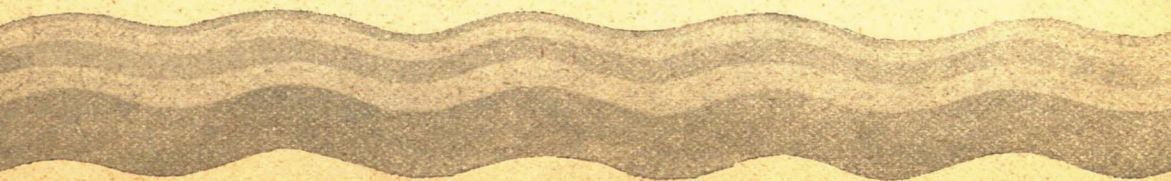

CELS

KATALOGS

Pirmā sējuma saturs

1945. gads

D z e j a

		Lpp.
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Latvijas maize	10
	Divas lūgšanas	33
	Pie eglītes trimdā	65
	Latviešu cimdi	68
<i>Kundziņš, Kārlis</i>	Korālis	15
	Dzejniekam	15
	Sadegšana	57
<i>Lazda, Zinaīda</i>	Taisnība	33
	Vizija	33
<i>Mežezers, Valdis</i>	Dzimtenē, Gājējs, Saules vārdi, Burvība, No saknes zieds, Ap- sedziet rozes, Mežā, Es labprāt ēnā sēdu, Tas nekur nede- rīgs, Pieminēšana, Klusuma meldijas, Mūžība	1
<i>Skalbe, Kārlis</i>	Sapnis	71
	Dēlam	12
	Sakšu gārša	12
<i>Strēlerte, Veronika</i>	Ziemassvētki	65
	Vaicājums	69
<i>Toma, Velta</i>	Nakts un diena	96
<i>Veselis, Jānis</i>		

P r o z a

<i>Blaumanis, Rūdolfs</i>	Nāves ēnā, novele	96
<i>Jaunsudrabiņš, Jānis</i>	Novelējums, stāsts	13
<i>Johansons, Andrejs</i>	Krucifiks, novele	70
<i>Salnais, Ģirts</i>	Nolādētais līcis, stāsts	16 un 73
<i>Skalbe, Kārlis</i>	Milzis, pasaka	5
	Jūras vārava, pasaka	7
<i>Zeltiņš, Teodors</i>	Mūžīgā Majestāte, meditācija	66

A p c e r ē j u m i

<i>Kadilis, Jānis</i>	Klusuma ceļš, impresijas par K. Skalbi	52
<i>Kārklīņš, Kārlis</i>	R. Blaumaņa pasaules uzskats	108
<i>Siliņš, Jānis</i>	Mākslas pasaule	40
<i>Zicāns, Eduārd</i>	Numinozie elementi senlatviešu Dieva tēlā	34

C h r o n i k a

Sākumam (J. Kadilis) 58, Ar Skalbi (Ang. Gailīte) 58, Miris prof. Dr. theol. E. Rumba (V. Mežezers) 59, Divi aizgājušie (P. Ērmanis) 60, B. Ozoliņas piemiņai (P. Sakss) 61, Francis Verfels (P. Ērmanis) 62, Latviešu teātris (Ģ. Salnais) 63, Angļu mūzikas dzīve (Vilsons) 63, Pardomu brīdī (V. Mežezers) 112, Daugava (J. Kadilis) 113, Latviešu mākslas skate Virburgā (E. Andersons) 115, J. Mišņa mūžs un darbs (P. Ērmanis) 117, Plašajā pasaulē, par G. Mistrāli, T. Dreizeri, A. Malrō (J. Kadilis) 118.
Pielikumā attēli uz atsevišķām krīta papīra lapām: 1—2. burtn. K. Skalbes ģimetne un K. Zāles Važu rāvēji, 3. burtn. K. Zāles Mirstošais jātnieks.

1946. gads

D z e j a

		Lpp.	
<i>Abele, Kārlis</i>	Pēdējais plāvums, balāde	110	
	Vēlais viesis, balāde	155	
	Divi dabas, balāde	157	
<i>Aigars, Pēteris</i>	Pravietis	55	
	Auļotājs	56	
<i>Brigadere, Anna</i>	Latvijas sirds, Tautas dziesma	43	
	Mājup	122	
<i>Dāle, Karola</i>	Pēcgala	122	
	Cik ilgi?	176	
<i>Dziļleja, Kārlis</i>	Bēglu mācītājs	177	
	Šodien	81	
<i>Eglītis, Andrejs</i>	Saules riets	101	
	Kas cilvēks ir bez dzimtenes	101	
<i>Jaunsudrabiņš, Jānis</i>	Sapnis par laimi	22	
	Smagais laiks	152	
<i>Kadilis, Jānis</i>	Sub pondere	160	
	Sakušana	5	
<i>Mežezers, Valdis</i>	Vakars noietnē	28	
	Akmens	81	
<i>Niedra, Aīda</i>	Pretstati	177	
	Jānim Misiņam	122	
<i>Poruks, Jānis</i>	Dievs, Ticība, No baznīcas braucot, Biķeris miroņu salā, Draugam, Pie tava augstā baltā logā, Sāpju spītes, Dēla bilde, Es zinu, Rakstnieks	97	
	<i>Rainis, Jānis</i>	Augstumā, Mazie darbi, Runas un darbs, Pats vadītājs, Pats palīgs, Pats zinātājs, Pats žēlotājs, Pats vērotājs, Mani draugi, Gara vilņos, Nenīcība, Bēglis, Cerība, Sāpju jūra, Sāpes un cerības, Jaunajam draugam, Zemnieks, Divkāršs pienākums, Kad nakts, Es grūtā brīdī . . . , Tu esi siltums manā dvēselē, Es šurpu turpu dzīts . . . , Uz tavām krūtīm atdusēt, Uguns puķe, Jūs dzimtenei un dzīvei simbols esat, Viss dzīves daiļums nāk no sievietes	145
<i>Strēlerte, Veronika</i>		Dieva kalpa vakars, Varavīksna, Viesis, Zemgales klajumā, Glāsts, Atvēršanās, Miera avots	1
		Dziesma	5
<i>Toma, Velta</i>		Sapnis	177
	Nakts Daugavas krastā	65	
<i>Zāle, Klāra</i>	Aizliedz sev	84	
	Ziedu gaismā	126	

P r o z a

<i>Brigadere, Anna</i>	Aizmuža ļaudis, tēlojums	24
<i>Eglītis, Anšlāvs</i>	Uguns pilsēta, stāsts	102
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Vēstules, atmiņas un pārdomas	113
<i>Jaunsudrabiņš, Jānis</i>	Nabadziņa Janks, tēlojums	3
	Saimnieks un saimiece, tēlojums	158

	Lpp.
<i>Kadilis, Jānis</i>	Vīrs kalna galā, tēlojums 153
<i>Lesiņš, Kņuts</i>	Brauciens snieggputeni, novele 49
<i>Mauriņa, Zenta</i>	Dzimtenes kalns, leģenda 161
<i>Miesnieks, Jonass</i>	Jaunā māja, stāsts 6
<i>Poruks, Jānis</i>	Kukažiņa, stāsts 100

D r ā m a

<i>Rainis, Jānis</i>	Jāzepts un viņa brāļi (fragments) 149

A p c e r ē j u m i

<i>Bērziņš, Ludis</i>	Tautas dzeja — tautas gudrība 57
<i>Blese, Ernests</i>	Dzimtās valodas nozīme 178
<i>Dziļleja, Kārlis</i>	J. Rainis un viņa dzeja 162
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Atmiņas par Annu Brigaderi 29
	Jānis Poruks 127
<i>Grīnbergs, Teodors</i>	A. Šveicera domas par Eiropas kultūru 123
<i>Kadilis, Jānis</i>	Kalnā kāpējs, improviz. par Raiņa temu 169
<i>Sala, Irvalds</i>	Viena diena kopā ar Blaumani 82
<i>Siliņš, Jānis</i>	Vilhelms Purvītis 67

C h r o n i k a

Tālie apvāršņi (E. Aistars) 44, Pirmā dzejas grāmata trimdā, V. Strēlertes Mēness upe (J. Kadilis) 46, Skola svešumā (J. Čermaks) 47, Latviešu un franču gara saskare (J. Bičolis) 85, Dažas tagadnes tehnikas problēmas (Br. Jirgensons) 88, Pōls Valerī (J. Kadilis) 89, Tomass Manns (P. Ērmanis) 91, Škats Ž. Diamela pasaulē (G. Kaire) 92, Amerikāņu jaunākā literātūra (H. Linde) 135, Romēns Rolāns (J. Kadilis) 138, M. Luters pēc 400 gadiem (V. Mežezers) 140, Viļa Vasariņa piemiņai (J. Siliņš) 141, Ilustrēts evaņģēlija izdevums (V. Mežezers) 142, Latviešu teātris Eslingenā (I. Liepsala) 143, Dzejas baudīšana un dzejas baudītāji (E. Raisters) 187, Par balādes uzbūvi (K. Ābele) 190, Latviešu teātris angļu zonā (V. Štāls) 195.

Pielikumā attēli uz atsevišķām krīta papīra lapām: 1. burtn. A. Brigaderes ģimetne, 2. burtn. V. Purviša *Rīga*, 3. burtn. T. Zaļkalna J. Poruka kapa piemineklis, 4. burtn. J. Raiņa ģimetne.

OTRĀ SĒJUMA SATURS

1946. gads

Dzeja

	Lpp.
<i>Ābele, Kārlis</i>	Korālis 333
<i>Aigars, Pēteris</i>	• Aklās acis, balāde 389
<i>Bārda, Fricis</i>	Rīgas degšana 257
<i>Bērziņš, Ludis</i>	Dzīvības kokam, Es, Skaidu spilvens, Krēslā, Bērzi, Gais- ma, Rudens 1915. g., Sauciens tālē 197
	Trimdā, korālis 219
	126. psalms 282
	Svētku dziesma, korālis 333
	Aspažiju pieminot 376
	Tēvu zemei 475
	Latvijas universitātei 475
	Ziemassvētkos 531
<i>Dāle, Karola</i>	Nemirstība 330
	Vēja šalkās 351
	Mākoņa dziesma 426
	Gaidītāja 426
<i>Dziesma, Fricis</i>	Zvejnieku svētais vakarēdiens (fragments) 331
	Trimdinieks 442
<i>Dziļleja, Kārlis</i>	Man gribas 386
	Ko gaidīt vēl? 386
<i>Eglītis, Andrējs</i>	Jaunajiem 375
	Latgalē 376
	Uz vairoga, dzejoļi 476
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Želums 209
	Otrais es 229
	Divas māšas 420
	Mātes minējumi 442
	Bezdelīgas un vijole 493
	Kādai mātei 541
	Dāvana 585
<i>Kaugars, Arturs</i>	Miglā 548
	Elējija 548
<i>Ķezbere, Elza</i>	Izmisumā 258
	Bez Tevis 450
	Draugam 493
<i>Lazda, Zinaīda</i>	Dīvainais 223
	Vējš un asmens 330
	Cilvēks 339
	Pūtēja 386

		Lpp.
<i>Mežezers, Valdis</i>	Dzejnieks	229
	Kulta dziesma	333
	Ziemassvētku naktī, sonets	531
<i>Miesnieks, Jonass</i>	Ingolštates katedrāle	426
	<i>Toma, Velta</i>	
	Zeme	233
	Angelus	258
	Kurzemes sieva	531
<i>Virza, Edvarts</i>	Doma baznīcas balāde, Lai savā izturībā lieli esam, Sējēja diesma	293
<i>Zāle, Klāra</i>	Cauri trūdiem	233
	Neatsaucas	419
	No dziļumiem	477
	Nenostāj	570
	Tur atsmaida	585
<i>Zicāns, Eduards</i>	Spieķis	223
	Psalmi 90, Mūžības priekšā (tulk.)	201

Prōza

<i>Aigars, Pēteris</i>	Pažobebe, stāsts	210
	Zelmeņa vairogs, stāsts	421
<i>Dziļums, Alfreds</i>	Dārgā sēkla, romāna fragments	369
<i>Gruzna, Pāvils</i>	Pokāls un pīpe, novele	542
<i>Gulbis, Oswalds</i>	Māte Latvija, leģenda	387
<i>Jaunsudrabiņš, Jānis</i>	Sudmalu jaukāajā salā, tēlojums	295
<i>Ieviņš, Kārlis</i>	Noslēgums, stāsts	532
<i>Kalējs, Oskars</i>	Bada krogus, stāsts	427
<i>Klāns, Pāvils</i>	Dūda, novele	478
<i>Klidzējs, Jānis</i>	Galvenie raksti, stāsts	259 un 297
<i>Liepsala, Irma</i>	Tik-tak, novele	202
	Svētlaimīgo sala, stāsts	302
	Laimīgākais cilvēks pasaulē, novele	487
<i>Malcs (Maltz), Alberts</i>		
<i>Miesnieks, Jōnass</i>	Neuzklausītā lūgšana, novele	377
<i>Niedra, Aida</i>	Puna Vipulis, stāsts	245
<i>Vītols, Jāzeps</i>	Tas bij tik sen, atmiņas	267

Apcerējumi

<i>Bērziņš, Ludis</i>	Daugava dzīvē un dzejā	230
	Skolas dzīve vecās atmiņās un jaunā pieredzē	443
	Stils dzejas mākslā	494 un 549
<i>Bičolis, Jānis</i>	Dzejnieks un zinātnieks L. Bērziņš	270
<i>Biezais, Haralds</i>	Ētiskās vērtības un to nesēji	278
<i>Blese, Ernests</i>	Valoda kā tautas gara un rakstura paudēja	451
<i>Celms, Teodors</i>	Cilvēka dzīve un tās apkārtne	226
<i>Dravnieks, Arvids</i>	Edvarts Virza	334

	Lpp.
<i>Jurevičs, Pauls</i>	509 un 571
<i>Kundziņš, Kārlis</i>	220
<i>Ķikauka, Pēteris</i>	392
<i>Treus, Feliks</i>	224
<i>Zicāns, Eduards</i>	340
Platons	509 un 571
Manas atmiņas par Frici Bārdi	220
Grieķu drāma (1. Traģēdija)	392
Prof. Dr. theol. Eduards Zicāns	224
Piezīmes literatūras-teorijas metodoloģijā	340

Chronika

Par dzīves vērtību (K. Kārklīš) 234, Anna Brigadere un 10. janvāris (P. Jēger-Freimane) 236, Mārtiņa Ziverta jaunā drāma (J. Rudzītis) 237, Jauns vērtīgs mēnešraksts (I. Skroderē) 239, J. Ezeriņa — Izmeklētas noveles (P. Ērmanis) 239, Gaišā gaita, Valdis Mežezers, kulta dziesmas (P. Ērmanis) 240, Divas vārdnīcas (H. Briņģis) 241, Vidbergs (J. Siliņš) 242, Noskaņas (E. Aistars) 283, Daži momenti jaunākajā angļu grāmatu pasaulē (J. Zanders) 284, Gerhards Hauptmanis (P. Ērmanis) 286, Zelta lāpa, K. Skalbes pēdējo darbu izlase J. Rudziša sakārtojumā (J. Kadilis) 288, Dzimtene liesmās, Latvju dzejos antoloģija K. Džillejas sakārtojumā (V. Mežezers) 290, Režisors V. Pūce un viņa teātris Blombergā (E. Ķezbere) 290, V. Jansona Koklētājs (A. Treibergs) 291, Gars (Osv. Gulbis) 352, Zvejnieku svētais vakarēdiens un tā autors (A. Johansons) 353, Par baltu tautām un valodām (L. Bērziņš) 354, Grāmata no vajadzīgo virknes (J. Bičolis) 355, Trimdas bērnu literatūra (Fr. Jansons) 359, Divas jaunas grāmatas (V. Mežezers) 360, Divas angļu valodas mācības grāmatas (J. Kalnbērzs) 361, Piezīmes par Džeku Londonu (E. Andersons) 364, Franku novada latviešu dziesmu diena (K. Lesiņš) 365, Izstāde Mercfeldas noietnē dziesmu dienu laikā (F. Viksne) 367, K. Zemdega — Brīvības piemineklis Rūjienā (V. Jansons) 368, Dārzs bez žoga (L. Bērziņš) 405, Andrejs Eglītis (A. Dravnieks) 406, Aspazijas mūža izskaņa (P. Jēger-Freimane) 408, Divu latviešu teologu mūža darbs salīdzinājumā (doc. F. Treus) 410, Piezīmes par Ivanu Buņinu (I. Sala) 411, Kazanovas mētelis, Anšl. Egliša novele (V. Baltiņa-Bērziņa) 412, Trīs Raiņa grāmatas (V. Mežezers un I. Skroderē) 413, Trimdas bērnu literatūra (Fr. Jansons) 415, J. Rozentāla altārglezna — Kristus svētī bērnus (prof. A. Annuss) 416, Ceļa viens gads (V. Mežezers) 417, Lielgabali rozēs (Jēk. Poruks) 468, Trimdas bērnu literatūra (Fr. Jansons) 470, Angļu valodas mācības grāmata (J. Kalnbērzs) 471, Šervūds Andersons (E. Andersons) 472, 18. novembris (archibīsk. prof. T. Grinbergs) 521, Pretstati (E. Aistars) 521, Uz vairoga, Andreja Egliša dzejas (P. Ērmanis) 524, Dažas piezīmes (Andr. Sils) 525, H. G. Uelss (V. Ozolnieks) 527, K. Zāle — Brāļu kapu vārti (V. Jansons) 527, P. Ērmaņa jubilejas grāmata (V. Mežezers) 582, Jauns romāns, Z. Mauriņas Trīs brāļi (P. Ērmanis) 582, Hermanis Hese (P. Ērmanis) 584, S. Vidbergs — Pie eglītes (V. Jansons) 585.

Pielikumā attēli uz atsevišķām krīta papīra lapām: 5. burtn. S. Vidberga Ceļš, 6. burtn. V. Jansona Koklētājs, 7./8. burtn. K. Zemdega Brīvības piemineklis Rūjienā un A. Annusa Kristus pie strādniekiem, 9. burtn. J. Rozentāla Kristus svētī bērnus, 10. burtn. S. Vidberga No dzimtenes projām braucot, 11. burtn. K. Zāles Brāļu kapu vārti, 12. burtn. S. Vidberga Pie eglītes.

CĒLS

GARA DZĪVES MĒNEŠRAKITS

Nr. 1 (4)

JANVĀRIS

1946

VERONIKAS STRĒLERTES DZEJOĻI

No krājuma *Mēness upe*

DIEVA KALPA VAKARS

Dzirdu, mūžīgai upei plūstot,
Viļņi šalkdami gaužas un vaid:
Vienus paņem tu pilsētām grūstot,
Citiem pastāvēt laid.

Esmu gatavs kā ceļa jūtīs,
Esmu mierīgs un sataisījies,
Sevī klausoties, kurp mani sūtīs

Tava pavēle, Dievs.

Tikai, gaidot šī vakara dzisu,
Lauj, lai ellā vēl iedegas dakts,

Pirms tu bardzībā paņem man visu,
Pirms iestājas nakts.

VARAVIKSNA

Tāds spožums, it kā zemei nepieskārtos,
Pie skumjas rudens debess lēni ausa,
Un likās man, es stāvu Dieva vārtos.

Kas ieiet gaismā, nevaicā un klausu.
Tik droši putns dodas augstos klajos,
Tik viegli rasu notur zieds uz kausā.

Liels klusums pacēlās kā brīžos tajos,
Kad visas domas apstājas ar vēju,
Un telpas dziļumos šais mirdzošajos
Es miera spārnus šalcam sadzirdēju.

VIESIS

Tu acis dusai aizvēris
Ar dzīvei slēgtu seju,
Nu maniem soļiem šķērās viss:
Es nāku un es eju.

Par tavu nepienākšu, lai
Tu mani tikai jaustu,
Un pāri pusnakts krēslībai
Kā lēna gaisma austu.

Es tavu miegu sargāšu,
Ja krāšņu sapni vīsi,
Un projām aiziešu, kad tu,
Kad tu to nemanīsi.

GLĀSTS

Lai mana roka top stars,
Pār tevi klusumā slīdot,
Kļūšu es viegla kā gars,
Sapņu dziļumā spīdot.

Lai tu man nejautā baigs:
— Vai manu miesu vien skāri?
Glāsts tev ies modrs un maigs
Gūtam un zaudētam pāri.

ZEMGALES KLAJUMĀ

Vēl putni dusēja, un sidrabaina plīva
Pie debess rotājās, kas it kā miesa dzīva
Šai brīdī mirdzēja, kad lēni modās rīts.
Un Dieva mīlestības apglāstīts
Man likās klajums šis, no kuŗa dvēse šķērās,
Un savam liktenim ko ļaudis pamest dzīrās.
Vai tevi brīvu redzēšu, mans lauks,
Pār kuŗu rēgains posta ērglis trauks,
Vai redzēšu, pirms nāves sniegs būs biris?
Lauks bija kluss un izlikās kā miris,
Bet šajā klusumā, kas kļuva smags un svēts,
Man nodrebēja sirds: lūk, saule, saule lēc!

ATVĒRŠANĀS

Tik reti veŗas dvēsele
Līdz pašam, pašam galam,
Tu ieskaties, bet pēkšņi te
Jau mirklis šis pagalam.
Un dzīves raibais gliemežvāks
Tai atkal pāri dusēs,
Kā atbalss tāli viņi šļāks,
Un dienas ies un dienas nāks,
Bet viņa sevī klusēs.

MIERA AVOTS

Kur miera avots gulgo
Zem zaļiem alkšņiem kluss,
Tur mana diena spalgo,
Tur mana debess dus.

Jel brīdi pakavējies
Šai nokalnē, kur naigs
Pār zelta oļiem lējies
Ir ūdens spožs un maigs.

Es noliecos pār dzīli —
Tu raugies atstaros:
Nu tā, ko šodien mīli,
Dus spodros dziļumos.

Tu teic: „Kaut ašās ainās
Rit projām dzīve šī,
Tavs sejs man nepārmainās
Šai Dieva spogulī.“

NABADZIŅA JANKS

No Zaļās grāmatas

Tēlojums

Taisnību sakot ar Minnu es netiku pa visu pērno vasaru tik cieši sadraudzējies, kā ar Nabadziņa Janku šogad pirmajā dienā. Zināms, mēs bijām skolā kopā gājuši, pat vienā solā sēdējuši, un iepriekš zinājām, ka vasarā būs vienas gaitas ejamas. Bet arī bez tā bija pavisam cita lieta zēnam ar zēnu, nekā jaukties ar meitīšiem. Tiem bij pavisam citas valodas, citi darbi un darišanas.

Jankam skolā diezinkā neveicās. Viņam bija pagrūta galva. Bet kaut kas viņu cēla manās acīs augstu: viņa tēva brālis. Tas, kaut kalpa dēls, bija izmācījies par skolotāju un dzīvoja kaut kur ļoti tālu, aiz Lielās Jelgavas. Skolotājs! Tas taču bija tikai vienu podziņu zemāks par mācītāju. Protams, ka tādām kungam nepiestāvēja vairs vecais uzvārds un viņš, ar paša ķeizara atļauju, to bija pārmainījis par Veitholdu, kas skanēja vāciski un nesalīdzināmi labāk. To atzina visi. Bet tā lieta ar tēva brāli nebija nekāds nopelns, un es to drīz vien būtu aizmirsis, ja mums ar Nabaziņa Janku nebūtu vispār ļoti labi sakritis.

Ja, mums sakrita, un par to es viņam, kā lielam puisim, kas nākamā pavasarī jau taisījās iet iesvētīšanas mācībā, biju lielu pateicību parādā. Viņš, būdams lopu gans, man, cūkģanam, varēja pilnīgi pāri skatīties; bet viņš to nedarīja. Viņš nekur un nekad neizrādīja sava pārākuma ne pie lapu kapāšanas, ne pie skriešanas, ne jāšanas, ne celšanas un nešanas. Mēs darījām, kas katram bij pa spēkam, un ja es ko nevarēju, viņš palīdzēja, ja nepratu, iemācīja.

O, kas vēl mācēja tik skaisti pastalas salāpīt kā Nabadziņa Janks. Varbūt vienīgi Mārtiņš, kas bija mācīts kurpnieks. Janks novija mīkstu, mīkstu aukliņu, pavisam tievu galu, tā ka nenācās grūti adatā ievērt.

Pastalas un palāpi tika izmērcēti mīksti kā nezin kas, — dur tikai ar ilenu un veļ adatu cauri ar tādu aprēķinu, ka lai īsie dūrieni paliktu ārpusē un garie iekšā. Tā palāps noplīsa, bet aukla nepārdila. Nabadziņa Janks tika atzīts par lielu meistaru, un saimnieks viņu iecēla par lāpiķi visai saimei. Viņam tika nodots ģērētas govys ādas gabals, tā no paslēpenēm, kur pastalas vairs neiznāca. Viņa ziņā bija vesela grīste sukātu linu. Viņš grieza ādu, cik bija vajadzīgs, šķīra linus pēc sava prāta, ar vārdu sakot, bija patstāvīgs cilvēks. Kad kopā ganījām, es noāvu kājas, izmērcēju grāvī pastalas, un abi tās salāpījām. Kas tā bija par labu sajūtu, apzināt, ka proti kaut ko derīgu pastrādāt, ja ne citam, tad kaut pats sev.

Vēl lielāks meistars nekā pastalu lāpišanā Janks bija pātagu višanā. Pērnavasar viņš no kāda leitēna bij iemācījies vīt bez kāsišiem un teicās nekad tos vairs nelietot. Ar pirkstiem varēja sašķirt tik vienādus pavedienus un tos tik vienādā grodumā salaist kopā, kur ar kāsišiem vijot bieži gadījās apstāties vienu kārtu ap otru un iztaisīt sviķurbi. Kas tā varēja būt par pātagu, ja visas sešas kārtas nebija uz mata vienādas.

Ar kāsišiem aukliņu novīt es jau mācēju. Nu mani Janks iemācīja arī ar pirkstiem vīt. Vīt un tāpat uzviju uzlikt. Mūsu pātagas bija kā stieбри. Pēdu gaŗš gabals stāvēja gaisā kā svece. Kad nu tādai auklai piemēroja kātu attiecīgā gaŗumā, tievgalī mazliet lokanu, tad gan varēja kaut zāli pļaut.

„Es izmēģināšu, ar savu zaļu roku,“ Janks teica, kad pātaga bij gatava.

Viņš to pašmīkstināja vairākas reizes gaisā, nocirta elkšņiem dažas lapas līdz ar jaunajiem augumiem, un tad izvēlējās kādu no manām cūkām. Viņš uzšāva vienu vienīgu

reizi, bet tik stipri, ka cūka iekviecās, palēcās gaisā un labu brīdi kliboja, rukšēdama, kā citām žēlodamās par savu nelaimi.

„Janka, tu gan esi traks,“ es rājos, „ko tagad saimniece teiks, kad ieraudzīs?“

Cūkai šķērsām gurnam un gar sānu stiepās zili sarkana svītra, ar visiem mezgiem, cik jau pātagas galā to bija iesiets. Nu arī Janks nobijās, ieraudzījis šviku. Bet tad mēs par abiem atradām pretlīdzekli. Mēs iedzinām cūkas grīšļa dobē, kur gan nebija vairs necik ūdeņa, bet gan tik daudz dubļu, ka cūkas labpatikā rukšēdamas brīdi atveldzējās. Kad nu viņas no dobēs iznāca, tad bija visas brūnas kā lāči, un neviens cilvēks nevarēja saskatīt pie viņu miesām kādu kaiti.

Kad nāca rudzi plaujami un vēlāk, kad kādreiz ar Nabadziņa Janku apsēdāmiešiem pie statiem, viņš arvien žēlojās, ka no tā pātagu leitēna neiemācījies arī cepures pīt. Tur nebij liela skunste. Pīni pīt jau viņš prata. Lūk, šitā! — Viņš nogrieza septiņus vienāda resnuma salmus, sasēja galus ar smilgu un pina, liekdams salmus gan šā, gan tā, ņemdams gan pa augšu, gan pa apakšu. Nekā! Brīžam pinums gan sāka veidoties plakans, tad saraucās čupā. Janks bija aizmirsis, kā leitēns to darīja.

Bet par to viņš pina brīnumskaitus kurvīšus. Kamēr kārkliem atlēca miza, viņš tos pina tikai baltus, izkrāsodams ar krūklū ogām tā, ka katrs teica:

„Abet taisni tā kā bodē pirks!“

Janks apdāvināja ar saviem kurvīšiem visus meitīšus. Tie viņam teica paldies un bija priecīgi, jo nu bij kur adikli ielikt un vēl šo to iesviest. Es arī negribēju pakalpa, pinu tāpat cītīgi, bet kad arī es Mārai savu pasniedzu, viņa to apskatījusi pasmaidīja:

„Vai tas mugurkauls nebūs pārāk uz āru izspiedies?“

Viņai bija taisnība. Kurvītis nestāvēja taisni, bet šķiebās vai nu uz vieniem, vai otriem sāniem, jo liksts bij kļuvusi augstāka par ribām. Es to, kokam žūstot, nebiju pār-

sējis otru reizi, un tā sējums bija vaļīgs kļūvis, man par sirdēstiem un kaunu.

Ķerbeļu, kamī kartupeļus lasīt, klibais Jurks jau pērn bij diezgan sapinis, bet Jankam krājumu vēl nācās papildināt, un Janks to labprāt darīja, nezinu vai par velti, vai viņam ko piemeta. Viņš bija darbīgs puisis.

Janks mācēja arī ar lopiem labāk galā tikt nekā Minna. Ne viņš tik traki skrēja, ne aurēja, ne lamājās — govīs viņam klausīja tāpat. Kad es par to brīnījos, viņš tikai pasmaidīja un atteica:

„Man tādi vārdi.“

Pie lapu siles mums nekad neiznāca strīdi. Siles malā gan joprojām stāvēja pērn iecirstie robi, bet mēs pie tiem neturējāmiešiem. Janks iesniedzās tālu manā daļā, ja mans gals palika manāmi rupāks. Visus apgrozījumus un vērtījumus taisīja vienīgi viņš. Es pa to brīdi atpūtos. Viņam tas gāja tik viegli un veikli. Viņš laida izstieptus pirkstus gar siles malām, tad salieca plaukstas un ņēma kopā, līdz pirkstu gali, gar siles dibenu tautstādāmiešiem, sasniedzās. Nu smalkās lapas izvērtās uz virsu un rupās ieģrima dziļāk. Mēs ieturējām uz mata noteikto smalkumu, bet dažreiz, kad bija labs prāts, sasparojāmiešiem un lapas taisni sabīdējām, lai saimniece mūs uzslavētu. Mēs nebijām vis kā citi gani, stumjami un velkami, — to viņai vajadzēja ievērot. Mēs bijām zēni kā adatas.

Savu apmierinātību ar visu mēs visspilgtāk izteicām ganos, kad sadzināmiešiem kopā.

„Bet tagad gan uzrausim, ka lai skan līdz zemes malai!“ Janks sacīja un plēsa vaļā skaisto dziesmu par Dāvidu, kas aitas ganījis, spēlējis kokli un ar lingu nositis Goliatu.

Mēs ziņģējām ar patiesu sajūsmu, kaut gan daži teikumi ziņģē nemaz nesaskanēja ar mūsu atzinumiem. Piemēram, par to pašu brīvēstību, kas ganam esot tik pat liela kā muižniekam, un ka tam ik rīta esot jauns prieks. Kad apklusām, lai uzņemtu citu dziesmu, Janks iebilda:

„Tev varbūt ik rīta ir tas jaunais prieks, jo tu dabū ilgāk pagulēt, bet man dažreiz

liekas, ka galva dūpu pilna, tik briesmīgi nāk miegs un dusmas uz visu pasauli . . . Bet tas gan tiesa: kad tā izkļedzas, paliek labāks prāts!“

„Bet tad nu arī bļausim, cik kuņš stipri var!“ es teicu.

Un mēs ziņģējām atkal, gan košas tautas dziesmas, gan pavisam prastas ziņģes, gan gaudīgas, gaŗi stiepjamas meldijas, gan tādas, kam vajadzēja līdzī deļot un pat cepuri pasviest gaisā. Cik braši, piemēram, skanēja „Ziņģētāju sievu ņēmu, dancotāju kumeliņ.“ Pagalam bēdīga turpretim bija „Man tumšā naktī jāiet un vienam jāmaldas.“ Kad nonācām pie kādās kļūmīgas vietas, mēs gandrīz raudājām, abi kopā saslējušies.

Tā mums bij patiesi neatņemama brīvība — ziņģēt, kliegt un aurēt pilnā kaklā tā, ka atbalsis sitās atpakaļ no visām audzēm.

Reiz māte man teica:

„Tev, kā es skatos, ar Janku labāk sapas nekā pērn ar Minnu. Tad jūs katrs par sevi gan ziņģējāt, bet, kad sadzināties kopā — klusējāt.“

Kā viņa varēja tā runāt, mana māte. Minna taču nespēja noturēt nevienas meldijas un otram tikai jauca. Ne ar viņu varēja kāds sadziedāt, ne sarunāt. Nez cik reižu es viņu tiku pieķēris pie meliem.

„Tā ir pavisam cita lieta,“ es atbildeju.

„Kā tu vispār vari salīdzināt Nabadziņa Janku ar tādu plancku!“

Zinaida Lazda.

SAKUŠANA

*Zaļā burvībā
legrimst pasaule,
Zemes brīnumā
Mana dvēsele.*

*Raugos, lūkojos,
It kā sakustu
Pašos dziļumos
Es ar visumu.*

*Sāpes atlaižas,
Nav vairs nopūtu,
Nekait vairs nekas,
Es vairs neesmu.*

Veronika Strēlerte

DZIESMA

*Kad tava dvēsele viena
Un skumja kleļot ies,
No mana pieskāriena
Tā pēksni satrūksies.
Un kvēlē kādreizējā
Tā mani satvert alkis,
Bet aizpasaules vējā
Kā sapnī priedes šalks.*

JAUNĀ MĀJA

(No Dūkas kunga atstātiem papīriem)

Stāsts

Ja nu man jāstāsta par Dūkas kungu un viņa māju, es atļaušos to darīt pirmā personā. Kad man nodeva šīs papīra lapas Vācijā viena no Dūkas kunga meitenēm, lai, varbūt, tā vēl jel ko paglabātu vismaz iespīestā vārda veidā no traģiskā nāvē mirušā tēva, es atradu tāpat atzīmētus viņa pārdzīvojumus. Ja es tagad pārietu uz trešo personu (stāstos parasti to lietā), es nodarītu pārestību jau tā nelaimīgai meitai (kuņai, acīm redzot, ļoti dārgs tēva dzīvais vārds), tā arī nogrēkotos pret pašu turpmāku rindu sacerētāju, kas tās pašrocīgi uzrakstījis.

Lūk tās:

Es nu gan neesmu dakteris Fausts, kas iztrakojies sāka rakt kanālus un dēstīt dārzus; esmu tikai vienkāršs mirstīgais, bet es varu tik daudz domāt par šo lietu, ka tīri žēl jaunības, kas arvienu manu acu priekšā tēlojas kopā ar leitnanta Glāna būdu un divi zaļām putnu spalvām. Un man arvienu vēl liekas, ka es stāvu turpat tai ziemeļzemju kalna ceļā, kur leitnants Glāns un mēs abi skatāmies, kā rožainas vilņu mēles laiza fjorda klintis. Es gan Novēģijā sen vairs neesmu bijis, bet kā lai mēs aizmirstam to, kas ir noticis jaunībā, kad mēs paši bijām jauni, pilni neredzamu dzīvības diģļu kā zeme pavasarī asnu. Skaties: tur diģst, tur klēpjējiem, gubām, un tu klāt arī pērkons un zibeņi krustām un šķērsām, un ziedu elpa briest, tur rūgst. Visur, visur, kur vien acis meti, lien ārā sārti, rožaini, maigi asni. Kūp un garo tūrumi, tikko uzarti, siltas un savādas valgmes pilns miglājs, bet uz reizi ziedi strāvo cauri visiem gāsiem, kas sakustējušies šūpo koku zarus un sveiž lejā lietu un ziedus. Nē, tais dienās neviens no mums ne domāja par savu māju.

Bet laiki mainās, un mēs līdz ar tiem. Jeb

varbūt es domāju par savu būdu tādēļ tik daudz, ka kāda vienreizīga, reiz bijusi pasaule mani tur pie sevis tik cieši, ka es netieku vaļā no tās. Tur Rinnes, Kanāži, tur Gaiķēni. Piemēram, Rinnes, kas tās tādas ir? Tur ir saimnieks, viņa sieva, bērni, bet kūti govis, kumeli, aitas, cūkas. Pa pagalmu staigā gailis, galvu izcēlis. Toreiz mēs gājām kauties ar Gaiķēnu puikām: mūsu ieroči bija vienkārši akmeņi. Kad tos sveiž, tie dūc vien. Bet vai tad tas vien. Ikvienā mājā bija citāds pagalms, citādi zedeņi, citāds kuls, nerunājot par akas ūdeni un abras raugu. Aiz purva dzīvoja podnieks Ūdris. Viņš bija brūnām acim, pats brūns kā čigāns, bet sieva balta kā piena pika. Viņš glaudās tai klāt kā runcis pelei. Un kas tas bija par troksni, kad sabrauca mēslu talkās Ģevi! Tie bija jautri, dzīves priecīgi ļaudis. Kūti mēžot, asprātības dzirkstija kā dzirkstis no laktas. Bet vai tur bija Ģeva ļaudis vien? Tur jau bija arī Kanāžu klusie un strādīgie tēvi un stiprais Kamens, plats un varens kā lācis, kas krietnu priedi rāva ārā no zemes ar vienu roku. Bet skroders Vanags lēca pār sētām ar visu klibo kāju kā putns. Tur diķis, tur grava, pilna ar lazdām, tur melnas eglūņas un baltas bērzu birzis, smaragdaini zaļiem zariem, tur lejas un pakalni un tur tu pats — puika negantnieks.

Kā tāda liela un dižena pasaule lai tik viegli laistu tevi vaļā?

Ģimene un darbs, pienākums un manta bija tās svīras, ar kuņām tie vīri un sievas svēra un cēla akmeņus ārā, lai celtu savu pavardu pamatus: latviešu zemnieku mājas.

Nē, no tik dižas pasaules, lai kā tu gribētu, ja tev sirds krūtīs, tu vaļā netiec. Nē, vēl vairāk: es stāvu kādā noteiktā sakarībā ar šo pasauli, ar šiem „Indrānu ošiem“, ar

šiem tūrumiem, kur pats esmu gājis pakal arklam, kur pats esmu skatījis no Dūka kalniem pirmo reizi pasauli: melnos egļu mežus, birstalas, tālus apvārķņus un zelta upes, kas plūda pavasaros mācītāja muižas lukstos. Tur dzīvo visi mani kādreizējie skolas biedri, rezgaļu puikas, tagad jau paši tēvi kā es pats: Kanāžos, Rinnēs, Gaiķēnos. Un kad es to apceru, es domāju vēl vairāk par savu būdu. Ir tiesa, man reizē izliekas, ka ar to es kļūstu kā kāds nodevējs, kas aizmirst, ka bez Latvijas ir arī vēl citas zemes, citi kalni un ūdeņi, okeāni un jūras, bet tomēr netieku vaļā no domām par savu māju. Un ja man pat liekas, ka es nekad tur nedzīvošu (es esmu ierēdnis), es to apceru kā dzejnieks romānu, ko taisās rakstīt. Bet es jau tagad varu teikt, ka viņa nebūs tāda, kāda to iedomājos. Nē, pavisam nē — viņa būs tāda, kādu atļaus tie līdzekļi, kas man ir. Tā būs tāda, kādu atļaus tas plāns, ko taisīs tāds pats ierēdnis kā es, varbūt pat sliktāks, jo es, kad daru savu darbu, es mīlu to un pūlos ap viņu, bet tur Rīgā tas jaunais cilvēks to bija iztaisījis vienā vakarā. Kas var būt tur liels, no tik ātri padarīta darba? Nē, tur nebūs nekā tāda, kas būtu ievēribas cienīgs, un tomēr es domāju par šo māju: tālu prom no visiem satiksmes ceļiem, pēdējā Tālavas pakalnā. Tur, tur dzīvos un būs laimīgi mani savējie, kamēr es strādāšu pilsētā. Cik skaistas vasaras mēs tur pavadīsim!

*

Gaujas leja! Nē, raugoties no Dūku kalniem, kur esmu dzimis, uz Gaujas leju, es vēl nezināju, ka tur kādreiz nokāpšu.

Miglaina, saules caurausta dūmaka gulēja pār Klētniekiem, skatoties no Dūku kalna.

Cik tad man bija gadu, kad es dzirdēju, ka Klētniekiem piedzimusī meitenīte? Gadi seši, ne vairāk.

Tur dzīvodams, tur aprakdams savu sirdi, pilnu senām, senām atmiņām, es iemilēju tevi, Elga!

Atceros pirmo braucienu. Tas bija naktī. Man pretī uz dzelzceļa staciju bija atsūtīts zirgs. Toreiz bija pavasaris: ūdeņi laukos, ūdeņi mežos, grāvji skrien kā upes. Bet ūdeņi un zvaigznes un jauns puisis — vedējs, kas svilpoja tik nebēdīgi, ka sirds aiz laimes pušu plīsa, vadīja līnijdrošku un zirgu (mēs stāvējām kājās) pār upi bez bailēm. Ūdeņi skrēja mutuļodami, bet zirgs brida droši grantē zem tiem. Tāds bija mans pirmais brauciens pie manas līgavas. Nekad es vēl nebiju bijis te: es biju skatījis šo māju no Dūku kalniem. Nē, vēl vairāk: mēs iepazināmies tik Rīgā, kur viņa apmeklēja ģimnāziju, bet es studēju. Es mīlēju šo pilsētu, viņas liepām apstādītos bulvārus, viņas laudis un cilvēkus — labāko no visas latvju zemes, bet es tomēr sapņoju par Dūku kalniem, par pelēkām lauku mājām. Es patiesi esmu citāds kā daudz cilvēki, un nebrīnāties jūs par to, ka gandrīz kaimiņu bērni (atstatums no Dūkām līdz Klētniekiem bija gaisa līnijā ne vairāk kar četri kilometri) iepazīstas tikai pēc astoņpadsmit gadiem. Rīta krēslā viņa mani sagaidīja Klētnieku istabā. Uz klavierēm stāvēja divi gaišzaļas vāzītes, viņās pirmie pavasara ziedi — vīzbulītes, bet pati istaba smaržoja pēc skujām.

Elga!

Tālās, senās ainas, vai jūs neesat kā salas, kur šalc koki, kur burbuļo strauts un, uz kuņģam atskatoties no laiku tāluma, mēs pārdzīvojam vēl visu, visu kā no jauna, lai sirds vai pušu lūztu no sāpēm un laimes.

Ko tad man dos šis dzīves brīdis, es jautāju, vai viņa vienosies vai izšķirsies divi cilvēku bērni?

Nē, viņi neizšķirās...

Cik daudz, cik daudz nav atmiņu no jums, Klētnieki! Tur sausā, smilšainā krastā zem zaļu bērzu zariem, tērējot Gaujas ūdens straumēm, es gatavoju savus valsts eksāmenus. Bet tālāk jauns priehu mežs, smuidri koki, kam cauri ved kāju celiņš. Te dzenis kaļ, te dzeguze kūko, te pārskrien

stirna — īsts meža brīnums, taisot slaidu lēcieni pār ceļu. Cik daudz reižu neesmu pa šo celiņu staigājis, skandēdams mūzikālos Puškina pantus, cik daudz reižu nav tur mani sagaidījusi Elga, kad es atgriezpos no Valkas, Madonas, Rūjienas un sevišķi no Rīgas. Te reizi kāds vīrs stūma bērnu ratiņus, slaidus kā laiviņa, kuŗos gulēja divi mazas būtnes, un šim vīram, lai gan tās bija tikai četri, pieci mēneši vecas, likās, ka viņas jau iegaumē bērzu košumu, saulainās ēnas zem tiem, gaišās Dieva debesis. Tāds nerrs bija šis vīrs!

Es varētu daudz, daudz stāstīt par šo krastu, bet man jāsteidzas, jo vienā steigā aiziet viss: mēs steigā izaugam, steigā novecojam, un nav nekā, kas netrauktos šajš laikos ar vēja ātrumu, kur dūc propellers un izrunāts vārds apskrien vienā sekundē ap zemes lodi...

Bet tomēr ikvienai lietais zemes virsū ir dots savs laiks: savs priekam, savs noskumšanai, savs jaunām cerībām. Esi sveicināta, mana bērnu zeme!

*

Pirmais iespaids, nonākot Eglusalās, bija pavisam savāds, sevišķi man. Es biju piedzimis lielās mājās un uzaudzis tur. Tās bija apstādītas ošiem, kur rudeņos svilpoja kailos zaros vējš, liepām, kas jūlijā sanēja pilnas bišu, izplatīdamas medainu smaržu, kļāvām, kas meta saules svelmē platas un tumšas ēnas. Varens ozols tur stiepa pāri kādai dūksnai vēl varenākus zarus. Tās bija vecas senlaicīgas mājas, kuŗu iemītnieki, paaudze pēc paaudzes vienā vietā dzīvodamas, bija aizmirsuši, kad te viņi bija parādījušies Dūku kalnos, vērodami pāri tiem tīrumus. Klētņieki, kur es biju sācis dzīvot apprecējies ar Elgu, bija arī apauguši, kā jau dzirnavas pie upes, ievu, sērmūkšļu, bērzu, lazdu saimēm. Jau pati grava un Gauja un tilts pār to — kā tas viss bija pilns krāšņuma! Rudenī vesels krāsu orķestris, sākot ar

sarkanām, beidzot ar bāli zaļām lapām veidoja lielisku ainu. Pakāpēm vien cēlās stāvos krastos eglūna, kamēr zem tās mirdzēja ūdeņi un klabēja dzirnavas. Bet tur pat priežu mežs, nora jo sausa, ceļš pa krastu starp baltiem bērziem, kas liec zarus pār upi atmirdzēdami ūdenī — kā viss tas varēja nepatikt? Ūdens, koki, saule!

Atbraucis Eglusalās, redzēju: nebija ne kalna, kur atrodas Eglusalas, ne lejas, bet līdzenums, un pats drūmākais: neviena kociņa. Nē, tik bēdīga, gandrīz nožēlojama, izskata šis mājas es nebiju iedomājies. Nosaukums Eglusas šķita tik pilns savdabīguma. Kad es dzirdēju šo māju nosaukumu, man likās, es redzu ezeru un tanī salas apaugušas eglēm. Un nu neviena kociņa. Es gan zināju, ka te bija dzīvojuši nomnieki ap divdesmit gadu, bet vai kāds nevarēja iedēstīt vismaz kādu meža apsi? Nekā! Kails un tukšs. Pasaules kaŗa laikā ābeles bija apgrauzuši zirgi, tās neredzēja nevienas. Vienīgi istabas priekšā auga kāds kociņš. Kā es šē varēju dzīvot? Nē, nē! Es to nevarēju. Es biju piedzimis, uzaudzis, dzīvojis pavisam citādos apstākļos: es biju sēdējis zem veca ozola, es biju staigājis pa Gaujas krastu, biju klīdis pa tālām zemēm: skūpstījis Pēterča kājas Mūžīgā pilsētā.

„Nē, es te nevaru!“ es teicu Elgai. Viņa neatbildēja. Eglusalas viņai, dalot mantojumu, bija kritušas kā daļa no mātes. Nē, viņa nevarēja nonicināt mātes dāvanu. Šai brīdī Eglusalu otrā istabā, uz kuŗu durvis bija vaļā, sāka radiofonā skanēt trauksmaina mūzika. Es skatījos uz logu, kur stāvēja radiofona aparāts, un pāri tam, klausoties mūziku, es ieraudzīju puskilometra atstatumā prāvu, bet gluži kailu kalnu. Nezinu, vai mūzikas dēļ (izrādījās, ka radio spēlē Mursorgska Kailo kalnu) vai cita kā dēļ, manas acis tomēr noteikti apstājās pie Kailā kalna. „Mums jāceļ tur sava maja“, es pēkšņi teicu Elgai, un lai rentnieks dzīvo šē. Tur, tur pavadīs skaistas vasaras Ieviņa un Ofēlija un arī tu pati!“

Es nezinu, pamazām ir mainījušās manas jūtas: es esmu iemilējis šo vidi. Nē, es netīkoju pēc baltām sienām un sarkaniem jumtiem, nē, es sapņoju par koka māju, jo man bija mīļas kļuvušas šīs pelēkās, vienkāršās, bet gaiša siltuma un liela apzinīga miera pilnās Vidzemes vidienas mājas.

Visa rīta puse, skaitot no Kailā kalna, redzama kā uz delnas. Piebalga, mana dzimtene! Bet vakaros Jumurdas-Katrīnas melnie meži kā veļu sili. Uz dienvidiem gan neredz Ogres, krasts te pilns lauku māju, apaudzis kļāvām. Bet ziemeļi ir tumši. Es zinu — uz to pusi ir Leimaņu ezers, bet mežu sīkme, kur pūlējas jaunsaimnieki, liek it kā domāt, ka nekā tur ziemeļos nav, tur ir zemnieka dēlam tikai nāve...

Acis pagriežas atkal pret rītiem un apstājas pie ceļa. Tur ir ciems, kuŗu redz pāri Eglusalām. Droši vien rudens naktī te debesis mirdz pilnas zvaigžņu, un droši vien kaut kur vakara krēslā saime ēd vakariņas mājas priekšā. Jā, un kas zina, vai taisni šie meži un purvi nav pilni kādas senas valodas, kuŗa aizmirsta pagasta centros un pilsetās. Mana dvēsele ir gan tekājusi kā pāpala ap latviešu sētām, arvienu meklējusi cilvēku pašu, klīdusi pa Vatikāna bibliotēku, bet nekur nav atradusi pirmatnību.

Kad mēs atgriezāmies Klētniekos (tie atrodas kilometrus trīsdesmit pieci no Eglusalām), Klētnieku saimniece teica: „Es nu gan, bērni, jūsu vietā dzīvotu vecajā mājā.“ „Es arī to pašu saku“, piekrita Elga, bet es atbildēju: „Nē, nekad!“ —

Vispirms, lai ko iesāktu, bija sākumam jāpārdod drusku meža.

„Hallo! Mežniecība?“

„Ko jūs vēlaties?“

„Mežziņa kungu!“

„Es pats esmu, runājiet! Kā jūs sauc?“

„Dūka.“

„Ak, tu, Austrum!“ atskan telefonā. „Nepazīsti?“

„Nē, nē.“

„Valdis Brēmanis.“

Divdesmit pieci gadi bija aiztecējuši no tā laika, kad mēs abi sēdējām vienā klasē. Vesels gadu simteņa ceturksnis!

„Es jau nemaz nedomāju skoloties,“ es sacīju otrreiz tiekoties, „bet uznāca pirmais pasaules karš, un es iestājos ģimnāzijā, lai glābtos no krieviem. Divi mani brāļi jau bija karā, un tēvs trešo negribēja atdot, varbūt nokaušanai. Ne par ko! Toreiz varēja iet ģimnāzijā līdz divdesmit četriem gadiem, un visus kara gadus es arī tur nosēdēju, pavasarī ardams un vasaru pļaudams Dūku zemi.“

„Bet es pa to laiku stāvēju frontē zem šrapneļu un ložmetēju uguns. Daudz nepārnāca vairs,“ sacīja Valdis Brēmanis.

„Tie bija arī uzvaru gadi,“ es teicu.

„Ir tiesa, bet tie, kas miruši, tie to nezina un nejut.“

Es uz to viņam atbildēju ar dzejnieka Simonīda muti, ko tas bija sacījis par kritušiem kaujā Termofilu aizā 480. gadā pr. Kr.:

*Mūžam negaisis slava viņu dzimtenei celtā,
Kaut gan tos pašus apņēma tumšā miroņu
nakts.*

Miruši viņi un reizē mūžīgi dzīvo:

*Varoņu atcere sauc tos mājup no nāves
valsts.*

Aiz Kailā kalna aug vēl īsti skuju koku milži, bet aiz sila baigs, nemīlīgs zemes līdzenums kā pašas nāves lauki, kur mirušo ēnas dzenā vējš... Varbūt tur es satikšu jūs, dārgās ēnas, kas nolikāt savas galvas par mums, lai mēs varētu dzīvot un audzēt savus bērnus.

Cirst pārdošanai mežu nav viegli; jāizskaita koki, jāizmēro resnums un augstums, bet vēl grūtāk kokus sašķirot, cērtot tos īpašai vajadzībai, kā dzīvojamai ēkai. Vietu vietām jau redzēja pa sūnu laukumam, un saule spēlējās starp zariem, kad es iegāju mežā.

Ak jūs, meža šalkas, jūs šalcat kā okeāns pret pavasari. Cirvjī šņakst, zāģi dzied, un

egle pēc egles gāžas, vējam nošalcot, un krīt.

„Pirmajam vainagam!“ sauc namdaris, cirzdam zīmi kokā.

„Pirmajam vainagam!“ es atbildu, un man liekas jau, ka es cērtos pretī kādai jaunai, citai dzīvei, manu bērnu dzīvei.

*

Līdz šim jauna māja bija bijusi tikai iedomā, bet nekas taustāms — tagad tā jau tapa. Pirmajam vainagam! Nē, lai gan vēl tik cirta pirmos balķus, es to jau redzēju stāvam uz Kailā kalna, jo patiesi kalns bija tik nora, bez jeb viena koka, kamēr palejās no vienas puses bija tīrumi, pļaviņas sīkas un niecīgas, tamēr aiz tām puslokā meži vareni un lieli, tumši un baigi, bet reizē pilni pirmatnības. Šai norā nu, kur pret rītiem lejā bija citas sētas, bet pret vakariem tikai melni sili, viņai bija stāvēt kā kādai sapņu būdai uz mirdzas pilnas dzīves un senas pirmatnības robežam. Kā bērns, kaut jau vīrs, es to skatīju, kā viņa stāvēs še līdz citām savām māsām, kas atrodas gan latvju zemes purvmalēs, gan tīrumu vidū, kā Rinnes un Gaikēni, gan upju krastos, kā Klētnieki. Kamēr citas stāv mazos pauguros pulciņos, kas ir lielāki un mazāki, viņa stāvēs Kailā kalnā viena pati, raudzīdamās lejā — Eglusalās. Tur dzīvos viņas — manas meitenes. Klausīdamies zāģu dziesmā, es atceros, ka še ierados kādā rudens miglāinā rītā, nākdams no autubusa piestātnes, kas uztur satiksmi starp Rīgu un Kaivi. Bija vēl agrs rīts. Mums ar mežzini bija norunāts te satīties, kur stāvēs mana māja, bet es biju ieradies pirmais. Tos sešus kilometrus cauri mežiem es biju veicis kā sapņos. Tikai turp! Es staigāju pa kalnu, un man nebija nemaz garš laiks, jo es sapņoju senu seno latviešu zemnieka sapni par savu zemes stūrīti un māju, kur es, ja arī nedzīvošu pats pastāvīgi (es uzsveru: biju ierēdnis), tad tomēr zināšu, ka te ir kāds drošs pamats zem kājām, kāda ciēša saite ar to zemi, kuņai es piederu ar visu sirdi. Beidzot es mežzini ieraudzīju nā-

kam pa lielceļu taisnu kā līniju, bet kas cēlās un krita augšā un lejā un kas aizveda kaut kur tālu, man vēl nezināmās vietās: plašā tīrelī, kur vējš dzenā dārgās ēnas.

„Ko tādā ellē darīsi? No visas pasaules tik tālu! Ne te dzelzceļa, ne citu ērtību. Visi centri nav tuvāki par astoņpadsmit kilometriem“, sacīja Valdis Brēmanis, apliecinādam mani ar savu piezīmi kā ar aukstu ūdeni.

„Nē, tā nav,“ es ķepurojos pretī, „te sava, kaut maza valsts: „dzirnavas, kapsētiņa, pat kāda muižiņa.“

„Kas tās nu par dzirnavām? Gruveši. Ne tur maļ, ne bīdelē. Bet par muižiņu nav ko runāt, tur tev nekādu draugu nebūs, bet pieņotavā redz cilvēkus tikai no rīta, kad tu vēl gulēsi.“

„Bet te ir Ogre,“ es protestēju.

„Ogre še ir maza un atrodas no Kailā kalna krietnu kilometru.“

„Valdi, tad taču tu te esi, mans jaunības dienu draugs.“

„Nē, es te nepalikšu,“ viņš sacīja, „man aug puikas, bet tuvākā skola desmit kilometru. Līdz tie paaugsties, es katrā ziņā lūkošu citur dabūt mežziņa vietu, kur tuvāk būtu skola!“

Tas mani drusku jau apbēdināja, jo dzīve bez mīļiem paziņām un draugiem nav dzīve. Ne tikai ceļi un tekas, mājas un lauki, meži un āres saista sirdi pie zemes, kur tavs šūpulis kārts, bet skolas draugi, radu pulks, visa tauta, kuņas valoda skan tavās ausīs, viņas teikas un dziesmas, viņas joki un sarunas, piedzīvojumi un atmiņas, ciņas un neganti melnais un lepnais prieks par uzvaru ir lietas, kas saista nepārraujamām saitēm tavu sirdi pie tēvzemes. Es, saprotams, arī redzēju, ka viņš patiesi vairāk un saprātīgāk domā par bērniem kā es. Ziemu mani savējie dzīvos pilsētā, es nodomāju, un tas mani apmierināja.

„Bet man patīk, Valdi, mežs, man patīk pats kalns,“ es teicu, „viņš taisni kā radīts

bumbas sišanai. Aceries, ka mēs to sitām draudzes skolā.“

„Nu, tu jau esi sapņotājs. Ko tu tur darīsi,“ Valdis Brēmanis atbildēja.

Šai brīdī es ievēroju, ka viņam jau metas iesīrmi mati. Kā aizskrējuši gadi, es nodomāju, vērdamies viņa atklātājā un godīgajā sejā. Mums abiem jau ir bērni, un cik nesen, liekas, paši sēdējām uz skolas sola. Dzīve, tu ātri trauc!

„Redzu, ka tevi pārvarēt nevarēs,“ viņš beidzot sacīja. „Bet, Austrum, tavā lēmumā ir krietni daudz egoisma.“

„Viss var būt,“ es sacīju, „bet to nevarēs grozīt.“

Cik daudz tam netika pretojusies Elga, kuŗas nodoms bija Eglusalas pārdot un nopirkt to vietā Rīgas apkaimē kādu ģimenes mājiņu, un tomēr es paliku pie sava.

„Es neesmu un negribu būt nekāds babulnieks,“ es viņai arvienu atbildēju. Tāpat mani nevarēja ietekmēt Valdis Brēmanis. Es biju ciets un nelokāms, jo sapņoju, lai kāda bija dzīves īstenība. Es biju un paliku romantiķis: tas es esmu un citāds es nevaru būt, vai tas ir labi vai ļauni.

„Akmeņu šē nav,“ turpināja Valdis Brēmanis, un tie arī, ja būtu te, nav sagādāti. Pamati tev būs jālej no cementa, kadēļ ziemu vispirms jāsadzen grants. Tā kā tev ziemu grūti, Austrum, šē nokļūt — gandrīz nekādas satiksmes — es grants vedēju salīgšu. Tas pats latgalis Dominiks, kas taisījās nākt tev par rentnieku, to savedīs.“ (Iepriekšējais rentnieks pats bija ieguvis sev nelielu īpašumu, un tas Jurgos taisījās Eglusalas atstāt)!

„Esi nu tik labs,“ es lūdzu.

„Kad es solu, izdarišu,“ viņš atbildēja.

Jau pret pavasari, kad sāka atmirdzēt saule — toreiz marts bija neredzēti saulains — patiesi Dominiks sāka vest granti. Viņš Vidzemē bija atkūlies no Latgales. Vispirms Dominiks (kā vēlāk uzzināju) bija šē plašā apkārtņē racis grāvjus. Diezgan daudz viņš bija dzēris, daudz dejojis zaļumballēs, līdz

bija apprecējis kādu kosienieti, un tagad tā mājā bija jau četras mutītes. Rakdams savus grāvjus, Dominiks šo to bija ietaupījis un varēja nopirkt zirdziņu (uz to viņš bija varen lepns), bet sieva pūrā atveda govī, otru nopirka paši, bet trešo un ceturto patapināja sievas radnieks, turīgs cilvēks. Tā nu Dominiks vairs neraka saimniekiem grāvjus, bet bija sācis iet par rentnieku, iegādādam vēl otru zirgu — kumeļu. Viņš bija ātrs, bet reizē jauks cilvēks, un mēs ar viņu sadraudzējāmies, jo arvienu siltākas sirdis esmu atradis tautas vidū nekā lielmaņos. Viņš dzina granti par nākošā gada maksājamo renti, bet es viņam maksāju visaugstāko cenu, un mēs ļoti labi satikām. Sakarā ar jaunbūvi es sarakstījos ar viņu tik daudz, kā gandrīz neesmu sarakstījies ne ar vienu cilvēku. Pats viņš neprata nedz lasīt, nedz rakstīt, un to viņa vietā darīja Dominika sieva, kamēr pats aizbildinājās ar vājām acīm, lai gan tās Dominikam bija redzīgas kā vanagam. Mīļie, labie cilvēki, cik daudz visiem es jums esmu parādā pateicības! Neviens vien jūs esat man dzīvē palīdzējuši gan ar padomu, gan darbiem, bet es neviens. Kāds milzīgs liels parāds guļ man pret jums visiem! Es neesmu spējis cita nekā darīt, kā jūs mīlēt...

Jau mežos kūkoja dzeguze, kad atkal ieradās mežzinis kailā kalnā. Es pats strādāju Rīgā, un mans darbs neļāva to kavēt. Kā īsti tas bija, es nezinu, bet tas varēja būt tā. Valdim Brēmanim līdzī atnāca divi vīri. Viņš kaut ko mērīja pašā Kailā kalna virsotnē (mēs apmēram bijām vienojušies, kur stāvēs mana sapņu būda), kamēr tie divi, atspiedušies uz lāpstām, skatījās. Viņi bija spēcīgi un stipri. Tad mežzinis aizgāja, bet tie divi palika kalnā un sāka rakt četrus grāvjus, kuŗu gali visi satikās kopā. Viņi raka dziļi un pamatīgi, celdami ārā sārtu mālu, kas bija vēss kā ledus. Dienas stāvēja jaukas. Tīrumos, palejās ara arāji, spurdza strazdi, bet mežā kūkoja nereti vien divi trīs dzeguzes; pār visu mirdzēja ziedoņa saule,

mirdzēja sārtais māls, mirdzēja egļu sku-
jas, un mežu tumsā šur tur ziedēja ievas, bal-
tas kā kupcnas. Egļu mežā tās izkatījās
brīnumaini. Apkārt melnas egles viena aiz
otras, bet to starpā balti ziedi, patiesi kā
sapņi, neredzēti, neiedomājami. Viens no vī-
riem ne vienu vien reizi atnāca ar veselu
klēpi ziedu, lai ieliktu māla krūzē, kas stā-
vēja turpat uz zemes. Palejā auga daži bērzi,
un viņu smarža bija taisni pati liksme pret
ievu smago reibumu, bet jo sevišķi vakaros,
ap saules rietu bērzu smarža piepildīja visu
paleju. Kalna paugurs bija ciets, vīru darbs
bija smags, bet viņi bija jauni un spēcīgi. Ja
arī lija sviedri, kad atlieca muguru, kāda
dižena pasaule bija ap tiem: lejas, pakalni
zem kājām, eglaines, ceļš, bet pāri debesīs
augstas un bezgalīgas kā pati Esība. Rītos
viņas kļuva rožainas pret tālo apvārksni,
bet vakaros aiz mežiem dega sarkanas kā
ugunsgreks. Dienās, turpreti, viņās parādī-
jās augsti jo augsti balti, mazi mākonīši, kas,
likās, stāvēja pāri pašā bezgalībā rāmi un
klusī.

Nē, viņi nesūrojās, viņi strādāja ar prie-
ku, un viņu darbs veicās, un manas domas
kavējās pie tiem: tie cēla man māju.

Kad nāca ēdienu reizes, viens no tiem
aizgāja uz Eglusalām. Netālu turpat bija
pienotava un pie tās veikals, kur strādāja
kāds vīrs un sieva, kuņai klēpī ķepurojās
jau krietns puika. Te bija arī telefona un
pasta palīga nodaļa, kas atnesa jaunas zi-
ņas vai no visas pasaules. Nevarēja teikt, ka
vēstis bija tik tīkamas: avīzes sāka jau ru-
nāt atkal par jauniem kariem, bet tomēr
tur uzzināja arvienu ko jaunu, kas ienesa pa-
tikamu pārsteigumu viņu ikdienas dzīvē. Te
arī atceļoja no manis naudas pārvedumi
mežzinim, kas te izmaksāja abiem vīriem
nopelnīto algu par viņu pūlēm un darbu.
Kamēr viens no tiem trieca ar laipno un iz-
palīdzīgo vīru aiz letes, otrs Kailā kalnā
jau kurināja uguni. Dūmu stabiņš cēlās kā
no upuša rāmi uz augšu. Katliņš, pakārts
vīrs ugunsкура, pār kuņu labi paaugstu divi

staklēs uzlikts šķērskoks, vārās, aicinādams
to tur lejā pasteigties ar iepirkumiem. Bet
tas nesteidzas. Viņu interesē ziņas, ko nes
telefons un telegrafs no visas pasaules, kuņā
te plēšas tik bezgalīga plaša ap to: tur upe,
tur lielceļš, tur telefona drātis, kas tik sa-
vādi dzied, kad viņš kāpj ar iepirkumiem
kalnā. Te dabū arī avīzes. Te mežā ierūcas
automobilis, piepildīdams kluso apkārtni ar
skarbu troksni. Govis, izcēlušas galvas, ska-
tās rēgainā nezvērā, skatās vīri: nāk ce-
ments. Tagad abi vīri sāk sijāt oļaino Do-
minika atvesto granti. Auto apgriežas, izme-
tis papīra maisiņus ar cementu, un atkal
viss ir kluss kā senāk. Kūko tikai dzeguze,
un viņas kūkojieni skan kā sudraba zvani
klusā rītā.

Izraktos grāvjus izklāja no iekšas gar ma-
lām dēļiem un starp tiem sāka liet prāvā
dēļu sasistā abrā samaisīto putru: granti un
cementu. Tagad vīru darbs kļuva vieglāks,
un ne reti vien viņi svilpoja strādādami tā-
pat kā strazdi kokos. Putra sacietēja, un drī-
zi vien cēlās pamati vīrs zemes. Ciemos jau
aizdegās jāņugunis, jau tur līgoja, kad abi
vīri pabeidza savu darbu.

„Tu laisti šovasar tos ar ūdeni!“ cacīja
viens no vīriem uz Dominiku, pārmezdam
pār plecu lāpstu. „Citādi cements lāgā šādā
saulē nesacietēs.“

Dominiks arī šad un tad ieradās ar ūdens
spaiņiem no palejas līgšņas, bet ganu zēns
(kuņš nebija neviens cits kā Dominika ve-
cākais dēls), ganīdams turpat norā govīs,
nevienu vien reizi joņoja kā Latgales sa-
cikšu zirgs pa pamatiem, jo nekad vēl viņš
nebija skrējis pa tik līdzenu ceļu. Zēna vaigi
kļuva jo sārti, bet acis mirdzēja tik spoži,
kā vienīgi mirdz bērna acis, kas pirmo reizi
skata Dieva skaisto pasauli.

*

Nāca ziema, un es varu iedomāties, kāda
tā bija Kailā kalnā. Kur pa pamatiem bija
skraidījis zēns, tur nikni dzina vējš irdeno
un smalko sniegu. Palejas bija dziļi jau

apraktas zem tā, bet pa kalna virsu slīdēja smalkas, smalkas sniega pārslas, un ledains vējš, pūzdams no ziemēlu rītiem, nesās līdz ar tām. Bārdaini vīri, nosarmojušām baltām uzacīm, dzina zirgus pret kalnu, vezdami balķus. Tie nāk no meža, kuŗa vidū paliek izcirtums kā milzīga rēta. Bet nekas, nākošā vasarā tur jau augs pirmās meža zemenes: sārtas un sulīgas, kas pašas skrien mutē.

Čikst ragavas, atskan viens otrs kļiedziens, nosvelpj pātāga. Manai dzīvei, ne citam!

„Balķus kraujiet gandrīz pie pašiem pantiem,“ rīko atnācis mežzinis Valdis Brēmanis. „Kad nāks vasaru gateris, tad viņus varēs velt tik lejā uz to.“

Tie visi ir viņu ļaudis, kas ik gadus brauc pie viņa peļņā, un viņš tos pazīst. Tur godīgais jaunais vīrs Fricis Runiķis, gaišiem matiem, arvienu smaidu uz lūpām, tur Nikolajs Mellēns, pie kuŗa nevar ieiet kaktā, kad viņš nepaceltu krēslu un nepabīdītu tabakas dozi, sacīdams: „Uztin nu!“

„Bet tā to izdariat,“ mežzinis atkārtu. Viņš zina, ko nozīmē vadīt cilvēkus. Cik gadus viņš ar tiem jau nestrādā? Pavēlēm jābūt skaidrām un noteiktām. Nav jau visi tādi kā Fricis un Nikolajs, daudzi jātur grožos, citādi darbā izlaižas.

Nē, šis egles nekad vairs nešūposies vējā, nekad vairs netekās pa to zaļiem zariem mazais meža bērns — vāverīte, bikli reižu reizem noraudzīdamās zaru krēslā, kur vasaru zaļo sūna, ceļo kā bālgana vija staipeknītis, lien čūska, visu ļauni nīzdama.

Pret pavasari no balķu galiem sāla pilēt sveķi, dzeltenī kā dzintars, kamēr saule kāpa arvienu augstāk debesu kalnā, aizdzīdama sniegu. Nē, gaiss jau atkal dzirkstīja savā spožumā, ganiņas atkal gotiņas. Nāca sausa un karsta vasara, nikni dedzināja saules kvēle, un nora kļuva cieta kā akmens. Kad pa to staigāja Dominiks, viņa soli dimdēja kā pa klonu. Pašā vasaras vidū, kad saule mirdzēja karsta un spoža, pārvērsdama zaļo noru rūsganu, kalna pakājē apstā-

jās gateris. Reizē ar viņu ierados es pats, un drīz vien cauri četriem zāģiem kā milzu skaidas laidās balķi un dēļi, izplatīdami gaisā sveķu smaržu. Gateri dūca un klabeja, un ļaudis strādāja. Pa vidu vēl neapzāģētiem kokiem pakalnē staigāja iesirms namdaris gluži piesarcis.

„O, tas ir uzmanīgs darbs. Visu vajaga ievērot uz milimetru,“ sacīja kāds strādnieks. Tas nebija neviens cits kā Fricis, kuŗš palīdzēja kopā ar Nikolaju un daudziem citiem sazāģēt ziemā viņu pašu savestos balķus. Šai brīdī kāds koks saspiež manu kāju. Bet man bija žēl namdaŗa, un es pat to nejutu, ka kāja sāp. Viņš ir goda vīrs, viņš mīl pūlēties ap savu darbu un padarīt to tik labi, kā vien var. Nē, viņš nav vienas dienas amatnieks, kas domā tikai par peļņu; saprotams, viņš grib arī nopelnīt, bet pirmā vietā viņam stāv padarāmais darbs. Šoreiz tas ir grūtāks kā citas reizes. Viņš bija cēlis gan labības šķūņus, pārbūvējis vienu un otru dzīvojamo māju, bet iepriekš visai mājai sagatavot precīzu materiālu, tas viņam gadījās pirmo reizi. Veseli divi simti koku gulēja un gaidīja, lai no tiem izzāģē noteiktu daudzumu apzāģētu balķu, dēļu, spāŗu. Vienā tvērienā jātver pie tam precīzi uz reizes veselas mājas koku materiāls. Nē, tas nebija nekāds joks! Es to labi redzēju, lai gan viņš nekā nesacīja un arī man sirds baŗījās: vai mans namdaris tikai tiks galā. Mežzinis bija man viņu ieteicis, nē, vēl vairāk — salīdzis par tūkstoš latiem uzcelt stāvu gulbūvē un apsist jumtu. Es nekā vairs nevarēju un arī negribēju darīt, es tikai vēlējos, lai viņš tiktu galā ar savu uzdevumu.

„Kādēļ jūs, namdari, resnos kokus sazīmējat dēļiem, bet sienām atstājat tievos?“ jautāja gatera vadītājs, kas strādāja arī eksportam, redzēdams, ka es apšēzos. Namdaris uztraucās. Es redzu, viņš ir drusku godkāŗīgs, viņam ķeŗas pie sirds piezīme, jo viņš ir domājis to labāko. Vecām ēkām grīdu dēļi arvienu redzēti plati, bet viņš neapdomā, ka toreiz balķu sienām bija otru tik

prāvi kā tagad. Tie bija toreiz gluži citi koki — milži.

„Ja manā darbā kāds iejaucas, es tūlīņ aizeju. Vai es nezinu, kādi balķi nozīmējami apzāģim, kādi dēļiem. Es ceļu ēkas jau, paladies Dievam, ap divpadsmit gadu.“

„Nesakiet nu nekā,“ es, ne mazāk uztraucies, saku gatera vadītājam — modernam jaunlaiku cilvēkam. Kas notiks, ja namdaris aizies? Patiesi, kas notiks?“ es jautāju.

„Bet tā ir materiāla sapostīšana,“ atbild man gatera vadītājs, „un to es nevaru paciest.“

Namdaris jau pamet darbu, un tikai ar lielām pūlēm to izdodas pierunāt palikt; gandrīz vai ar draudiem, ka viņš maksās tad līguma sodu. (O, mežzinis visu jau ir paredzējis!).

Namdaris beidzot paliek, viņš tikai vairs nerunā ar gatera vadītāju, bet tas gan tiesa, ka dēļiem tagad sāk nākt uz zāģiem tievie koki, kamēr resnie paliek sienām, „apzāģim“.

Tad ceļā parādās Elga. Viņa ir jauna un cēla savā pilsētnieces tērpā. Viņu pavada divi mazas meitenes, čivinādamas kā bezdelīgas. Un mežzinis Valdis Brēmanis tur ir savā jaunajā, zaļajā uzvalkā. „Kāds gan tu izskaties?“ Elga saka uz mani. „Redzi, kāds mežziņa kungs, bet tu kā īsts strādnieks.“

„Nekas, kundze,“ saka gatera vadītājs. „Jūsu vīrs visu laiku strādāja, un tikai tagad sēž tāpat kā es, viņš drusku saspieda kāju.“

„To jau es domāju,“ Elga saka un noliecas pie vīra uzpampušās pēdas. „Papa, vai stipri sāp?“ jautā gandrīz reizē Ieviņa un Ofēlija, aptaustīdamas kailo kāju.

„Nē, nekas nopietns nav.“ Gatera vadītājs pagriežas, rikodams mašīnistu, kas stāv pie zāģiem, kuŗi elšā un dzied nebeidzamo darba dziesmu, latviešu uzņēmības dziesmu, un tagad pienāk mamdaris.

„Sveicināti!“ viņš saka.

„Man gan vienai ar meitenēm būs bailes

tik tālu no citām ēkām, meistar,“ saka Elga. „Ko jūs te esat sagudrojuši.“

„Bet totiesu, kundze, kas par skatu!“ atbild namdara vietā mežzinis, novilkdams roku pret rītiem, kur aiz ieļejas gar apvārksni, celdamies uz augšu, zīmējas kā melna svītra Centrālās Vidzemes augstienes melnie meži ar Gaisiņu kā augstāko punktu.

„Ak, Brēmaņa kungs, un tomēr es arvienu esmu bijusi pret jaunbūves celšanu tik tālu no Eglusalām. Redzēs, redzēs,“ viņa saka, pagriezusies pret mani, „kā tu rītos skriesi par sodu pēc piena uz Dominiku.“

„Mēs to darīsim! Mēs!“ sauc Ieviņa un Ofēlija.

Tā viņas aizstāv savu tēvu!

Ofēlija ar smalku sejiņu un veselu galvu gaŗāka par māšeli, lai gan abas dzimušas vienā stundā, bet viņas pleci ir plati, tēva pleci un mati tumši. Nepārprotami viņā izzīmējas modernas jaunlaiku sievietes figūra. Viņas acis ir ovālas un lielas un taisns deguns, kamēr Ieviņa ir blondā, apaļa, uzrautu deguntiņu un draiskulīgu, mundru bērnu skatu. Ofēlija liekas jau kā bērns par nopietnu, Ieviņa kūsā visa no prieka.

Viņas abas mūžīgi spēlē teātri, un arī tas sākas tagad, bet zāģi dzied un elsā, un nevienam nav laika viņās raudzīties, bet tām arī tas vienalga: visa dzīve viņām ir vēl tikai mūžīga rotaļa . . .

„Kā viņas to neaizstāvēs,“ saka Elga, „viņš jau tām roku nedrīkst piedurt. Man tikai viņas jāŗāj, man jākuļ.“

Nē, man nav laika. Es skrienu atkal pie darba ar visu sasisto kāju. Ai, kā es esmu iecerējis šo savu sapņu būdu. Es par to vien domāju, kā viņa stāvēs še, šī māja. Nē, es esmu kā neprātīgs no tās.

*

Kādā dienā, kad bija pagājusi atkal viena ziema, Kailā kalnā ieradās namdaris ar lenķi, cirķeli un līmenŗādi. Vājš un kalsens viņš staigāja ap materiālu grēdām, aplūkodams tās, vai jau apŗzuvušas. Nebija ilgi jā-

gaida, kad viņš jau sāka tās cilāt, un divi palīgi bija tam: viens pavisam jauns — mācekļis, bet otrs jau vīrs. Tie nesa cirvjus un zāģus. Namdaris nebija aizmirsis gatera vadītāja piezīmi, un viņš cieši (ja tik es nemaldos) bija noņēmis uzcelt māju tik labu, cik vien viņš mācētu. Šoreiz viņš arī bija drošāks, jo iepriekšējā ziemā viņš bija bijis amatnieku kursos Rīgā. Pamatus, pa kuriem bija jānotiek kā ganu zēns, noklāja ar melnu šķidru masu, uzliekot vēl virsū kādu piesātinātu ar darvu melnu papi.

„Pirmo vainagu apsvilnāsim, lai nepūst,“ viņš pamācīja palīgus. Norā sāka kūpēt liels ugunskurs. Aiz pirmā vainaga nāca otrais, bet visgrūtāk gāja ar pakškiem. Tos korķēja kopā pats meistars, rīkodamies ar līmenrādi, cirķeli un lenķi, un ar cirvi. Viņi negribēja gulēt zem klajas debess kā pamatu licēji, un viņi sanagloja no nomalēm sev atsevišķu būdiņu, pārdalīdami to divās daļās: mazākajā noslēdza pa svētdienām darba rīkus, bet lielākajā nodalē visi trīs gulēja. Vienīgi jaunākais šad tad uz riteņa aizdrāzās kādu nakti uz māju.

„Netālu no Eglusalām atrodas Ogres krastā mazs šķūnītis,“ stāsta gulēdams namdaris, kamēr abi palīgi klausās.

„Zinām, zinām!“ atbild abi gulētāji.

„Kādu vasaras nakti mans tēvs tur gulējis,“ turpināja namdaris.

Kad viņš bija kādu stundu gulējis un pulkstenis jau varēja būt divpadsmit, tad piepeši šķūnītis sācis kustēties, un durvis tūlin atlēkušas vaļā. Tad mans tēvs piecēlies un gājis aiztašit durvis. Vai dzirdat vēl?“

„Jā, jā!“

„Tikko atnācis gulēt, durvis bijušas atkal vaļā. Kad tēvs vēl kādas reizes bija aiztašījis durvis, bet tās vienmēr vēl nākušas vaļā, viņš vairs nav gājis taisīt ciet. Tad sācis arī plautais siens kustēties, un viens pa sienu līdis uz mana tēva pusi, līdz beidzot pielīdis gandrīz klāt. Tad manam tēvam palicis bail, un viņš gājis no šķūņa prom uz māju. Vai jūs vēl dzirdat?“

Nē, vairs izpalīgi neatbild, un arī vecajam meistaram vežas acis ciet, bet dari ko gribi, viņš redz, ka ārā pret durvīm sēž viena vecene un viņai apkārt visādas mantas. Vienā pudulē tai svecīte, un tā deg. Redz arī lielu čupu naudas tai līdžās. Namdaris grib celties augšā, bet kājas kā svina pielietas, un viņš netiek no vietas.

No rīta toreiz izrādījās, ka bija nozagts katliņš.

„Čigāni,“ sacīja jaunākais, bet meistars nebija ar to vienis prātis.

„Tā nebija nekāda čigāniete, ko es redzēju, tā bija gaŗā Māŗa.“

„Nē, gaŗajai Māŗai tomēr tādu katliņu neatradām.“

Svilpodams pa spārēm jau kāpelē mācekļis. Tādu es viņu redzu: jaunu, drošu, pilnu ticības savai laimei, savai dzīvei.

Jumtā parādījās eglīte. Cik brīnumaini viņa izskatījās uz jumta: visa māja bālgani rožaina, bet viņa zaļa kā meŗa brīnums pār to, pār Kailo kalnu, pār tūrumiem, pār visu. Eglīte!

Kad es viņu redzēju, kā pukstēja mana nabaga sirds! Māŗas jumts jau bija gandrīz apists skaidām, un viņa stāvēja skursteņa vietā. Kā es priecājos, redzēdams gandrīz pabeigtu savu sapņu būdu! Un es viņu ieraudzīju pret melno debesi spīdam gluŗi baltu. Tur aiz viņas, dienvidvakaros, pašreiz laidās zemē uguns mēles kā bultas, sadalīdamas debesis. Nē, tas bija baigs, bet neredzēts skats. Baigs tādēļ, ka jumtā taisītais lievenis uz dienvidvakariem vēl nebija noklāts skaidām, un tur droŗi varēja ieklupt vējš, lai noceltu kā vāku visu jau apisto jumtu, bet skaists tādēļ, ka tas bija kontrasts: gaiŗs plankums pret svina pelēku, gandrīz melnu debess malu. Nē, gandrīz spokaini balta viņa rēgojās, skatoties no Eglusalām, mana sapņu būda kalnā, kamēr mana sirds iztrūcinājās ik mirkli jo vairāk.

„Vai viņa noturēsies?“ es kļiedzu vējā blakus stāvoŗajam namdarim Eglusalu pagalmā.

„Noturēsies,“ atbildēja namdaris, bet viņa atbilde nebija visai droša, viņu arī baidīja neapsistais jumta caurums, un mana sirds tapa vēl pilnāka baiļu, jo iepriekšējā vasarā Klētniekos es redzēju, kā kaimiņam viesulis satina kā papīra lapu skārda jumtu, sagāzdams blakus stāvošo šķūni.

Ak, mans Dievs! es domāju. Tikko uzceltu, tikko gandrīz pabeigtu viņu satrieks vējš, varbūt dažās sekundēs. Tādas lietas notiek ātri. Nemaz neapjēdz, kad fakts jau ir noticis. Viena maza kļūda, un viss pagalam. Un tāda kļūda bija taisni vēja virziena pusē. Nebija jau māja radusies uz reizi. Tas bija vilciens diezgan ilgi. Un cik soļu, cik pūļu nebija pielikts, un cik sapņu izsapņots. Ar viņu bija kā ar dzīvi, kā ar uzstādīto mērķi, un ja nu nejaušs gadījums, nelaieme noārda vienā mirklī to, kas gadiem sastrādāts, gadiem iegūts? Kas tad vairs paliek pāri? Drupas!

Palika jau tumšs. Debešis dienvidvakaras pret Rīgu kļuva gluži melnas, bet šai melnumā, kuŗā neredkēja nevienas citas mājas (to arī uz to pusi nebija), turpināja spīdēt tik viņa, mana sapņu būda, vēl baltāka, vēl grezni rēgaināka kā agrāk ar savu balto stāvu, ar savu balto skaidu jumtu pret melno vakara debess pusi pāri pār visu pasauli, pāri Jumurdas-Katrīnas mežiem, pāri naves tukšiem tīreļiem, kur vējš dzenā tikai mirušo ēnas, pāri par visu... Tikai zibens čūskas locījās aiz tās, locījās aiz Kailā kalna, atskanot dīvaini dziedošanai mūzikai gaisos... Nē, tā bija kā gaisma, žilbinoša balta, ko met tikai zibens. Viņā bija kaut kas no Edgara Po grāmatām, no visa tā, kas šausmina sirdi un prātu, kā kādas baigas traģēdijas dekorācija, kas tomēr nestāv mierā, bet kustas. Lai diezkādas bailes tirdīja manu apziņu, manas acis saistīja šis skats, it kā es pats pārdzīvotu kādu leģendu: vienreizīgu un baigu, bet skaistu. Kalnu tumšas dēļ vairs neredzēju, spīdēja tikai spokainā, baltā māja. Likās, viņa vairs nestāvēja, bet plīvoja gaisos, atraisīta no zemes,

no apkārtnes kā parādība, kā vīzija, un visu laiku dziedāja viena stīga, tikai viena...

Vējš pieņemās, krita jau dažas retas lietus piles, bet zibeni jo spokaināku padarīja manu sapņu būdu, pauzdami kā kādu nelaimi, kas nāks pār to... Mēs visi klusējām un klusēdami raudzījāmies uz kalnu: es, Dominiks, namdaris, zēni. Vai viņa izturēs vai neizturēs negaisu? Neviens tomēr nebilda ne pušplēsta vārda, visi klusēja. Visu acis tikai vēroja viņu vienu: baltu, drebošu kā spoku Kailā kalnā, kas te parādījās, te dzisa aklā tumsībā, te atkal un atkal atmirdzēja divkāršā spokainā baltumā, bet tikai dīvainā mūzika gaisos atskanēja tikpat vienmērīgi, dziedoši, bet tādēļ jo baigi un draudīgi. Nebija ausu, kas to nedzirdētu cauri vēja gājieniem, nebija sirds, kuŗā taisni ar savu vienmērīgumu tā negrieztos iekšā. Tā šķita absolūta un suverēna, lai gan nebūt nebija stipra, bet viņa, viena dziedoša stīga, likās, veda aiz sevis visu orķestri: vēja gājienus, tālos, tikko dzirdamos pērkonu grāvienus, cilvēku sirds sitienus... Viņa valdīja viena kā pats liktenis, nenovēršams un varens, pret kuŗa spēku veltīgi cēlās pretī koki, zvēri, cilvēki... Viņa neārdīja, viņa tikai vēstīja nelaimi, kas jo vēl vairāk satrauca prātus, kā viss draudošais, bet nezināmais. Viņa pauda: būs tā un ne citādi...

Rītā bija paredzēti manis dēļ aizkavētie spēļu svētki. Rītā atbrauks Elga, Ieviņa, Ofēlija. Meitenes pēdējā laikā par jauno māju vien runāja. Ko viņas teiks, ja atradīs tikai skaidu un koku jūkli? Ko viņas teiks? Neuzmūrētais skurstenis arī vēl pasliktināja jaunbūves pretestības spēju vētrai, kas jau likās aiz dziedošās vienīgas stīgas kauca gaisos...

Nē, tas būs neizturami. Nē, tas būs tāds sitiens viņu dvēselēm, ka tās no tā neatspīrgs visu mūžu, bet viss viņu mužs vēl bija tikai priekšā, visa viņu dzīve... Izsacīt tomēr jautājumu, vai māja izturēs vai neizturēs, to es vairs nespēju. Nabaga meitenes, ma-

zās kautrās dvēseles! Spokojās tikai balti zilbinošā māja, dziedāja tikai viena stīga...

„Nē, kungs, būs labi,“ pārtrauca pirmais kapu klusumu Dominiks, skatīdamies gaisos. „Negaiss noiet gar vakariem. Nebūs pat lāga lietus.“

Mēs drusku pēc šiem vārdiem atvilkmām elpu. Vēl jau gan nevarēja zināt, bet brīnums gan bija tas, ka melnā debess gandrīz nemaz vairs necēlās uz augšu, bet tikai stāvēja turpat dienvidrietumos kā stāvējusi. Nelikās arī visai tuvi vairs pērkona grāvieni, tikai zibenī vēl arvien šķēla debesis aiz Kailā kalna, aiz Katrīnas — Jumurdas purviem un mežiem, un māja vēl arvienu spīdēja kā spoks.

„Nē, nebūs nekas, kungs!“ sacīja Dominiks no jauna un iegāja iestabā. Aplusa arī divainā mūzika, un sagāja iestabā arī citi, un vienīgi es vēl skatījos uz māju, kā tā apdzisa, te atkal atspīdēja zilbinoši balta. Vējš gan bija stiprs, bet nepieņēmās, un ja tāds vien tas bijis, tad bija jādomā, ka mana sapņu būda noturēsies. Nē, tagad mazinoties, bailēm varēja tikai vērot divaino tumsas un gaismas spēli, kur tik neganti, bet reizē skaisti cīnījās gaisma pret virsū brūkošo nakti. Gaismas pret milzīgo debesu telpu bija maz, bet tā bijī nežēlīgi asa un spoža. Viņa cirtās spītīga un lepna melnā tumsā. Gan tumsība to apkampa, gan to žņaudza, bet viņa cirtās un cirtās ārā, šķeldama tumsu ugunīgām svītrām, dalīdama melno debesi no pašas polārzvaigznes (ko gan neredzēja) līdz apvārsnim, kuņas vienīgais mēmais skatītājs bija jaunbūve Kailā kalnā, kuņu pašu ik brīdi varēja ķert zibens, lai pati pēc tam uzliesmotu un sadegtu viņā.

No rīta telefons ar Rīgu nedarbojās, jo tās apkaimē, kā vēlāk izrādījās, kilometrus septiņdesmit, astoņdesmit gaisa līnijā, pāri gājušais negaiss bija izpostījis daudz telefona stiepuļu posmu. Nē, par velti mēs vakar nebijām baidījušies: īsts nogaiss patiesi bija gājis pāri siliem un purviem, plosīdamies kā negudrs starp Rīgu un Ērgliem.

*

„Uz mājas laimi un svētību!“ sauca vecais namdaris, un viņa roka viegli drebēja turot glāzi, bet viņš glāzē laistījās un dzirkstīja. Nebija vēl toreiz ne grīdas, ne logu, ne durvju (to vietā bija ailes), bet tur bija visi, kas bija rokas pielikuši mājas celšanai: abi pamatu licēji, namdari ar saviem ļaudīm, gatera vadītājs, ar kuņu namdaris beidzot bija pēc gada prombūtnes amatnieku kursos sapraties, tur bija mežzinis un Dominiks, Elga un Dominika sieva. Ieviņa un Ofēlija bija jau krietni pastiepušās, un nebija stāvējuši arī uz vietas Dominika vecākie dēli, un tiem labi sakrita. Bērni kāpelēja augšā un lejā pa stalažām, bet lielie uzkoda un sadzēra. Sveķu un zemes smarša, cita caur citu jaukdamās, mirdzot saulei un atskanot dziesmai, izlikās divkārti reibinoša, gluži kā viņš, ko dzēra viri un sievas.

„Nē, šādu stundu nav daudz,“ sacīja namdaris, un ikviens tam piekrita. Nē, tādu stundu nav daudz, kad valda cilvēku starpā miers un saskaņa, liksmība un prieks.

„Dzīve nav gaŗa, dzīve ir īsa! Tādēļ lai baudam to!“ atbildeja Valdis Brēmanis.

„Vienīgi jūs esat sērīgs, kungs!“ Dominiks piebilda.

„Paps jau arvienu ir tāds,“ mazā Ofēlija sacīja un pati nosarka.

„Nē, viņš neprot īsti priecāties,“ piekrita arī Elga. „Viņš top pat grūtsirdīgs uz vecumu.“

„Neaiztieciēt mūsu papu!“ Ieviņa sasarkusi sita kāju pie zemes.

„Viņš dzīvo grimdams savos sapņos,“ sacīja namdaris, paskatīdamies savādā meitenē.

„Ak, tās vēstules, ko man kungs ir sasūtījis!“ iesaucās Dominiks, izvilkdams vēstulu saini.

„Tā nu vēl tik trūka,“ es klusi sacīju.

„Liec nu mierā!“ sieva apsauca Dominiku.

„Tā ir mana vīra nelaime,“ sacīja Elga, „rakstīt gaŗas un nesalasāmas vēstules.“

„Vai tad viņš visiem raksta tik daudz?“
ieinteresējās viens no pamatu licējiem.

„Nē, to nevar teikt,“ pēc laiciņa atbildēja Elga.

„Es arī tā domāju. Man viņš sūtīja tikai naudu, bet citādi ne zilbes,“ teica otrs strādnieks.

„Viņam ar Dominiku ir īpaša draudzība,“ noteica mežzinis. „Viņš jau gan arī mani ir bombardējis ar vēstulēm, bet tik daudz jau nu nē.“

„Mēs ar tevi vairāk ņēmāties pa telefonu,“ sacīja es.

„Tas ir tiesa,“ apstiprināja telefona palīgstacijas pārzinis.

„Nu, te, meistar, būs jūsu nauda,“ sacīja Elga, nolikdama namdara priekšā tūkstotsatus, kurus viņa bija grūti un sūri krājusi šim mirklim.

„Es redzu, kas te valda maku,“ iekrita starpā mežzinis.

„Pateicos, kundze! Cēlu māju tik labu, cik protu,“ atbildēja namdaris, noglabādams pasniegto naudu.

„Lūdzu, meistar!“ atbildēja Elga, tad, pagrieziesies pret mežzini, teica, rādot uz mani: „Viņš jau neprot kā nākas naudu skaitīt.“

„Tas nekas, ja tik prot pelnīt,“ sacīja telefona palīgstacijas pārzinis.

„Nu, ar to pelnīšanu tā ir kā ir, bet cauri jau sitamies, bet ka viņš būtu kāds liels naudas pelnītājs, to gan nevar teikt.“

„Viņš ir dzejnieks, kundze!“ Dominiks minēja.

„Nē, viņš ir mūsu papa!“ abas reizē Ieviņa un Ofēlija sauca.

„To nu es nezīnu,“ atbildēja Elga, nepiegrieždama meitām vērību, „bet rakstīt jau viņš raksta. Patš redzat, Dominik, kādu kaudzi viņš jums sarakstījis vēstuļu.“

„Bet kā lai citādi sazinās, ja pats neesi klāt un ja ceļ māju,“ es pretojos.

„Ir jau tiesa, mīļais, ir jau tiesa,“ piekrita mežzinis.

*

Nāca mūrnieki. Viens gaŗš un stiegrains, otrs-resns, sarkanu un biezu kā ķieģelis, seju. Šurpbraucot ar maŗīnu bija aizdedzies auto, bet laime bija tā, ka maŗīnā atradās tikai cements.

„Kā tas notika?“ es jautāju, viņus sagaidīdams.

„Viņš pīpēja,“ sacīja gaŗais, rādīdams uz resno. „Sadega bikses. Tagad nu dzīvo pats bez biksēm.“

„Kas te ir ķēpājiēs?“ jautāja mūrnieks, ieņākdams jaunbūvē.

„Es to cēlu,“ pietvīcis atbildēja namdaris.

„Vai jūs nezināt noteikumus? Vai jūs nezināt, ka jāatstāj palodas krāsnij, plītij, kamīnam?“

„Kungs tā gribēja.“

„Viņš nav namdaris. Jums tas ir jāzina. Zāģējiet ārā vidus sienu, kur nāk krāsns!“

„Nemaz nē,“ tiepās namdaris gandrīz satriekts, ka arī šoreiz viņš pielaidis kļūdu. „Ja 18 cm no koka sienas ceļ krāsni, tad var palikt.“

„Nekad! Uguns taču degs krāsnī. Kas ir 18 cm atstatums no koka sienas? Nekas! Ja viņš to nedara,“ griezās pie manis mūrnieku meistars, „tad es braucu uz vietas atpakaļ.“

Klusēdams namdaris sāka izzāģēt palodas. Cik man viņa bija žēl, un es sacīju: „Tā ir mana vaina.“

„Tad maksājiet par to, bet es nevaru celt pret noteikumiem,“ Pastāvēja mūrnieka meistars. „Noteikumi jāievēro stingri. Ikviens, kas taisa kļūdas, pats atbild par tām.“

Viens, gaŗais, tikai rāva skursteni augšā, kamēr otrs, resnais, pasniedza gaŗajam mālus un ķieģelus. Mūrnieks strādāja trauksmaini un ātri. Sestdienas vakaros viņš krietni apdzērās, svētdienu nogulēja, lai pirmdien rautu tālāk savu torni. Viņš viens divi salēja no cementa kurināmā pamatus, izlēja mazu pagrabu zem istabas, un tik pat

ātri abi pazuda kā ierodušies. Toreiz sāka līt lietus un pagrabs pieskrēja ar ūdeni.

„Vai zināt kādēļ tā?“ sacīja namdaris uz mani. „Viņi nav pielikuši klāt kaut ko cementam, kas aiztur ūdeni. Cements jau ir kā siets, ja to neizdara. Citus gan māca, bet pats taisa vēl lielākas kļūdas. Ek, cilvēks!“

Klusu un bez jebkāda trokšņa pēc tam ieradās podnieki: vecs vīrs ar dēlu. Nemaz nevarēja saprast, kā viņi abi bija atkūlušies no Cēsīm, kur es tad jau strādāju, atstājis Rīgu. Es toreiz aizbraucu uz Vakarēiropu kopā ar savu brāli — gleznotāju. Rudens bija neredzēti skaists, bet tuvu jau bija otra pasaules kara jutoņa, un ļaudis bija noskumuši. Es tomēr biju dabūjis atvaļinājumu uz vienu mēnesi, kamēr ģimene palika Eglusalās. Mēs braucām cauri Eiropai, lai varbūt pēdējo reizi to skatītu, kāda viņa bija pirms 1939. gada. Es ieraudzīju Parīzē-Luvrā Ludviga XIV kamīnu, nozīmēju, nekā neteikdams brālim, to kā mācēju un atsūtīju zīmējumu uz Eglusalām, uz Kailo kalnu. Tāds kamīns varēja stāvēt tikai Versaļas pili, bet ne tādā būdīnā kā man bija. Vecajam podniekam bija uzdots atrisināt patiesi niec pējamu uzdevumu: iztaisīt no rupjiem, sarkaniem ķieģeļiem Francijas Saules karaļa kamīnu. Sprototams, te nu varēja būt runa tikai par linijām, nekā cita no ķieģeļu materiāla nevarēja prasīt, bet nelaime bija tā, ka ar tik platu un garu muti kamīns nevilka dūmus. Viņš bija pie tam apmēru ziņā par lielu, bet nabaga podnieks, manis iedzīts strupceļā, iztaisīja to vēl lielāku, uzspērdams virsū sarkanajam ķieģeļu paralelogramam zaļu podiņu kubu, lai varētu dūmus dabūt skurstenī. Tā nu samērā mazajā istabā parādījās milzīgs kamīns. Pats par sevi viņš neizskatījās tik ērmīgs, bet mazā istabā viņš nederēja.

„Nojaukt, nojaukt!“ es, pārbraucis un kamīnu ieraudzījis, iesaucos. Ieviņa un Ofēlija sāka raudāt, bet Elga nostājās kategoriski pret to, un tā kā arī podnieki — tēvs un dēls jau bija prom, tad nekā nevarēja darīt:

viņš tur tagad stāv kāds nācis no sava kunga un meistara, bet kad viņā deg pagales, viņa gaismā vēl atplaiksnī tā dzīve un sajūsma, kas aiz tā palikušas, nāk, raugoties dziestojājās oglēs, ģrūtsirdība un reizē domas par iznīcību... Bet tad acis pievēršas Ieviņai un Ofēlijai. Viņu dzīvības instinkts ir tik varens, ka tas, par ko es domāju raudzīdamies dziestojājās oglēs, gaist un vežas vajā neredzēti krāšņā sapņu pasaulē. Nē, meitenes dzīvo savu bērna dzīvi, no kuņas mani jau šķīr vairāk kā trīsdesmit gadu. Te viņas attēlo sēdēšanu kafejnīcā, te tās pārvēršas par divi saimniecēm, kas vada katra savu saimniecību. Lielāko tiesu viņu dialogi ir uz „jūs“. Tad viņas atkal kļūst mātes, kas sarunājas ar saviem bērniem, baro tos, fotografē (tas ir — nozīmē), tad sagulda bērnus dienvīdū, kaut pašas dienvīdū nekad nav gulējušas. Nē, viņas nepazīst vēl domas par iznīcību un nāvi: viņas rotājas un izskan tikai dzīvībai, nekam citam.

Dominiks saņēma atkal kārtējo vēstuli, kuņu jau viņam bija sakrājies tik daudz. Šai vēstulē runa bija par dārzu un no koku āudzētavas pa dzelzceļu izsūtītiem kociņiem, kuriem bija uz Ērgļu staciju jābrauc pretim. Klāt bija pielikts arī plāns, kā dārzs būtu izkārojams un kur stādams, pie kam zīmējums jau attēloja ābeles pilnas sārtiem, pietvikušiem āboliem.

„Kā steidzas mana kunga domas!“ runā pie sevis Dominiks, kamēr pa mājas iekšu skan kalti un dzied stikls, sagriežoties rūtīs. Mājas izbūvi veic tas pats namdaris, kas to cēlis. Nē, vēl vairāk: te jau dzīvo jauns vīrs un jauna sieva: Dominika radinieki. Tiem pašiem šē ir sava jau izbūvēta istaba un virtuve, bet gotiņu, ko tie atveduši, tie tur namdara celtā būdīnā. Nē, Elga ir panākusi, ka te vēl dzīvos bez viņas kāds cits cilvēks. Un debesu trepes ved uz augšu no kādas istabas, kur skatīt rīta zvaigzni, skaišto Veneru, kad kaminā jau ir izkvelojušas ogles. Kā milzīgs smaragds viņa mirdz pie Dieva tumšām debesīm. Augša gan nav iz-

taisīta, un vējš brīvi staigā pa griestu aili, kur uzved kāpnes, bet kas par to: no turienes mājas cēlējs var skatīties uz rītiem, kur apvārksnis vērs vaļā puspasaules — mežus, tīrumus, kalnus, ciemus un birzis.

„No sapņu valsts es esmu nācis, un sapņos pavadu es savas dienas,“ viņš lasa atkal tālās pilsētas lielā dzejnieka pantus un iedomājas, ka sēž pats savā sapņu būdā. Nē, lai ap viņu ir akmens nami, veselās akmens sienas, viņš redz tik pelēko latviešu māju. Laimīgs cilvēks! —

Dominiks ir strādājis pie dārza. Viņš to lietu saprot: iedēstītās ābelītes aug visas. Un vienu ozolu viņš ir iedēstījis mājas galā, vienu mazu ozolu. Bet uznāk nikna ziema, kad Vidzemē apsalst visi dārzi. Nabaga mazās ābelītes, kas vasaru tik koši salapoja, cīnās cik var, bet sals ir nežēlīgs kā dzīve, un kad jau mirst ozoli, vai tām sīciņām, smuidrām un liegām to izturēt?

Visas kā viena tās nomirst vējā un salā.

„Vai tad mūžīgi būs ziema?“ Jautā ienācēja sieva vīram. „Vai nekad nenāks pavasaris?“

Viņiem arī salst, jo apzāģētās koka balķu sienas nav nekādas biezas. Vīrs neatbild, bet liek tikai savā krāsnī malku.

*

„Bezdelīgas, bezdelīgas ir klāt!“ sauc Dominika zēni.

Jā, patiesi bezdelīgas ir klāt un atkal tīrumos iziet sējējs, atkal gaiši šalc egles, bet plāvā pa nakti uzziēd nakts vijolītes kā pati mīlestība. Niecīgs un sīks zemes stāds, bet pilns liegas smaržas. Milzīgu seju lien no tumšā meža augšā mēness, brīnumains un liels un tik tuvu tas liekas, ka turpat, turpat ar roku to sasniegsi.

„Tumša nakte, zaļa zāle, Laukā laidu kumeliņu!“

Dzied Dominika vecākais zēns, jādams zirdziņu pieguļā. Tā ir tā pati ķēvīte, ar kuŗu tēvs dzinis granti jaunās mājas pamatiem. Naktis patiesībā ir gaišas, un gandrīz turpat, kur vakars, tur rīts. Plāvās zied gun-

degas, vanagzirņi, purenes, baltābols, zilgalvītes, suņuburkši, madaras — viens raibu ziedu klājs; bet Ogrē uz melnās dzīles kā sapnis atveras baltā ūdens roze.

Beidzot jau pēc Jāņiem Dominiks redz, ka atbrauc tā īsti viņa vasarnieki — Dūku ģimene smagā mašīnā. Tur ir galds, kādi krēsli, šaurs divāns, kuŗā sēž viņu meitenes: Ieviņa un Ofēlija, bet no pašiem pati pie šoferā, bet pats turpat augšā, kur meitenes.

Nē, viss jau te dzīvo, pat mājai, kas šē stāv, ir jau savas domas, savi novērojumi par to, kas notiek viņā pašā. Nē, sapņu būda vairs nav tikai novērotāja, viņa jau ir līdzdzīvotāja visam tam, kas te notiek. Ne tikai viņa, bet visas palodas jau runā.

„Un kā viņi ienāca iekšā, tā sievietai sāka tūlīt līt asaras pār vaigiem. Viņa pakampa mazās meitenes, kuŗām jau bija skolnieču cepures galvā un asaras nebeidza līt,“ rūca kamins.

„Tava jaunā māja, sieva sacīja pagriezies pret vīru,“ stāstīja krāsns.

„Viņš stāvēja mēms un kluss. Neviena prieka stara es neredzēju viņā acīs,“ atbildēja palodze.

„Vienu roku viņš turēja ap sievas pleciem, bet otru, kā sargādams abas bezdelīgas, kuŗu acis bija tik skumjas, kādas vien ir bērnu acis, kad tie sāk saprast vecāku nelaimi,“ spraucās vidū teikt durvju aplodas.

„Nē, to gan es no viņiem nebiju gaidījusi, ka viņi tādi atnāk šurpu,“ sūrojas kāpnes. „Kāpēc tad mūs sauc par debesu trepēm, ja pat mazās meitenes nesteidz pa mums uz augšu. Kam mirdzēs rīta zvaigzne — lepna Venēra, ja viņš neredz vairs mūsu. Agrāk meitenes bij tik acīgas, bet nu lēnas kā aitiņas.“

„Klusu viņi nesa iekšā savas lietas, vienu pakal otram, un Dominiks tiem palīdzēja, bet bezdelīgas klusu izlaidās ārā, taisni pār mani,“ stāstīja slieknsis.

„Šoferis gribēja kāpt pie jums, kāpņu kundzes, bet pats sacīja: tur nekas nav izbūvēts. Ak tā? Tad nē, un šoferis tūlī pēc

tam aizbrauca, bet Dominiks iegāja pie saviem radniekiem,“ smalkā balstiņā vēstīja vēdināmā lodziņa rūts. „No sarunām es sapratu, ka zemē iebrukuši ienaidnieki, un viņi nemaz īsti nezinot, vai drīkstēšot dzīvot paši savā mājā,“ teica kāds vainags.

„Tad ienāca iekšā Dominiks un tie viņa radnieki, kas te dzīvo kopš pavasara un tad, kā likās, tikai atbraucēji drusku atsila,“ čukstēja resnā sija.

„Mamma! Mamma! Vai tu zini, kas šiem? abas meitenes sauca, bet, ieraudzīdamas svešu cilvēku, aprāvās,“ vēstīja kāpņu pilārs.

„Nē, viņas vēl runāja,“ tiepās pretī kāpņu marga.

„Nu kas tad? māte jautāja, bet meitenes vienā mutē atbildēja: stirniņa un pīlīte. Jā! Jā! Tici vai netici: meža stirniņa un meža pīlīte. Nāc paskaties! Nāc!“ kāpņu marga aizrāvusies turpināja.

„Lielo cilvēku acis tad sastapās,“ lietišķi teica aplodas tapa.

„Vai patiesi? mājas tēvs tad jautāja netīgi,“ sacīja kamīna ķieģelis.

„Jā, Pēterim patīk tādas lietas, piedzīvotāja sieva atbildēja,“ drēbju pakaņamais vādzis stāstīja.

„Nē, bet visu jūs vēl neesat pateikuši. Tai vakarā abas meitenes stāvēja pie kūtiņas, turēdamas rokā māla krūzītes, kamēr slaucenē čurkstēdams skrēja, gotiņu slaucot, piens. To tikai es redzēju, neviens cits no jums!“ kļiedza no augša škursteņa virsaune, pūsdama mutuļiem vien dūmus. Viņa atradās vienīgā virs jumta un patiesi visu redzēja, kas notiek pagalmā, ko nevarēja teikt par citiem.

„Mēs kuņamies,“ abi pavardi — viens piedzīvotāju virtuvē, otrs vasarnieku galā — vēstīja. „Vai jūs nedzirdat, kā sprakš pagales? Un mazās sildās, mazās princeses, kas te dzīvos, kamēr tēvs pelnīs pilsētā naudu.“

„Nē, nu vairs nevar teikt, ka esmu neapdzīvota,“ ierunājās tenora balsī pati māja.

„Priecājos un novēlu daudz laimes uz to!“ īstā basā atsaucās kalns.

Māja, likās, pakratīja savu galvu — skurstenim.

„Bet vai ilgi tā būs?“ viņa sacīja, „neticu!“

Nē, tā bija kļuvusi kā ķerta. Nemaz nevarēja saprast, ka tā bija tā pati māja, kas te kādreiz negaisā rotājās zibeņa gaismā: te parādīdamās, te izgaismā. O, cik viņa toreiz bija dižena, kā pils!

„Nekā nevar darīt,“ māja sacīja, „jo man, kalna lielskungs, ir tāda izjūta, ka nekad nekādas īstas dzīves te nebūs. Mans sapņotājs (no sapņiem vien nevar dzīvot, jāpelna arī maize) atskries un aizskries kā putns, un tie citi arī tādi paši gāju putni kā viņš. Neviens te cieti nestāv savā zemē, un es arvienu palikšu tikai tāda Kailā kalna hamsuniska būda, kur atnāk, padzīvo, aiziet. Nebūs pat, kas purvā salasa dzērvēnes un lācenes. Lai īsti uzplauktu dzīve, tad jādzīvo tur, jāar zeme, jāaudzē bērni. Bet kas tad mani iedzīvotāji ir? Viens sapņotājs un otrs baņo pīlītes, lai tās pabarotas palaistu zilā gaisā. Abi vienā maisā bāžami. Sakritišu es, un viss atkal būs kā bijis: tu kails kā arvienu esi līdz šim bijis, nora — nekas cits. Bet, varbūt, tā ir labi, ka tur, kur nekas neaug, lai arī neaug. Tu esi snaudis gadu tūkstošus, čučī un guli arī uz priekšu. Nekas tad netraucēs tavu mieru. Es arī nogulšos tevī, paslēpšos. Tad vēji plosīsies atkal tikai ap tevi kā senāk, un tu atkal varēsi klausīties mūziku: vēju kokles un vētru bungas. Tad nebūs ne zīmes ne no manis, ne no tiem, kas te staigāja rindām vien, varbūt vienīgi kāds no lejas, no arāju cilts, teiks, rādot uz tevi, Kailais kalns: „Kādreiz tur stāvēja māja.“

„Ko nu muldi?“ atrūca kalns. „Tu domā, man ir grūti nest tevi? Nē, es to daru ar prieku un patīku, un nekas mani tā neiepriecē, kā kad manī lien koku saknes.“

„Ābeles ir nosalušas.“

„Bet ozols ir izturējies; viņš pašreiz dzen

jaunas atvases, un saknes lied pa mani. Tas nekas, ka vēli, bet droši. Viņš izplauks un dzīvos, un tu vēl pieredzēsi, ka pa tevi dejos ar puīšiem, skanot vijolei un cītai, tās divas mazās princeses. Nemaz nebūs ilgi jāgaida: bērni aug ātri, un bēdas allaž nomaina prieks, kā nakti rīts.“

* •

Es dzīvoju tagad savā mājā Kailā kalnā. Ap mani staigā visapkārt saule, un neviens koks neaizēno to. Logi ir uz visām četrām pusēm, un saule ir tik spoža pat istabā, ka acis apžilbst no tās, bet taisni tādēļ, ka gandrīz nekas mani nešķir no apkārtnes, es esmu ik dienas un ik stundu kopā ar tevi, ak Esība! Es skraidīju pa pasauli, meklēdams tevi visādās zemēs: Norvēģijā, Vācijā, Francijā, Itālijā, bet es nezināju, ka tu viņās visās esi ap mani, arī Latvijā. Un te ir vislabāk. Gani gana aiz lielceļa norās, kad mēs apsēžamies uz ieejas kāpnītēm, atnāk kaimiņu zēni un tērzē ar Elgu, ar mani, ar meitenēm. Atnāk arī pa pelēkai dienai, un kaut arī tad tevī, mana būda, viss ir skumjš un bezgala grūtsirdīgs, es milu tevi, ka tu stāvi taisni Kailā kalnā, ne citur. Nekas no tevis neaizsedz manus skatus uz pasauli: es

redzu, kā rotā saulīte, kā skraida Ofēlija un Ieviņa, kā skraida kaimiņu ganu zēni, un viņu rotālām nav gala. Bet nav tas vien. No tevis, mana būda, es pat ieraugu, ka dievainēs no purvmalēm, no ežmalām veļas miglas kamoli, un es esmu ar jums kopā, kas jau dusat savos kapos. Un tad es atceros visus tos zemniekus un kalpus, kas te aruši un plāvuši. Nē, vel vairāk: es redzu kādu lielu un varenu ļaužu ģinti: bajāri, klausīnieki, te kungi un atkal gaitnieki... Es redzu visu latviešu tautu. Ak, Esība, tu esi kā māte, kas salasi šē kopā savus izklīdušos bērnus... Ne tikai saule staigā Kailā kalnā ap logiem, ne tikai lietus līst cauras dienas, pelēks un bez gala grūtsirdīgs lietus, bet dažreiz arī lokās zibeņi, dārd pērkonis un tad nav kur bēgt un paslēpties. Tad, lai kuņģī istabā ietu, visur apkārt plaiksnā un šaudās uguns mēles. Liekas, ka tu esi taisni šais krustugunis, kas tevi kā milzīgi prožektorī, piesolot drīzu nāvi, apgaismo mirkli aiz mirkļa no visām pusēm, kamēr pāri dārd pērkonis, grāviens aiz grāviena.

Cik koši pēc tam mirdz koku lapas, cik šķīsta liekas vecā, grēcīgā zeme, cik viegli elpo nospīstā krūts, cik priecīgi skan bērnu gaviles!

Jānis Kadilis

SAPNIS PAR LAIMI

Oktavas

Tāds dzejnieks, sapņotājs, sēd krastā viens

Un raugās mēness staru mirdzēšanā.

Pret tālumiem ris domu pavediens,

Pret nākotni, kas it kā rīta zvanā

Sauc dievnamā, kur bijis nav neviens,

Kas tinas aizmūžības klusēšanā.

Un domā sapņotājs, kā jausmu gūt

Par to, kas piepildīsies rīt varbūt.

To sīko laimīti, kas klusām pēdām

Tev piestāsies kā teiksmā labais gars

Un atpestīs no pasaulīgām bēdām,

Viņš pāraudzis, jo citas gaismas stars

To glāstījis, un baismu spārnu vēdām
Pār galvu laidies nāves putnu bars.
Ir sāpes ciest ar smaidu vairs nav grūt:
Liels sapnis piepildīsies rīt varbūt.

Kas dzīve gan, cik necīgs cilvēks tajā!
Vien gars, šī Dieva dzirksts, mums celties liek
Un vērties noslēpumā mūžīgajā:
Kur dzīvība un nāve māsas tiek
Un pretmeti zūd bezgalības klajā.
Spēks pirmatnējais mūžam neizsiek,
Tas sauļu sistēmām liek joņot telpā
Kā putekļiem, ko aizpūš vienā elpā.

Varbūt, ka tuksnešos reiz palmas zels
Un viļņi skalos jaunu krastu klintis,
Kur saviem elkiem slavas torņus cels
Vēl nedzimušas, tālas laužu ģintis;
Varbūt, ka varavīksne rasu smels,
Kur, rakstos ieracies, Fausts tvēra zintis,
Un jaunai Atlantīdei jūra šalks
Par pasaulēm, kas mūžam mainu alk.

Tak visu kādreiz iznīcība dragās,
Pat saule izkvēlos un gaisma plaks,
Un jauni asni neuzdīgs vairs vagās.
Kā slimnieks zeme savā elpā smaks,
Līdz pārvērtībās varenās un smagās
Laiks nesaudzīgs tai beidzot kapu raks
Un vārgo zemi nebūtībā gremdēs,
Šķēls atomos un jaunu zvaigzni dzemdēs.

Jauns Dieva sapnis īstenība kļūs:
Kā bite dūkdama pa debessfērām
Skries zvaigzne tā un likteņceļu gūs.
Tās auklēta, pēc miljongadu ērām
Dzims jauna cilvēce un laimīgāka būs
Par to, ko Radītājs ar maigām sērām
Vēl pieminēs, par darbu domādams,
Kas bijis nepilnīgs un atmetams.

Ir sāpes ciest ar smaidu vairs nav grūt:
Liels sapnis piepildīsies rīt varbūt.

AIZMŪŽA ĻAUDIS

No grāmatas *Dievs, Daba, Darbs* 2. daļas *Skarbos vējos*

Kad cilvēki nodzīvojuši mūžu, tie aiziet aizmūžā. Ko viņi tur dara, kā dzīvo, par to tikai var minstināties, bet skaidribu zināt nev nevienam lemts. Par aizmūžā aizgājušiem zina tikai tik daudz, cik piemiņas viņi atstājuši zemes virsū. Daži atstāj lielu piemiņu, daži mazu, un daži izdziest kā dūmi vējā un viņu vietu vairs nepazīst. Piemiņu var atstāt labu, vai arī ļaunu. Kas atstājis labu piemiņu, to ilgi daudzina ļaudis, bet ļauna piemiņa ir rūgta ļaužu mutē.

Starp aizmūža ļaudīm Annelei ir draugi, par kuriem tā bieži domā. Viens ir tā mīļā Enģele, ar to savādo vārdu, par kuru māte tik daudz ir stāstījusi. Tāli liekas tie laiki, kad Enģele ir dzīvojusi. Tumšās rudens naktīs tā gājusi uz muižu rijām, ar drebošu sirdi caur mežiem, tēvu reizi skaitīdama un krustu mezdama gar baismīgām spoku vietām un kapu kalniem. Grūtu jūgu ir nesusi Enģele un gājusi smagas gaitas. Vergu laiki tad bijuši. Bet viņai nav bijuši bēdu stāsti vien. Viņa mācējusi tā smieties, kā bērns ar bērniem, pratusi dziesmas, pasakas un teikas, zinājusi, ko labu, vai nelabu dara katra puķe, kas ziedējusi Taurāga lejās, un pratusi iztulkot katra putna valodu. Māte arvien piemin savu dzimteni Taureģi un jaukā upes lejas, kurās tā klejojusi ar Enģeli un klausījusies viņas gudrajā valodā. Šīs lejas Annelei izliekas kā kāda tāla teiku zeme. Viņa pat kādreiz šaubās, vai tās būtu atrodamas, ja meklētu. Varbūt arī vietas aiziet aizmūžā, tāpat kā cilvēki. Arī māte atmin Taurāgi tikai no savām bērnu dienām. Kad Annele viņai kādreiz jautājusi, vai tā arī vēlāk tur bijusi, viņa ir atbildējusi: „Kā no jaunības gan vairs nē. — Un vai tur arī vairs būs tas.“

Kas šis tāds „tas“, māte tālāk nav minējusi.

Enģele nav atstājusi lielu piemiņu. Annele nezina neviena, kas vēl to būtu redzējis, vai pazinis. Tikai māte stāsta par viņu, un Annele jau to neaizmirsīs, kamēr vien dzīvos. Dažreiz liekas, ka Enģele ir piepeši tuvu. Sēdot atmatā un vējam apkārt žužino, it kā piepeši piestātos ēna un kāds jautātu:

„Vai tu esi manas Luzītes meita?“

Un tāda kā vēsma noglaustu tad galvu.

„Nu audz, audz! Topi liela un krietna. Nedari kauna vecākiem.“

Tad viņa ir prom.

Un Annelei tik tā savādi iesmeldzas sirds, bet bailu nav ne mazāko.

Otrs aizmūža cilvēks, par kuru Annelei vēl jo vairāk ko domāt, ir mācītājs Cimmermanis. Tā piemiņa ir liela. Avotos kad sāka par viņu runāt, tad aizgāja ar to viss vakars, jo katrs gribēja pateikt ar citādu mēli visus lielos notikumus ar mācītāju. Annelei visvairāk patika, kad stāstīja tēvs. Netikvien tāpēc, ka viņš zināja daudz vairāk nekā citi, bet arī tāpēc, ka tas stāstīja tik savādi un aizgrābjoši, tā ka likās pavisam citi vārdi un cita valoda nekā parasti mēdz runāt. Tā gandrīz, ka kad bibelē lasītu.

Mācītājs Cimmermanis guļ pie pašas baznīcas, zem pelēka akmens krusta. Uz krusta stāv: Pastor Zimmermann, gest. anno 1848.

Katru svētdienu viņa kaps ir apšušķots visos četros stūros ar cieši nosietiem puķu pušķiem.

Kad Annele bij pirmo reiz baznīcā, māte to aizveda pie šī kapa.

„Un še guļ mācītājs Cimmermanis.“

„Kas viņam atnes tās puķes?“ jautāja Annele.

„Tie, kas viņu ir redzējuši un pazīnuši, nes viņam puķes. Kā lai nenestu puķes mācītājam Cimmermanim?“

Arvien īsāka raucas diena. Agri nāk tumša, kvēpaini melna. Gaisma ir tik dārga. Pilsētā pirktā svece ātri kūst. Bet māte ir jau izkausējusi aitu taukus un šodien pati sāks sveču liešanu. Gaŗā, baltā skaliņā ir rindā savērtas sveču daktis no mikstiem kokvilnas diegiem. Uzmanīgi viņa iemērc daktis kā acī pilnā podā ar karstiem taukiem; tikpat uzmanīgi izvelk tās ārā un iekaŗ blakus stāvošā tukšā podā, lai nopil. Tā rindu pēc rindas. Kuŗa nopilējusi un sasalusi, to iemērc atkal par jaunu, un tā tas iet tik ilgi, kamēr svece ir pietiekami resna. Pārāk resnas māte netaisa, lai taukus aiztaupītu, jo ziema ir tik gaŗa.

Tēvs vairs nevar saredzēt aust un nokāpj no sola. Bet sveci vēl nav ko degt. Lai gan sveču liešana ir jauks darbs, māte neņem palīgā Anneli. Tā nu viņa uzplijās tēvam, lai ko stāsta.

„Par ko tev lai stāsta?“

„Par mācītāju Cimmermani.“

„Atkal jau tev par to?“

„Pilnīgi jau nav izstāstīts.“

„Kā nu nav stāstīts!“

„Bet tā no sākuma līdz galam.“

Un tēvs sāk soļot pa istabu. Trīs soļi viņam ņurp, trīs turp. Viņa seŗa ir tāds kluss un skaidrs smaids. Un tad viņš saka tā, kā uz sevi: „Jā, jā, jā, tāda mācītāja nav bijis un arī nebūs.“

„Pasaki, kā viņš tevi iesvētīja?“

„Kā lai es tev to saku, bērns? Svētos rakstos teikts, ka velns vedis Pestītāju uz augstu kalnu un rādījis tam visas pasaules godību; tā man jāsaka, ka mācītājs Cimmermanis mācību laikā mūsveda uz tādu augstu kalnu un rādīja mums Dieva godību. Kā uguns viņš bija. Saturēja mūs līdz pusnaktij. Bet snaust nevienam nebij prātā. Arī baznīcā to neviens neuzdrīkstējās darīt. Lai arī kā bij nostrādājušies. Un kur tad lai arī tur snaust! Viņš jau visus kā uz spārnim nesa!“

Daudzreiz mēs viņu nesapratām. Klausījā-

mies drebēdami, bet nesapratām. Bet neviens nedrīkstēja ar savām domām kur blakus noklist, ne arī ko jautāt.“

„Kāpēc jūs viņu nesapratāt?“

„Vai tu saproti auku, kad tā aurē caur mežu un noslauka ceļu aiz sevi; vai tu saproti, kad ar rīta blāzmu sasauca putni un katra zālīte skatās uz sauli ar dimanta acīm, vai tu saproti, kad pavasaŗa dienā iziedams tu redzi brīnumu dzīvi, kur vakar nebij nekā? Un arī tur tu ar savām domām nedrīksti noklist blakus, tik stipri ir viss, ko tu redzi.“

Un ar viņu bij tāpat.

Viņa vaigā bij mīlestība un bardzība kā pērkons un saule, viņa vaigs bij kā debesu vaigs.

Vienreiz viņš bij ar mums runājis līdz vēlai naktij. Un tad pēkšņi apklusis. Nolicis galvu uz grāmatu un liekas guļam. Bet viens no mums sāk klusām taisīt niekus un pīrgāties. Citi arī. Un tad nu mācītājs pietrūkstas kājās un skatās uz mums. Nesakā nekā, bet tik skatās. Un mēs nodrebam un paliekam visi kā lapiņas.“

„Jums bail palika?“

„Nevis bail. Nevis ka viņš varētu mums ko darīt. Nekad un nevienam viņš nedarija pāri. Bet es to vēlāk tik tā pārdomāju: tāpēc, ka mēs viņu iztraucējām. Viņš bij pie sevi, ar savām domām un ar savām mokām.“

„Kas tas ir ar savām mokām?“

Tēvs neatbildēja, un meitene jautāja tālāk.

„Bet kur viņš tāds gadījās?“

„Es labi nezīnu. Varbūt tikai rets to zina. Stāstīja pat, ka esot bijis mūsu pašu ļaužu. Un tā jau arī runāja, kā ar mūsu cilvēku mēli. Es tik kad uzmodu, tad jau viņa vārdu kad pieminēja, bij tā, kā kad Dievu lūgtu. Un kad mūs, bērnus, mācīja vai pārmācīja, tad arvien nobeidza: pagaidīt tik, tur jūs kļūsit mazgāti un šķīstīti, tur jūs kļūsit par jauniem cilvēkiem. Un

tukšā jau neviens no viņa neaizgāja. Viņš deva visiem.“

„Ko t' viņš deva?“

„Tu domā maizi? To jau bez vārda runas. Es pats, kad biju mācības stundās, redzēju: atbrauc kāda sieviņa pēc mēra rudzu, sēklai. Lai dodot, saka vagarim. Ieiet vagars klētī: nav. Nav viņam pašam tā mēra rudzu vairs. Tā viņš dzīvoja. Bet kas tad tas ir: maize. Viņš dzīvoja tikai priekš cilvēkiem. Atdeva visu, kas tam bij un arī pats sevi atdeva. Viņa isabās nebij lieka greznuma. Radu viņam laikam arī nebij, ne arī viņš precējās. Un bij vīrs kā ozols un skaists vīrs!

Kad varētu iet no viena pie otra, kas viņu redzējuši un vaicāt, tad katrs varētu par viņu ko sevišķu stāstīt. Jo viņš rāva cilvēkus sev klāt ar lielu mīlestību un pārvērtā tos. Viņš iedvesa katram savu garu un tie no tā brieda, kā augļi briest, kas karājas saulē.

Toreiz kungi bij kā dievi, kas tad varēja pie viņiem pietikt? Mūsu lielskungs pat bij bargs, ciets un nepieietams. Tai laikā pārveda jaunu sievu, bet vai kāds drikstēja viņai pie drēbju vilēm pieskarties? Kas tad toreiz bij cilvēki? Kundziņi (pārvaldnieki) un vagares tos mocīja. Man pavisam mazam vēl esot, mums nodega istaba. Toreiz viss bij muižas, un muiža mums vairs istabas necēla. Uzmēta tādu mālu būdu, tur mēs mitām. Ne tur bij krāsns, ne pavārda, ūdens skrēja no sienām. Bet mēs tur dzimām un augām. Augām kā jauni vilcēni. Kad sanāca mūsu vairāk, uztaisīja gar sienām lāvas, vienu pār otru, līdz griestiem. Lielākajiem arvien bij jāiet augstāk. Ugunskurs bij tālāk kalnā, kur priekš tā bij apmesta otra būda. Tur mātei, vecmāmiņai tavai, bij pa kuļamo laiku jau gaiļos jāiet kurt uguns un vārit ēst. Daudzreiz apraustās ogles jau sen izdzisušas no lietus vai sniega, kas caur skursteni saputenēts, un tad pagāja ilgs laiks, kamēr uguni uzšķīla un sataisīja par jaunu. Ziemas bij ļoti bargas un ūdens jānes tālu

lejā no avota. Un tā desmit gadu. Tur salka vecās mātes mugura.

Un tad viendien, atminos to kā šodien, iebrauca mācītājs sētā. Tā viņš mēdza ierasties, piepeži, kad neviens viņu negaidīja. Apskata visu. Ieiet vārāmā būdā, kur mēs, saldami, visi kā čigāni tupējām ap ugunskuru. Tur tādi dūmi, ka nevar paelpot. Vai tad tā varot cilvēki dzīvot, vai tad lielskungs to zinot, ka tā jādzīvojojot? Un acis viņam tā zvēro kā saules. Kad par lielu kungu, tad tēvs — mans tēvs — tik atmet ar roku. Viņš nu tad ar' nekā vairs nesaka, tikai apskata visu un tad aizbrauc. Nekā, ne mierina, ne arī ko apsola. Bet otrā nedēļā atnāk no muižas amatnieki ar ļaudīm, sāk mērot un rakt un celt un uzcel to istabu, kuŗa vēl tagad stāv Avotos.

Tolaik jaunā lielmāte palika kā cilvēks pret ļaudīm. Bet kur kas labs nāca, tur jau zināja, no kurienes un caur ko tas nāk. Viņš stāvēja starp ļaudīm un kungiem un turēja viņu sirdis savā rokā un locīja tās kā ūdens straumes. Bet viņš nemeklēja labuma sev pašam, ne arī goda savam vārdam. Tāpēc arī ļaunums un mēlnesība sadega kā spaļi priekš viņa sirds skaidrības.

Bet neba tas vien bij, ka viņš izgādāja ļaudīm labumu. Vārdi viņam bij, vārdi kā dzīvības maize! Mācītāja svētdienu gaidīja kā svētku dienu, un baznīca tad lūza no klausītājiem. Jūdzēm tālu nāca ļaudis. Darba laikā nostrādājušies kā lūki, nostāvēja baznīcas laiku, un dažs labs tikai ar saules rietu tika mājās. Bet ja tik dabūja viņa vārdus dzirdēt, ja tik viņa vaigā paskatīties, katrs gāja mājā kā lielu mantu ieguvis.

Tēvs aplust, it kā būtu jau beidzis.

„Un tad, tētiņ, kas tad ar viņu notika?“

„Tu jau zini.“

„Es zinu gan, bet tu stāsti visu cauri.“

„Tad nāca briesmīgais kuliera gads. Bij liels karstušms un sausums un sāka iet valodas, ka Jelgavā kritot cilvēki kā lapas uz ielas. Slimība uzkrītot kuŗam katram uz

vietas kā slazda valgs. Ļaudis paliekot kā zvēri, bez žēlastības. Kur slimība uzbrūkot, tur bērni bēgot no saviem vecākiem un tos pametot, vecāki no bērniem. Pa ielām skrejojot nokvēpinājušies melni viri. Tie esot tādi pēdējie cilvēki, kas no paša velna nebaidoties. Piedzēruši un pret lielu naudu tie uzlāsot kritušos cilvēkus, sakraujot tos lielos ratos un tad aizvedot uz nomaļu vietu, tālu ārpus pilsētas. Tur jau iepriekš esot izraktas dziļas bedres un tur tos iemetot. Kas bij Jelgavā bijuši, tie stāstīja, ka redzējuši tādus ratus līdz rungām piekrautus ar cilvēkiem, citu pār citiem; sievietēm garie mati griezušies riteņos. Briesmīgas lietas zināja stāstīt viens par otru. Tā jau neviens uz pilsētu nebrouca, tikai kad muiža sūtīja. Un tad: kas aizsējuši mutēs un ne nieciņa nav ne ēduši, ne dzēruši nolādētājā pilsētā, tie palikuši veseli, bet kas tikko bij iebaudījuši, vai ielaidušies kādās tuvākās darišanās ar pilsētas ļaudīm, tie bij pagalam.

Un tad padzirdēja, ka mācītājs esot aizbraucis uz Jelgavu. Daži stāstīja, ka viņš ejot dien un nakti slimniekiem palīdzību sniegdams, citi atkal bij viņu redzējuši, kā tas gājis pakaļ ratiem, kas bijuši piekrauti slimībā kritušiem un pavadījis tos uz pēdējo dusu un gājis no viena kapa uz otru. Jo sirds viņam karsti iežēlojusies par tiem, ka tie tā bez svētības un bez Dieva vārda kā lopi tiek iemesti zemē. Daudzi arī gājuši viņam līdz, bet nedrīkstējuši tuvoties kapiem. No tālienes tikai sāvējuši un klausījušies, cik varenus vārdus viņš sacījis.

Un tad kādu rītu atkal skrēja valodas no mājas uz māju: mācītājs pārbraucis. Pašā nakts vidū pārbraucis un pasaucis saimnieci, lai uztaišot tam vannu. Bet tad piekodinājis, lai neviens nenākot viņam tuvumā, pat lai tai istabā nenākot, kur viņš. Pats noslēdzis durvis un neviena vairs nelaidis pie sevis.

Kad to dzirdēja, katrs palika stāvot, kur bijis. Sirds nodrebēja. Neviens vairs nedo-

māja par darbu. Nojauda un gaidīja bēdīgu galu.

Un tās pašas dienas vakarā jau visattālākās mājās zināja, ka mācītājs pagalam.

Tai pašā naktī izraka kapu pie baznīcas, atveda viņa miesas un ielaida tur iekšā. Trīs dienas un trīs nakts kaps stāvēja vaļā. Bij pats plaujas laiks, bet trīs dienas un trīs nakts kapsēta bij ļaužu pilna kā mežs. Kas nevarēja pa dienu iet, tas gāja pa nakti. Un kad kāds iegāja iekšā, kapsēta šalca un līgojās no ļaužu šņukstēšanas un elsošanas, kas vienā malā aprima un otrā atkal no jauna cēlās. Apbēra viņu asarām, apbēra puķēm.

Trešā dienā atbrauca mācītāji no kaimiņu draudzēm viņu apbedīt. Un ikviens liecināja, ka vēl nekad neesot dzirdējuši tik lielas žēlabas un redzējuši tik lielu mīlestību, kādu šē draudze parādot savam mācītājam.

Bet ne ikkatrs jau arī ir Dieva izredzēts un Dieva sūtīts.“

Te nobeidzās tēva stāsts kā teika no tāliem laikiem. Istabiņa pietumsusi. Tikai četras rūtis bāli kvēl loga krastos. Bet Annelei ir tā, it kā to nestu kāda liela straume virs dziļiem ūdeņiem un ka viņas šalcošie vilņi lepni paustu: „Redzi, tāds reiz dzīvoja cilvēks.“

Un viņa nevar atrauties no domām par šo cilvēku. Jauki, jauki, ka tāds ir dzīvojis. Viņa izstaigā viņa gaitas un pārdzīvo visus notikumus. Viņa iet tam līdz pa lepnajām pils durvīm, tieši pie lielmātes, kas sēd spoģuļa zālē savā zilajā zīda kleitē, un viņa dzird, ka mācītājs saka: „Jums iet labi, bet ļaudīm iet grūti, grūti, un neviens par tiem nedomā. Vajaga palīdzēt ļaudīm.“ Un viņš neatkāpjjas, kamēr dabū palīdzību ļaudīm. Viņa iet ar mācītāju pa Jelgavas karstajām, iztvikušajām ielām, kur cilvēki „birst kā mušas“ no briesmīgās sērgas. Viņa stāv ar to pie liela kapa, kuņģā samesti daudzi mirušie, jo nav vairs katram atsevišķi ne zārka, ne apglabātāja, un viņa dzird, ka mācītājs runā, bet viņa vārdus tā nespēj sa-

prast. Viņa ir mācītāja istabā, vēl vakarā, ar iesvētamiem bērniem. Un viņa redz, ka mācītāja galva noslīgst uz galda un bērni domā, ka tas aizmidzis. Bet viņš nav vis aizmidzis. Viņš ir pats sevī ar savām domām un ar savām mokām, kā teicis tēvs. Tie ir tādi vārdi, pie kuņiem arvien jāapstājas, kā pie pārāk augsta sliedīša. Annele zina, ka aiz tā, kas notiek un ko cilvēki redz, ir vēl kas cits, ko neredz un ko nevar saprast. Un par to ir jādomā visvairāk. Tur tikai sākas tie lieli: kāpēc? kāpēc? kāpēc? uz kuņiem neviens atbildi nedod, bet kas pašam jāizdomā.

Atvešanas durvis un ienāk māte ar gaišu svecīti rokā. Vienu kārtiņu lejamo sveču vi-

ņa iznesusi laukā, lai ātrāk sasalst, un nu viņas ir gatavas.

„Lūk, pirmā svece, ko lējam šoruden un šai atmatā. Lai nu gaiši deg!“ viņa smaidīdama saka un uzliek svecīti galdā. Visi sēd kļuši un godbijīgi skatās liesmiņā.

Svecīte deg un kūst, sprēgādama kā sveķaina egles pagaļe. Drīz jau viņa būs pusē, drīz jau viņas vairs nebūs,

„Svece ir tā kā cilvēks. Atdod savu gaišumu, pati pazudama, un izdziest,“ negaidot saka tēvs.

„Tā kā mācītājs Cimmermanis, vai nē, tēt?“ jautā Annele.

Tēvs skatās domīgi svecē un neatbild.

Valdis Mežezers

VAKARS NOMETNĒ

*Tumst vakars nometnē. Iet gausi trimdas ļaudis.
Kas to lai pasaka, kur katram domas kļīst.
Dažs, varbūt, atmiņā tik tikko ziedu glaudis,
Kas tālu dzimtenē pēc salnas rīta vīst.*

*Dažs, varbūt, pārgājis nupat bij savā sētā
Un bijīgs apstājies pie nama durvīm klāt,
Ar galvu noliektu, kā stāvēt vietā svētā,
Bij ilgi domājis, kā sākt to godināt.*

*Dažs, visu zaudējis, kā gājējs gurdš bez taka,
Kam nav ko saukt, ne lūgt, kas jūtas te viens pats,
Sev kaut ko runā viņš, sev kaut ko pašam saka,
Kad dzīvei gaismu lūdz tam izmisīgi skats.*

*Kļīst savrup dzejnieks kāds, kam dziesma plosa sirdi,
Kam savas zemes nav, kur vārdiem ziedā plaukt.
Ko vairs lai pateikt var, kad tautas vaidus dzirdi?
Kur pašam spēku rast un citus negurt saukt?*

*Un kokes stīgas raud — viņš skumji dzird un mana,
Ka velti gaidīt te, lai pantos vītos prieks.
Kaut briesmu pasargāts, kaut visa būtu gana,
Kā to lai aizmirst var — viņš tikai trimdinieks.*

*Nāk pretim mākslinieks ar Dieva gaismu vaigā,
Pārlietu sevī slēgts, pārlietu viens un kluss.
Un, liekas, viņam līdz un blakus vienmēr staigā
Pats Lielais Radītājs, kas sarga savējus.*

*Let mātei līdzās bērns un stāsta gaišs un smaida,
Un viņa smaidā šķiet kas nepasakāms, jauks.
Let tikties jaunieši, kas savu dienu gaida,
Un tic, ka mājup tos reiz latvju zeme saules.*

*Tumst vakars nometnē. Nem, dzejniek, kokli savu —
Tev visu cerības ir dziesmā jāieliek!
Kas tavai tautai ņemt var mūžos gūto slavu,
Kaut ilgi ciešanās šis laiks mums palikt liek?*

Pēteris Ērmanis

ATMIŅAS PAR ANNU BRIGADERI

Baigā tumšas neziņas laikā, bezmiega naktīs, sirds mēģina atrast gaismu, atceroties bijušo, domājot par aizgājušiem mīļiem un cienījamiem cilvēkiem. Sirdī atdzivojas lielā rakstniece Anna Brigadere. Sāk spīdēt daudzi mazu, sīku atmiņu vizulīši. Ļoti gribētos arī citiem tos parādīt; varbūt viens otrs vilciens dzejnieces dzīvē un rakstos tā būs vēl skaidrāks. Un lūdzu piedot, ja es šai gabaliņā šo to pastāstīšu arī par sevi pašu.

*

1899. gadā mēnešrakstā *Austrums* sāka parādīties jaunas rakstnieces Annas Brigaderes stāsti. Manai mātei ļoti patika stāsts *Pīpes galviņa*. Māte pārrunāja ar māsū: tā, kas *Pīpes galviņu* rakstījusi, droši vien esot tā pati Anna Brigadere, kas priekš kādiem desmit gadiem redzēta Rīgā uz Latviešu biedrības teātra skatuves *Vēršu kupča* izrādē; vēl tāds dancis dejots tai izrādē, par ačkupu saukts. Mana māte, nezinot, samainīja rakstnieci ar viņas svainieni; tā pati kļūda arī Vecozolam romānā *Dzidra*. — Nākošā gadā *Austrums* sniedza Brigaderes pasaku *Mare* un stāstu *Vīra māte*. *Mari* manējie se-

višķi neievēroja: pasaka vien jau bija. Bet stāstu *Vīra māte* visi trīs — tēvs, māte, mātes māsa — lasīja aizraudamies paši, lasīja pa vakariem priekšā arī saimes ļaudīm. — 1902. gadā Austrumā bija Brigaderes stāsts *Zem rīta zvaigznes*, un māte, par to jūsmo-dama, sacīja: „Nezin, par ko tā Aspazija tik briesmīgi tiek slavēta? Vai viņa tik skai-sti maz māc tēlot kā Brigader Anna?“ — Arī es, zēns, gadsgadā lasīdams, lasītā sa-prašanā augdams, aizvien vairāk iemīlēju Annu Brigaderi, viņas stāstiņu un vēlāk arī dzejoļu dziļumu, gaismu un sirsnīgumu no-jauzdams.

Skolas gados uz mani stipru iespaidu at-stāja Brigaderes drāma *Ausmā*, kur rādīts posms 1905. gada revolūcijā. Man tā luga likās kā kāda augstāka spožuma apstarots ētisks iztīrājums, kur autore nostājas gan pret visu to negātīvo, kas vienā otrā revo-lūcijas barvedī, gan pret vācu muižniecību — pret tiem, kas „uguni grib dzēst ar ugu-ni“. Man likās: šai lugā ir tikpat spēcīga tiesa par Latvijas dzīvi kā Kaudzišu *Mēr-nieku laikos*. Un vēl man likās, ka šī luga dažā ziņā izaugusi no Brigaderes stāsta *Vieglie*, ko nesen biju izlasījis kādā nejauši

uzietā agrāko gadu *Berga bazāra kalendārā*. Radniecība abiem darbiem bija. Vai par visu to nevarētu aizrakstīt pašai rakstniecei? Nē, tas tomēr būtu pārāk ... pārāk ... tur vajaga citādas dūšas un skaistāka rok raksta. — Kad jau gāju Smiltenes tirdzniecības skolā, skolnieku vakarā tika izrādīts *Sprīdīša* pirmais tēlojums, resp. — pirmā aina — tikai tā, jo niecīgā skatuvīte neļāva uzvest visu lugu. Man vajadzēja izstrādāt mazu referātiņu par *Sprīdīti* un par Annu Brigaderi, kas nolasīts tomēr netika. Atceros, meitenes man jautāja (un arī es pats tik par to domājis), kas esot lugā tēlotā Lienīte, kāda rada viņa Sprīdītim? Kad pēc gadiem jautāju par to pašai autorei, arī viņa noteikti neatbildēja: „Lienīte? Nu, kas nu viņa tāda būs ... tāpat — mājas meitene.“ — Šāda zināma neskaidrība raksturīga dažā Brigaderes lugā. Piem., komēdijā *Pie latviešu miljonāra* paliek nezināms, kādēļ miljonārs nav varējis apprecēt Anša māti, kādēļ viņš tik vēlu atzīst Ansi par savu dēlu?

1914. gada vasarā pie manis ciemojās Līnards Laicēns — rakstnieks, kas Annai Brigaderi bija labs draugs, rakstnieks, kam viņa savā pirmajā dzejoļu krājumā veltījusi izjustu dzejoli *Ar ziedošu zaru*. Dažreiz aiznesu uz pastu starp citām Laicēna vēstulēm arī tādas, kur uz aplokšnes: Ļoti cienījamai Annai Brigader jaunkundzei. Reiz palūdzu Laicēnam, lai vēstulē pasveicina dzejnieci arī no manis. Laicēns tā darīja, un dzejniece, Laicēnam atbildot, par tiem sveicieniem pateicās. Tā bija, tā sakot, mana pirmā personīgā saskare ar Annu Brigaderi.

1916. gada rudenī, kad es jau biju strēlnieks latvju rezerves bataljonā, bet rakstniece bēgļu gaitās dzīvoja Maskavā, viņa gatavojās sastādīt Valtera un Rapas izdodamo *Daugavas kalendāru*. Šim izdevumam Laicēns aizsūtīja manu stāstu *Naktsmājas Bērslapos*, gabaliņu, kas nekur īsti nevarēja atrast vietu. Arī Anna Brigadere to neuzņēma, pa daļai it kā tādēļ, ka mans vārds vēl neesot pazīstams, bet viņa kalendāra pirmā

gadā gribot ievietot tikai pazīstamu autoru darbus. Sirds man nosāpējās, ka taisni Brigadere mani atraida, bet šīs sāpes drīz rima, jo kaņavīra dzīvē jau bija citādu sūrumu pa pilnam.

*

1919. gada pavasarī biju Rīgā — ne īsti kareivis, ne īsti civilais. Baigi šausmu mēneši Rīgai bija pārciesti, bet sākušās citas varas gādātas smagās dienas. Mana nākotne bija kā miglā, bet biju taču jauns, ņēmu no Rīgas visu, ko viņa tai laikā spēja man dot, galvenā kārtā meklēju pazišanos ar vecākājiem kolēģām. Nu jau mans vārds bija mazliet vairāk pazīstams, un varēju arī Annu Brigaderi apmeklēt. Antons Austriņš pastāstīja adresi, un skaistā saules pārpilnā Debesbraukšanas dienā stāvēju pie staltā nama Brīvības (toreiz Aleksandra) un Lāčplēša (toreiz vēl Romanova) ielas stūrī. Kāpu augšup. Kāpnēs pretī nāca diža auguma dāma, īsi paskatīdamās mani. Ak, vai tā nebija ... jā, ģimētnē redzēta ... tā taču bija viņa! Bet ja tā viņa, tad taču es viņu nesastapšu. Jāpārliecinās tomēr. Uz kāpu pašā augšā. Piezvanīju. Atvēra patukla kalpone labsirdīgu seju. Vai Brigader jaunkundze mājās? Nē, rakstniece nupat esot aizgājusi, bet pēc kādas pusstundas būšot atpakaļ. Es nokāpu zemē, staigāju tādu laiku pa ļaudīgajām ielām, griezios atpakaļ. Jā, nu rakstniece bija mājās. Viņa saņēma mani tādā vienkāršā un istā laipnībā, ka izgaisa visa mana neveiklība, un mēs sarunājāmies dzīvi un brīvi. Runājām par pārdzīvoto un pašlaik pārdzīvojamo laikmetu. Dzejniece skuma par lielajiem asiņu upuriem, kas tautai nesami, bet izteica arī cerības. Apjautājos, vai viņa ko rakstījusi pa šiem mēnešiem. Nē, nav bijis iespējams. Iemācījusies gan angļu valodu. Nezin kā runa novirzījās uz jaunajiem ekspresioniskā virziena latvju gleznotājiem. „Iedomāieties, viņi neatzīst Purvīti!“ rakstniece sašutumā izsauca. — Izvilku no kabatas dažus dzejoļus, pasnie-

dzu: varbūt varētu lietot *Daugavas kalendārā*? Piebildu, ka agri gan es gādāju rakstus kalendāram, jo vēl tikai pavasaris. — Dzejoļus pieņēma bez iebildumiem, tas nekas, ka laikus iesniegti, labi, ka jel šie dzejoliši viņai jau rokās; es nemaz nezinot, cik kalendāram grūti sagādāt manuskriptus. Vienojāmies, ka man jāraksta arī neliela apcerīte par Saulieti viņa 50. dzimšanas dienu atzīmējot. Saulietim vajagot veltīt uzmanību, kreisie savā laikā viņam tik nejauki uzbrukuši. Iedrošinājos ieminēties, ka viņai pašai laikam arī būs goda diena: dažos izdevumos Brigaderes dzimšanas gads bija uzrādīts 1869 (vēl šoruden kādā trimdas laikrakstā Brigaderes biogrāfijā ieviesies šis nepareizais skaitlis). „Nē, nē, man šogad nav, tas dzimšanas gads ir nepareizs,“ rakstniece ātri noteica, un es, protams, nedrīkstēju neko vairāk vaicāt. No blakus istabas iznāca J. Rapa, un dzejniece mani ar viņu iepazīstināja. Gāju savā dzīvoklī iepriecināts un laimīgs.

Rudenī, pārnācis pilnīgi Rīgas dzīvē, apmeklēju rakstnieci atkal. Runājām par bermontiešu uzbrukumu, par Rīgas atbrīvošanu. Anna Brigadere bija sašutusi, ka Tautas padomes deputāts Dēķens izteicies: mēs esot bermontiešus uzvarējuši bez Dieva, neviens neesot Dievu lūdzis. „Kā nu Dēķens var teikt, ka neviens nav Dievu lūdzis!“ dzejniece izsauca. „Es pati lūdzu.“ Un tad viņa stāstīja, pašā viskritiskākā Rīgas likteņa naktī, kad licies, ka bermontieši iebruks, viņa griezies pie Dieva izmisīgi dedzīgā lūgšanā. Pret rītu zinājusi: mēs būsīm glābti, Rīgu noturēs. — Stāstīja par trīscēlienu drāmu *Ilgu*, ko patlaban rakstot. Šis darbs viņai pašai esot ļoti tuvs.

Ziemā rakstnieci apciemojot, runājām par teātri. Abi mēs apbrīnojam Ludmilas Špilberģes talantu, ko Brigadere apzīmēja saulaini dzidru. Savu *Ilgu* viņa gribētu uzticēt vienīgi šai tēlotājai. „Un ir vēl tāda jauna aktrīse Anta Klinte. Vai jūs viņu ievērojāt?“ dzejniece jautāja. „Vai redzējāt, cik

jauka viņa bija jaunās meitenes lomā Bjernsona lugā *Kad jaunais vīns zied*? Te nu skaidri redzams: tas ir talants.“ — Pavasarī *Ilga* iznāca grāmatā, ko rakstniece man iedāvināja ar ieraksta veltījumu. Laimīgs turēju rokās šo ļoti vienkārši izdoto grāmatīņu dzeltensarkanos vākos.

1920. gada rudenī Nacionālais teātris gatavoja *Ilgas* pirmizrādi. Titullomai autore bija dabūjusi savu iemīlēto tēlotāju, lai gan kritika (un arī teātra cilvēki) toreiz domāja, ka Špilberģe var tēlot vienīgi jautrās un dzirkstīgi jocīgās lomas. Aktieri nāca mēģināties arī rakstnieces dzīvoklī, un viņa stāstīja: te nu esot interesanti vērot tēlotājus nevien lomās, bet pašus kā cilvēkus. Nebija apmierināta ar V. Segliņu Granta lomā, tāpat J. Ozolu — Heinu Krona lomā, kas bijis pārāk teātrāli patētisks. — *Ilgu* iestudēja režisors A. Mierlauks, tai pašā laikā sagatavodams arī liela stila lugu — Raiņa *Jāzeps un viņa brāļi*. Tuvojās *Ilgas* pirmizrāde. Reiz satiku rakstnieci pie teātra; viņa gribēja Mierlauku „noķert aiz svārku stūra“ un viņam kaut ko aizrādīt par savu lugu. „Bet vai nu Mierlauka kungam būs vaļš par mani domāt,“ viņa sminot nopūtās, „viņš jau tagad aizņemts ar lielām lietām.“ Un viņa izteica bažas, vai viņas *Ilga* vairs kādu interesēsot, kad sāksot rādīt *Jāzepu*. Šīs bažas bija veltīgas; tai laikā latvju teātra publikā vēl bija inteligents gars un cieņtāju gan *Jāzepam*, gan *Ilgai* radās pa pilnam. — Pirmizrāde tomēr sevišķi laimīgi neizdevās. Špilberģe nebija īsti vesela; turklāt šo tēlotāju mazliet „izsita no sliedēm“ elektrības nefunkcionēšana vajadzīgā brīdī pēdējā cēlienā. Nebija īsti vesels arī V. Švarcs, kas citādi profesora Zēndborga lomai kā radīts. Visspožāk, varbūt, lomu veica otra Annas Brigaderes iemīļotā jaunā aktrīse A. Klinte, tēlojot vieglo velnēnu Viliņu. — Kā jau minēju, *Ilga* atrada dzīvu atbalsi — un ir zināma daļa laba inteligenta latviete, kuŗai šķita: es arī esmu tāda *Ilga*. Šai pašā rudenī Brigadere mani, tomēr vēl

jaunu rakstnieku, aicināja rakstīt *Daugavas kalendāram* pagājušā gada literatūras pārskatu. Tas iznāca pārāk īss, un mani spriedumi par rakstniekiem un atsevišķiem viņu darbiem bieži vien pārāk maz motivēti. Nebiju pats apmierināts, varbūt apmierināta nebija arī kalendāra vadītāja, lai gan neibilda itin nekā. Pēc tam es šādu literāru pārskatu kalendāram, kas bija pārdēvēts par *Daugavas Gada grāmatu*, rakstīju tikai pēc 9 gadiem, 1929. gadā. Nākošā 1930. gadā ne par ko negribēju šo darbu darīt, bet redaktore bija citās domās: jāievērojot labas tradīcijas; tradīcija esot, ka gada grāmata ikgadus šādu pārskatu sniedz; tradīcijai vajagot būt, ka šo pārskatu ikgadus rakstot viens un tas pats autors; rakstījis esot viens un otrs, bet tagad pārskats jādodot vienmēr man. Kad es vēl negribēju, rakstniece sadusmota sauca: „Ja jūs nerakstat to pārskatu, es atsakos *Gada grāmatu* rediģēt!“ Tad nu sniedzu pārskatu 4 gadus no vietas. Patīkams šis darbs nebija; vajadzēja izlasīt daudz grāmatu, arī neinteresantu, pat pretīgu, lai uzrakstītu par katru caurmērā 8—10 rindas — bieži pat mazāk. Turklāt ar maniem spriedumiem viens otrs nebija apmierināts, ieguvu ienaidniekus; par tādiem kļuva pat daži, kas līdz tam bija tuvi draugi. — Vispār rakstniecei ikgadus bija zināmas grūtības, kamēr sadabūja *Gada Grāmatai* vajadzīgos manuskriptus; tos sāka vākt jau laikus. Dažreiz viņa pus pa jokam solījās man atstāt *Gada Grāmatu* pēc nāves, norakstīt testamentā kā mantojumu; lai tad raujoties es. Nu — tādu novēlējumu mīlā dzejniece gan neatstāja, un pēc viņas aiziešanas kalendārs nokļuva J. Grīna, beidzot Z. Mauriņas vadībā. Nelaiķes papīrus pārcilājot, atradu gan citu lapiņu: „Vēlos, lai pēc manas nāves manus rakstus kārto un rediģē Pēteris Ērmanis.“

Bet jāatgriežas pie 1921. gada, kad dzejniece klusi priecīgi man paziņoja: topot pēc ilgāka starplaika atkal jauna pasaku luga par sērdienīti Maiju un mātesmeitu Paiju.

Grāmatā šī jaunā un jaukā pasaka iznāca uz rudens puši, bet uz Nacionālā teātra skatuves parādījās tikai 1922. g. rudenī, skaistajā Jāņa Kugas dekoratīvajā tērpā. Īpaši L. Špilberģe te darija brīnumus Paijas lomā, pilnā spožumā atvērdama sava talanta jautro puši. — 1921. gada rudenī sākās gatavošanās uz Annas Brigaderes 25 gadu literatūras darbības jubilejas svinībām, kam bija jānotiek nākošā gada janvāra sākumā. Valtera un Rapas apgāds bija nodomājis uz Ziemassvētkiem izlaist dzejnieces otro dzejoļu grāmatu, dziļas tautas mīlestības un pārdzīvotā likteņa laikmeta kvēlmes piesātināto *Paisumu*. J. Rapa mani aicināja šai grāmatai dot nelielu ievadu, kur būtu raksturota dzejnieces māksla, dzejnieces īpatība. Īsajā rakstiņā gribēju „celt gaismā“ vai katru Brigaderes darbu, un tā iznāca pārāk daudz uzskaitījumu, daudz nomenklatūras, bet nebija ne analīzes, ne sirsnīgākas valgmes. Nebija labi, bet nebija arī vairs laika uzrakstīt ko labāku. Nodevu rakstiņu, kāds jau nu bija. Kad pēc dažām dienām aizgāju pie rakstniece, viņa pati bija iznākusi mani ielaist, satvēra abām rokām manējo un, asārām acīs, klusi iesaucās: „Ērmani, mīlais draugs!“ Nodomāju: cik maz tev bijis īstas atzinības, ja pat tik vāja tavu darbu apcerīte tevi tā var aizkustināt! Un apņēmos sevī: jāraksta plašāks, rūpīgāks darbs par Annu Brigaderi.

Pienāca jubilejas diena, 10. janvāris. Svinībās Nacionālā teātrī sanāca daudz ļaužu. Vispirms īsu, kodolīgu referātu nolasiņa Paula Jēger-Freimane, jaunā kritiķe, ar ko biju jau, kādreiz Brigaderi apmeklēdams, iepazīnis. Sajutu skaudībiņu: lūk, tādu man vajadzēja rakstīt ievadu *Paisumam!* (Jāpie-min: Jēger-Freimane pirmā rakstniece vārdu rakstīja un izrunāja Brigadere, ne Brigader — bez galotnes — kā līdz tam.) Tad izrādīja viencēlienu *Mazā māja* ar Jūliju Skaidrīti Strautmaņa kundzes lomā. Tad nāca apsveikumi: runāja daudzi cilvēki un balvu pasniedzēji, rakstniece visu laiku stā-

vēja uz skatuves un smaidīja. (Vēlāk kāda cita rakstniece apbrīnoja Brigaderes skaisto smaidu tai vakarā.) Dr. Cēsniene tai vakarā arī paziņoja Annai Brigaderi par piešķirto tautas balvu — Sprīdišiem. Beigās rakstniece visiem pateicās īsi, bet sirsnīgā aizgrābtībā. — Vēlāk stāstīja: cik lielu psihisku piepūli un pēc tam pat kā moraliskas pagiras liekot panest šādas svinības! Bet laimīga bija starp citu par to, ka viņu tai dienā atcerējies arī kādreizējais draugs Linards Laicēns, kuru literārās un īpaši politiskās gaitas aizvedušas ļoti tālu no Brigaderes. Atsūtījis mazu zīmīti: Domāju par Jums šodien. „Jā, tā viņš tur ierakstījis,“ rakstniece vēl atkārtoja, skumji smaidīdama.

Maijas un Paijas pirmizrāde Nac. teātrī, kā minēju, tik ātri nevarēja notikt. Uz rakstnieces jubileju šis teātris rādīja krievu cara cenzūras izrādēm aizliegto *Ausmu*. Tā arī tad nu iznāca pirmizrāde. Galvenajā vīriešu lomā režisors (laikam Kr. Linde) autorei gribēja ieteikt kādu nesen no krieviem uz latviešu skatuvi pārnākušu aktieri E. Feldmani, sacīdams: „Tas ir tādš pašpuika, tas Robertu labi nospēlēs..“ „Bet Roberts nav pašpuika,“ autore pasvītroti pateikusi, un tad šī loma piešķirta J. Ģermanim. Atceros, Ģermanis šai lomā tiešām bija raksturīgs — īpaši skatā, kur viņš pirmo reizi ierodas pie Maijas ciemā un, uz brīdi viens atstāts, staigā pa istabu, rokas bikšu kabātās sabāzis, viegli šūpodamies, paklusām svilpodams; apskata, smīnēdams, reliģiskā satura bildes pie sienas. Arī L. Špilberģe, Maiju tēlodama, bija vēl īstāka nekā agrāk Ilgas lomā.

*

Visus šos gadus, kamēr rakstnieci personīgi pazinu, gāju pie viņas ciemā — pirmajā laikā diezgan bieži. Kad piezvanīju, ielaida kāda no rakstnieces brāļa Jāņa Brigadera kalpotājām. Tādas ielaidējas bija divas. Pirmā vecāka, labsirdīga, kas mani saņēma pašā pirmajā apciemojumā — Kristī-

nes prototips (*Kvēlošā lokā*). Vēlāk bija arī otra — jaunāka, glīta meiča B. Sākumā bijusi ļoti kreisi noskaņota. Kad kādās vēlēšanās pati kreisākā liste aiz pārpratuma (līdz ar vēl dažām citām) no iecirkņa atnesta tikai dienu vēlāk, meiča, „savu“ listi tūlī nesaņemdama, uztraukusies: ar nodomu viņai neesot izsniegts vienīgi īstais darba ļaužu kandidātu saraksts. Pamazām meiča, laikam gan rakstnieces ietekmē, no saviem kreisajiem uzskatiem attālinājusies. Runājoties viņas abas Annu Brigaderi dēvēja par rakstniecīti. Izturējās abas kalpotājas pret „rakstniecīti“ ļoti brīvi un sirsnīgi, un no viņu kundzes, t. i. rakstnieces, puses nebija manāma ne mazākā kundziskuma ēna.

Jāsaka taču arī, ka Anna Brigadere mitinājās pie sava brāļa un svainienes. Lai nokļūtu rakstnieces istabā, bija jāiziet cauri vairākām citām istabām, kur dažreiz varēja redzēt Jāņa Brigadera un Maijas Brigaderes staltos cienīgos stāvus un sirmās galvas. Beidzot apmeklētājs tika rakstnieces latviski un gaumīgi iekārtotā mitnē. Annas Brigaderes mūža beidzamos 10—12 gados, kad rakstnieces slava un cieņa augtin auga, viņai dažādu ciemiņu nebija trūkums. Nāca visādu padomu lūgdami, nāca visādās vajadzībās, un rakstniece izlīdzēja, cik un kā jau nu spēja. Dažam labam viņa aizdeva naudu spiedīgā brīdī — arī šo rindiņu rakstītājam.

Rakstnieces istaba man neaizmirstama it īpaši to daudzo un jauko sarunu dēļ, kas mums tur ritēja. Labprāt Anna Brigadere runāja par bērniem, labprāt klausījās, kad kāds par bērniem stāstīja. Kad sākās valodas par bērniem, rakstnieces seja kļuva aizvien milīgāka, smaids plētās plašāks un staroja aizvien gaišāks. Klausoties par kāda bērna raksturīgu, vai jocīgu teicienu, vai izdarību, viņa varēja smieties līdz asarām no visas sirds, smieties locīdamās. To novēroju, kad stāstīju viņai par saviem bērniem, to gadījās novērot arī, kad citi vecāki runāja par saviem. — Dzirdēju, cik maigi

mīļi rakstniece runāja ar kādu mazu radu meitiņu, kas pie viņas ciemojās; šīs meitenītes foto uzņēmums karājās rakstnieces istabā pie sienas.

Bet bērnu neprātīgu lutināšanu, bērnu izlaišanu rakstniece nevarēja ciest. Stāstīja par savu radu zēnu laukos, tam iedāvināta pātadziņa, un vectēvs tik skubina vien: uzšauj, uzšauj! Nu no puikas pātadziņas nebijis glābiņa vairs ne mājkušoniem, ne putniem, ne cilvēkiem. Kad atbraukusi rakstniece, zēns arī viņai uzbrucis, bet viņa tam bez vārda runāšanas noņēmusi pātadziņu un salauzusi. Šis notikums ar zēnu pamatā kādam no Brigaderes pašiem beidzamiem stāstiem *Vernītis un pātadziņa*. Annai Brigaderai nepatika, ka bērnu spalvas mēģinājumiņus vecāki vai citi lielie uzskatīja par nopietni ņemamiem literāriem darbiem. Reiz viņa stāstīja par ne visai inteligēntiem apmeklētājiem; tēvs un māte sajūsmā un priekā nevarējuši vien nostāstīt, cik daudz viņu mazais puisēns jau uzrakstījis; teikuši rakstniecei: „Jūs jau ar bērna gados uzrakstījāt to lielo grāmatu par Anneli.“ (Tā tad šie ļaudis domājuši, ka Anneles stāsts rakstīts tai pašā laikā, kad piedzīvots!) Nesīšot sava puikas darbus rakstniecei un tad norunāšot, kur un kā tos nodrukāt. Rakstniece uz to: „Jūsu dēliņš taču neraksta vien, viņš taisa arī tiltiņus; bet vai jūs staigājat pa tiem? Viņš ceļ arī mājiņas; bet vai jūs ejat dzīvot taīs mājiņās?“

Ieradās pie Annas Brigaderes arī jaunieši, lūdza gudru padomu. Reizēm rakstniece saņēma arī jauniešu vēstules. 1930. vai 1931. gadā rādīja kādas provinces ģimnāzijas audzēknes vēstuli. Tā bija izjūtā patiesa, inteligenta, bez liekiem liriskiem izplūdumiem, kaut vietām ne visai skaidri pauda, ko rakstītāja jūt un vēlas. Jaunā meiča arī pati vairākkārt atzinās, ka tas, ko viņa izteikusi, tomēr nav gluži tas, ko viņa gribētu sacīt. Viņa meklēja patiesību, viņa nesaprata, kādēļ cilvēku darbi tik maz atbilst viņu izrunātiem vārdiem u. t. t. Brigadere gan kaut

ko neapmierināti teica par jaunatni, kas neprotot un nespējot atrast īsto ceļu, bet piebilda: tā ir inteligenta meitene, tai jāatbild. Vēlāk par šo meiteni netikām runājuši. Ko rakstniece viņai aizrakstīja? Lai nu kā — šī meiča aizgāja pavisam citus ceļus nekā viņai būtu novēlējusi Anna Brigadere. Viņa studēja Rīgā, piedalījās nelegālā organizācijā, nokļuva cietumā un 1940./41. gadā, darbodamās literatūras un teātra kritikā, bija cietākā, fanatiskākā, konsekvētākā savā ieturētā līnijā. Vai nemaldīgā patiesība viņai nu būtu atrasta?

Protams, Annai Brigaderai allaž tuvu gāja pie sirds viss, kas skaņ tautu. Runājot par to, ka vietējie vācieši kļūst aizvien aktīvāki, ka viņu rīcība attieksmē pret mūsu valsti, kuŗas pilsoņi viņi skaitās, top izaicinošāka, rakstniece sarūgtinājumā sacīja: „Viņi ir vilki, viņiem nevar uzticēties. Viņi mums nekad nepiedos, ka esam kļuvuši patstāvīgi.“ Sevišķā sašutumā viņa sirdijās par dažu mūsu politiķu un baznīcas vadītāju nostāju Māŗas baznīcas lietā. Visvairāk gan iznāca sarunāties par literatūru. Šad tad viņa šo to teica arī par glezniecību. Purvītis un Rozentāls, mūsu glezniecības klasiķi, viņai tikpat augsti cienījami kā rakstniecības klasiķi Poruks un Blaumanis, Purvītis — vairāk Poruka nozīmē, personīgi labi pazītajam Rozentālam kaut kas no tās tuvības, ko rakstniece izjuta pret Blaumani — protams, ne gluži tadā nozīmē. Bet augsti Anna Brigadere vērtēja arī modernā virziena gleznotāju Jāzepu Grosvaldu, arī personīgu draugu. Viņa agrā nāve atkal viens no tiem zaudējumiem, kuŗu dzejniecei grūti bija pārsāpēt. Ar talantu un personības spilgtumu saistīja arī Niklāvs Struņķis, tai laikā vai pats krasākais modernists. „Viņš arī tāds Grants“ (t. i. drāmas *Ilga* varonis), reiz rakstniece smiedamās teica par Struņķi.

Diezgan bieži Annu Brigaderi apciemoja savā dzīvē ultrā. īpatnais gleznotājs Volde-mārs Irbe, kas tagad arī kļuvis kuŗa upuris. „Brālis un svainiene reizēm gan baŗas, ka es

viņu laižu istabā, bet man tiešām tik ar to Irbīti runāties," stāstīja rakstniece.

Kā teicu, daudz runājām par rakstniecību. Reizēm arī par cittautiešiem, īpaši par ziemeļniekiem, — Henriku Ibsenu Brigadere atzina par lielāko drāmas tehnikas meistarū (pārāku pat par Šekspīru) un dziļāko psihologu. Psihologijas smalkumā, izjūtu nianšēs mūsu rakstniecei apbrīnojams bija rudenīgi skumjais dānis Hermanis Bangs. Par slaveno zviedru Strindbergu Brigadere stāstīja: sēdējusi pie kamīna vai krāsns un lasījusi Strindberga pazīstamo viencēlienu *Komtese Jūlija*; šis darbs tā sakaitinājis, liesies tik riebīgs, ka iesviedusi grāmatu turpat ūgunī. Bet šī paša autora darbi ar vēsturiskiem sižetiem kļuvuši daudz tuvāki. — Brigadere mani iepazīstināja ar tiešām jauko rakstnieku islandieti Gunarsonu, dodama lasīt šī autora interesanto autobiografiskās trilogijas vidus daļu *Nakts un sapnis*. Viņa mani iepazīstināja arī ar Šveices klasiķa K. F. Meijera mākslinieciski augstvērtīgajām novelēm; līdz tam pazinu tikai dažus M. darbus saistītā valodā. Nāk atmiņā te šāds sīkumiņš: Meijera noveles uz mani atstāja tādu iespaidu, ka es rakstniecei teicu: gribu tās iegādāties arī pats; tad nu rakstniece, radusi taupīgi dzīvot, brīnījās, kāpēc es gribu iegādāties jau lasītas grāmatas, kāpēc vispār pirkt dailliteratūras darbus, ja tos var dabūt lasīt tāpat.

Viņa lasīja diezgan daudz, ņemdama visādas grāmatas no J. Rapas. Reiz ignā nesapratnē stāstīja par kādu vācu ekspresionisku, tiešām dīvainu lugu — neatceros, kāda autora — kuŗas varone beigās izteikusies: viņa gribot „in Dirnenehre sterben“. „Dirnenehre! Kas tas šai par Dirnenehre!“ rakstniece izsaucās. — Reiz viņa man jautāja: „Jūs vairāk pa tiem teātriem staigājat, ko esat redzējis?“ Es starp citu stāstīju par Dailis teātri skatīto Žantijona drāmu *Maijo* (to rādīja kādas mākslinieces jubilejas vai benefices izrādē — lugas izvēle, cik zinu,

pret šīs mākslinieces gribu). Lugas darbība risinājās Marselā, vai citā ostas pilsētā, un priekā nama iemītniecēm autors piešķīris žēlsirdīgo māsu rūpīgo maigumu un gandrīz vai reliģisku priesterieņu svētumu; jūrnieki un citi viesi viņām sūdz savas dziļākās bēdas, viņas tos mierina, rūpējas par viņiem etc. Vismaz — tas no šīs lugas man bija iespiedies atmiņā. Rakstniece noklausījās un ar manāmu sašutumu sacīja: „Tādu lugu var uzrakstīt tikai vīrietis!“

*

Visvairāk runājām par latviešu rakstniekiem. Kā minēju, visaugstāk rakstniece vērtēja Poruku un Blaumani, visdziļāk cienīja viņus. Ar Poruku nebija izdevies iepazīties, bet ar Blaumani vienoja tuva personīga draudzība. Kad Blaumaņa kopotos rakstos iznāca viņa vēstules, Anna Brigadere līdz asarām aizkustināta runāja par to lielo draudzības spēku, ko Blaumanis izdāļājis visapkārt, tik maz saņemdam pretī, tik bieži vientuļš juzdamies un sāpināts. Kad iznāca grāmatiņa, kuŗā Blaumaņa un Niedras sarakstīšanās, Niedra tur savā aukstajā analitiķa prātā raksturoja Blaumani kā sievišķīgās dabas vīrieti, viegli apvainojamu, aizdomīgu, pārāk mīkstsirdīgu u. t. t. Brigadere sašutusi teica: „Viņi, tie abi pašpuikas (t. i. Niedra un kāds komponists), Blaumani nemaz īsti nesaprata, tikai izmantoja un sāpināja. Un nu Niedra ņemas gudri spriest: tā un tā...“ — Bet kad mūsu toreizējā valdība aizliedza Niedram iebraukt Latvijā, lai nokļūtu uz meitas bērēm, Brigadere bija sarūgtināta. Lai Niedra ko darijis, viņš ir liels rakstnieks, *Liduma dūmu* un *Zemnieka dēla* autors.

Dziļā atzinībā Brigadere izteicās par Kārli Strālu, īpaši viņa reliģisko sonetu vaiņagu pieminēdama. Tāpat par dažiem K. Jēkabsona reliģiskiem dzejoļiem teica: tie ir kā psalmi. Bet par šo dzejnieku bija arī daudz

jautra ko stāstīt — gan Brigaderei pašai, gan J. Rapam, pie kā Jēkabsons laiku laikiem nācis ar visādiem fantastiskiem projektiem.

Sirsniņš draugs dzejniecei bija Štrāla un Jēkabsona laika biedrs Augusts Baltpurviņš, kas vēstulēs tik jauki un smalkjūtīgi raksturojis Brigaderes pirmo dzejoļu grāmatu un drāmu *Ilga*. Tai laikā, kad Annu Brigaderi pazinu, viņš gan reti vien apciemoja rakstnieci, jo bija latv. valodas skolotājs tādā vai citā provinces vidusskolā. Bet reizēm šis platoniskais sieviešu mīlētājs un pielūdzējs ieradies tomēr un sajūsmināts stāstījis par dažu ļoti jaunu meiču. Par šādām meičām runādams, Baltpurviņš lietojis vārdu sieviete, bet rakstniece aizrādījusi: „Nesakiet taču: sieviete, sakiet: skuķis!“ — Šad tad atnāca J. Ziemeļnieks, gan *Jaun. Ziņu* redakcijas uzdevumā, gan tāpat, un allaž bija smalkjūtīgs un delikāts, pakalpīgs. Ziemeļnieku Brigadere dēvēja par latviešu Heini, kam es isti nevarēju piekrist. Pretēji savā sajūsmā par sievieti allaž laimīgajam Baltpurviņam, dzejniece Ziemeļnieku raksturoja nelaimīgu, neapmierinātu, mūžam alkstošu mīlētāju.

Tai rakstnieku audzē, kas kļuva pazīstama tūliņ pēc pirmā pasaules kara, Anna Brigadere visaugstāk gan vērtēja Jāņa Ezeriņa talantu. Ja gadījās iegūt *Daugavas Gada grāmatai* kādu Ezeriņa noveli, rakstniece bija laimīga. Kad kļuva zināms, ka uz Ezeriņa izveseļošanas nav nekādu cerību, dzejniece satriekta rakstīja man: vai tas tiešām varētu būt, ka šim miļajam cilvēkam un rakstniekam jāaiziet?! Cieņā rakstniece minēja toreiz jauno, idejiski viņai dažā ziņā tuvu Richardu Rudzīti, par ko izteicās: tas viņai šķietot radniecīgs viņas tēlotiem ideāļiem vīriešiem. Pārrunājām vienu otru lasītu latviešu romānu. Ironiski rakstniece izteicās par Kārļa Ievina romāna *Ciņa ar sievieti* ideāli domāto, ļoti tikumisko varoni: īstenībā tas tikai pašmīļīgs sieviešu izspie-

gotājs. — Kāda cita autora — Pāvila Rozīša romāna *Uguns ceļi* varone jautājusi savam iemīlētam: vai tu varētu manis dēļ nošaut cilvēku? „Un tā jautā tā, ko rakstnieks domājis labu, dziļi sievietšķīgu!“ Anna Brigadere brīnījās.

Pret mana paša darbiem rakstniece izturējās saudzīgi, pat pārāk saudzīgi. Neatceros, ka viņa kādreiz būtu mani kritizējusi, vai aizrādījusi uz kādu formas nepilnību vai izteiksmes kļūdu. 1921. g. pavasarī man Latvijas vēstnesī bija neliela poēma *Vecie saimnieki*. Par to saņēmu diezgan augstu honorāru, un kāds no avīzes izdevējiem par to „kratījis galvu“ un piebildis: tai gabalā taču neesot ne skriptatiņas dzejas. Anna Brigadere turpretī steidzās man rakstīt uz laukiem: „Lasīju Jūsu satricinoši skaisto poēmu.“ Man šai lietā varbūt pašam nav viegli spriest. Gandrīz liekas, ka taisnība vairāk sveras tā avīzes izdevēja pusē. Bet, kas jau rakstniecei patika, tas patika no sirds. Patika viņai arī mana stāstu grāmatiņa *Lietuvēna laikā*. Par šai grāmatiņā (un arī citur) ievietotiem stāstiem rakstniece izsacījās: jūsu stāsti ir kā lugu piektie cēlieni. Var jau būt, ka viņa ar to man smalkjūtīgi aizrādīja: tie ir tikai piektie cēlieni, augstākais kāpinājums, katastrofa, bet iepriekšējie „cēlieni“, t. i. viss, kas rāda nokļūšanu līdz šim kāpinājumam, viss, kas noskaidrotu, kā attīstas notikumi līdz katastrofai — palicis nerakstīts, netēlots. — Kad runāju rakstniecei par savu stāstu iespējamo neticamību vai pārspīlētību, viņa teica: taisni dzīvē jau notiekot pašas brīnumīgākās, šķietami neticamākās, „trakākās“ lietas, rakstniekam tikai vajagot prast visu apgaismot, iedziļināties, ticami notēlot. Lai nu kā — atkal un atkal Anna Brigadere mani skubināja rakstīt stāstus: „Jums taču labi izdodas.“

Īpaši tuva dzejniecei bija dažu manu stāstiņu mistiskā pieskaņa. Stāstīja: kādā vakarā lūgta ko nolasīt; pašai acumirkli nav bijis itin nekā; lasījusi tad manu stāstiņu

Svešiniekus un naidīgus. Pēc tam dažs klausītājs, neielāgojis, ka lasīts cita autora darbs, slavējis: mākat gan jūs visu tik skaisti izrakstīt... — Manā stāstā *Pumpurkalnu Annas piemiņa*, ko iesniedzu *Daug. Gada grāmatai*, beigās vecs vīrs, izdzirdis par visu mūžu milētās sievietes nāvi, kavējas atmiņās un beidz ar izmisuma izsauциenu. Rakstniece vēlējās: varbūt varētu stāstiņu nobeigt tā, lai šis vīrs jūt aizgājējas klātieni, kas remdē viņa sāpes; varbūt pat redz neilgi. Vienojāmieš beidzot, ka labāk tomēr atstāt tāpat — bez šādām beigām.

Reizēm rakstniecei izteicu šaubas par savu dzeju, par savu uzņemta ceļa pareizību vispār. Viņa vienmēr pūlējās šīs šaubas izgaistināt. Reiz rakstīja vēstulē apmēram tā: kā tad Jūs īsti gribētu dzejot? Vai tā kā Žibelis un Naķelis? Šie divi viņai šķita — neņemot izspriest — taisni, vai netaisni — tūri vai neistuma un diletantisma ietvērumi. Šos un vēl dažus viņa dēvēja par „ķīniešu lakstī galām“. Īpaši neciešams viņai bija drīz vien aplklusušais Voldemārs Naķelis, kam bija pārāk meklēti īpata izteiksme.

*

Ne jau mani, vēl jaunu rakstnieku, vien māca šaubas par savu darbu nozīmi un vērtību. Tās nikni mocīja arī tik nobriedušu mākslinieci, kāda bija Anna Brigadere. Atkal un atkal viņa sūdzējās par šaubām, kas viņai uzmācās ik jaunu darbu radot: vai tā ir vien labi, kā es rakstu? Varbūt viss šis darbs nekur neder? Pati sevi viņa varēja tiesāt bargi, bet kritikas uzbrukumi sāpēja un dusmināja divkāršā sīvumā. Ir jau tā: pats spēj reizēm savu darbu jo asi nokritizēt, bet ja to pašu dara cits (dažkārt pat saudzīgāk), jālēc vai no ādas. Kāpēc tas tā? Grūti atbildēt. Atceros, tā sev jautājis arī Strindbergs kādā autobiografiskā darbā, un nav atradis īsto izskaidrotāju atbildi.

Reiz rakstniece rūgti sacīja: „Nesaprotu, kādēļ *Latvijas Vēstnesī* par Viktoru Eglīti raksta Dambergs, bet par mani kāds Juris

Vidiņš?“ Sudrabkalns, kas tai laikā vadīja *Latvijas Vēstnesī* literāro daļu, arī atzina, ka Brigaderes strostēšanai Vidiņš vēl par zaļu, bet ko var darīt, kad kritika avīzē jau iekšā. Netiku šo recenziju lasījis, bet varu iedomāties, ka minētais Vidiņš, jau pēc dabas skeptiķis un paņirgātājs būdams, tai laikā vēl jauns, īpaši milēja pārsteigt un dižoties ar negatīviem spriedumiem un vainu meklējumiem. Bet Brigaderes *Kvēlošā lokā* epizodiski ievestais balmutīgā Māla draugs un domu biedrs Vidiņš, kas ir kritiķis, gan laikam savu uzvārdu ieguvis no bargā recenzenta. Apmēram tai pašā laikā dažs kritiķis uzbruka rakstniecei par īpatas reālas pasakas formā veidoto jauno lugu *Sievu kari ar Belcebūlu*. Nevar jau noliegt, ka luga nebūtu tendencioza; lugai bija noteikta pretalkoholiska tendence, bet noteikti mākslinieciskā formā ielikta. Atzinīgi lugu vērtēja Arturs Bērziņš un J. Grīns, pārējās atsaukmes gan nelabvēlīgas. Kāds recenzents ironizēja: nākamo lugu Brigadere gan rakstīšot par smēķēšanas kaitīgumu. „Kādēļ es nevarētu arī tādu lugu rakstīt, ja gribētu?“ rakstniece piebilda, par šo recenziju runādama.

Jā, rosīgi turpinājās rakstnieces literārā darbība, īpaši drāmatiskā. Radās jaunas lugas: *Heteras mantojums* (1923), jau pieminētie *Sievu kari* (1924) un tad 1925. gadā Brigadere uzrakstīja pat divas lugas: ētiski psiholoģiski dziļo *Dievišķo seju* un jautro, dzīvo *Lielo lomu*. Pirmo lugu rakstīt ierosinājušas pārdomas par senseņajām baumām, ka Kaudzīši neesot īstie *Mērnieku laiku autori*. Rakstniece nu iedomājusies cilvēku, kas *tiesām* laiž klajā cita sacerējumu kā savējo; tāds ir lugas varonis Zelmēnis. Lugu Nacionālais teātris tūlīņ negribēja rādīt; gan kādu citu reizi; esot pārāk literāriska. „Literāriska? Es nesaprotu... tas ar tagad tāds modes vārds“, rakstniece nosūrojās. — Vispirms izrādīja *Lielo lomu*. Lugai pamatā kāda autore radnieka stāstījums

par nomales pagastu, kur ne reizes nav spēlēts teātris; kad nu tas beidzot notiek, ceļas visādi satraukumi. Galveno sieviešu lomu, laimīgo līgaviņu, autore nodomājusi Špilberģei, un atstāta māksliniecei lugas saturu, par ko tā ļoti priecājas („Kā viņa smējās, kā viņa smējās!” Brigadere stāstīja.) Bet Špilberģe saslīkst un viņai jābrauc uz Davosu veseloties. Līgaviņas Ances loma tiek Mildai Riekstiņai. Lugai liela piekrišana. 1926. gada rudenī arī *Dievišķā seja* tiek uz Nacionālā teātra skatuves. Autore bija apmierināta, ka galvenā, Zelmeņa, loma piešķirta Teodoram Lācim. Simpatiskais entuziasts un kritiķis Robs, kas saredz Zelmeņa talanta nespēku, dots tēlot Jānim Lejiņam, bet „savāds cilvēks tas Lejiņš”, rakstniece stāstīja; „viņš negrib tēlot kritiķi; ja Robs būtu tikai dzejnieks, tad gan.” Beidzot Lejiņš uzņēmās šo lomu. Zelmeņa sievas un viņa noziedzības balstītājas dēmoniskās Jolantes lomā autore labprāt redzētu viesojamies Liliju Štengeli, bet neizdodas šo mākslinieci saistīt, un Jolanti tēlo Lilija Ērika Bet *Dievišķā seja* ir vienīgā Brigaderes pēdējā laikmeta luga, ko man nav izdevies noskatīties, kādēļ par tās izrādi nav nekādu atmiņu.

Par savu pasaku lugu rakstīšanu dzejniece allaž ziņoja sirsnīgā priekā un, pasakas rakstot, pat nejaukā šaubas mocīja mazāk. 1926. gada rudenī pabeigta pasaka *Lolītas brīnumputns*, pasaka par diviem gudrajiem deliem, trešo muļķi, ko rakstniece nodomājusi rakstīt jau sen, bet Rainis aizsteidzies priekšā ar *Zelta zirgu*. (Jāpiemin: Anna Brigadere kādreiz runāja par 90. gados uz Rīgas Latviešu biedrības skatuves daudz rādīto Teodora Hāna diletantisko lugu *Turaidas roze*, izteicās: sižets ļoti labs, no tā varētu izveidot vērtīgu lugu; viņa reizēm domājot par šo vielu; bet arī te Rainis pasteidzās ar traģēdiju *Mila stiprāka par nāvi*.) *Lolītas brīnumputnu* Nacionālais teātris izrādīja tai pašā sezonā uz pavasara pusi.

1927. gada beigās un viss 1928. gads Annai Brigaderei paiet rakstot romānu *Kvēlošā lokā*; tas nosaukts gan tikai par stāstu, bet rakstot aug un veidojas aizvien plašāks. 1928. gada sākumā Nacionālais teātris sniedz (mazliet pārstrādātu, stiliski nogludinātu) Brigaderes pirmā laikmeta drāmu *Izredzētais*, ko 1901. gadā anonīmu izrādīja Rīgas Latv. biedr. teātris. Atceros, jaunajā inscenējumā autore sevišķi jūsmoja par vecmeistaru Mierlauku impresarija Raudas lomā. Labs bija arī galvenajā, Mineta, lomā Iānis Lejiņš. Mākslinieks iedāvināja rakstniecei savu foto uzņēmumu šai lomā; loma viņam ļoti pā prātam, esot arī sirdis lauzīto tēlodams...

*

Bija pienācis laiks pildīt sev pašam doto solījumu — uzrakstīt kaut ko plašāku par Annas Brigaderes dzīvi un darbiem — dot vismaz pirmo plašāko rakstnieces biogrāfiju. Ar Valtera un Rapas apgādu jau man bija norunāts. 1928. gada rudenī, pēc 5 gadu lauku dzīves, pārcēlos atkal Rīgā. Sāku darboties ap padomāto biogrāfiju, un rakstniece visur ļoti laipni nāca man pretī. Arī īsto dzimšanas gadu pateica, un tas bija 1861. (T. Zeiferts nobrīnījās: „Kas to būtu domājis, ka viņa tik veca! Vecāka par mani!”) Sākumā diezgan muļķīgi paļāvos uz atmiņu un, dzejnieci apmeklējams, neko nepierakstīju no visa tā, ko viņa man stāstīja. Bet mājās pārņākušam jau dažs vērtīgs sīkums bija aizmirsies — un turpmākajos apciemojumos jāņem palīgā papīrs un zīmulis. Tie bija jauki brīži, brīnišķīgi brīži, kad viņa, atmiņās kavēdamās, reizēm smaidīdama, stāstīja par savu dzīvi, bet es laimīgs klausījos un pierakstīju. Viņai bija miksti laba balss un dzīvs stāstījums. Viss bija interesants — vai viņa stāstīja par bērniību, vai par dzīvi Jelgavā un Ventspilī, vai par audzinātājas gaitām Krievijā, vai par īpato mūzikas skaņu apņemto mājskolotājas būšanu Gēlinku

namā, Rīgā, vai par ārzemju ceļojumu un pazīšanos ar Dr. A. Langmesseru u. t. t. Viss tas likās nevien interesants, bet arī kaut kā neizskaidrojami un saldi tuvs. Bija tik labi kā bērņībā, kad māte un viņas māsa kavējās atmiņās, vai arī, kad bija atnākusi viņu draudzene (ko es kādā stāstā nosaucis par Pumpurkalnu Annu) un viņas trīs runājās par tālām un bieži man ne viscaur saprotamām, bet savādi pievilcīgām lietām un es, neievērots, klausījos.

Bet 1929. gada sākumā radās pārtraukums manām gaitām. No Zviedrijas Rīgā iebrauca pazīstamais zviedru rakstnieks Tors Hedbergs, līdz tam latviešiem visvairāk pazīstams ar savu tiešām interesanto stāstu par Jūdasi. Kādēļ īsti Hedbergs Latviju apciemoja — nezinu, varbūt tam bija kāds sakars ar karalisko akadēmiju, ar iespējamību piešķirt Nobela prēmiju kādam latviešu rakstniekam? Tai laikā Nac. teātris iestudēja Hedberga drāmu *Juhans Ulfšjerns*. Hedbergs mitinājās pie Brigaderiem, un rakstniece man teica: tagad būšot neizdevīgi nākt un turpināt darbu ar biogrāfiju; lai pagaidot, kāmēr aizbrauc viesis. Pēc savas lugas izrādes Hedbergs drīz aizbrauca, un es sāku atkal apmeklēt rakstnieci. Viņa stāstīja par viesi: Hedbergs iedāvinājis viņai savu jaunāko darbu, drāmu *Rembranta dēls*; brīnījies, ka viņa tik daudz uzrakstījusi (viņi abi viena vecuma); viņš gan esot samērā maz rakstījis, atzinies: „Ich liebe Musse.“ — Turpinājās atkal jaukie stāstījumi, mana klausīšanās un pierakstīšana. Atmiņā tēlojās starp citiem kāds skaists apriļa vakars; no rakstnieces istabas varēja iziet tādā kā verandiņā; krēslainas pavasara debesis ar vieglām zvaigznītēm klājās pār pazemo krievu baznīciņu lejā, tālāk pār staltiem namiem, bulvāra liepām, visu Rīgu. Bet pēc pavasara nāca vasara, es saslimu, dziedējos Ķemeru. Brigadere diezgan ātri aizbrauca uz Spridīšiem, un nākošā rudenī un ziemā biogrāfijas rakstīšana kā apstāka.

Rudenī (1929) Brigadere pārveda Rīgā jaunu darbu — komēdiju *Kad sievas spēkojas*. Lugas vielu viņa domājusi jau krietni ilgi, atcerēdamās bērņībā no mātes dzirdētu gadījumu, kā rudzu laukā divas sievietes cīkstējās vīrieša dēļ. Šis notikums nu bija pārceļams tagadnē. Sākumā rakstniece ieceļēja drāmu ar ļoti traģiskām beigām. Mana stāstu grāmatiņa *Lietuvēna laikā* sākās ar stāstiņu *Kāzu diena*, par ko Brigadere izteicās: viņa vēlētos to dramātizēt. Tā būtu tad luga par minēto sieviešu spēkošanos — un beigas tādas kā manā stāstiņā; arī cilvēki būtu visumā tie paši. Bet šī stāstiņa drausmīgās beigas nu bija tik melodramiskas, ka dzejnieces mākslinieciskais instinkts neļāva darbam tādu iznākumu. Arī cilvēki ir gan apmēram tādos stāvokļos kā manā stāstiņā, bet veidoti daudz dzīvāk — un iznākuši arī citādi. Īpaši mana traušlā „kristalla meitiņa“ (saimnieka meita) un Brigaderes ģiprā, dūšīgā, dzīves gudrā Sauspurvu Laila ir te pat vai pilnīgi pretstati. — Lugu izrādīja vispirms Nacionālais teātris, tad daudzas latvju skatuves, un lugai bija tāda pati piekrišana kā *Lielajam lomam*. Nacionālā teātrī autore priecējās par abu sāncensu tēlotājiem (A. Klinti un Špilberģi), bet it īpaši viņai patika divu komisku blakus lomu tēlotāji: Jānis Osis kā saldkārigais pavecais saimnieks Bičulis un Kārlis Lagzdīņš kā ākstīgais puisis Ludis.

Apciemoju rakstnieci ne tikai biogrāfisko materiālu dēļ. Diezgan bieži viņa man lasīja priekšā jaunus pašlaik rakstāmos darbus. Tā es dabūju noklausīties dažu nodaļu no grāmatām *Dievs, Daba, Darbs* un *Skarboš vējos*, nākošās jaunās lugas *Švējas sapnis* un *Pastari*, dzejoļus no cikla *Pasaku pilsētā*, vēl citus dzejoļus. Jauki bija, kad rakstniece, nosēdinājusi mani visai mīkstā krēslā, paņēma manuskriptu, uzlika acenes un sāka lasīt savā patīkamajā balsī. Bet, beigusi lasīt, viņa jautāja: „Nu, ko jūs sakāt? Kādas jūsu domas? Vai tā var rakstīt“ Un reizēm

runāja par savām šaubām un bailēm. Es sacīju, ka ir labi, man patīk un — „kāpēc tā nevarētu rakstīt?“ Bet viņa: „Jūs vienmēr tikai sakāt: labi! Tāds jūs esat. Bet vai jums nekā vairāk nav ko teikt?“ Ko nu es daudz varēju teikt? Sevī es domāju: lasi vien, nejaūtā, viss taču ir labs; visur, no ik rindas runā tavš gars, tas tipiski brigaderiskais, kas man tik mīļš jau no bērnu dienām; es vispār maz gribu un varu kritizēt — un tevi jau nepavisam nē; ja, prātu skubinādam un lauzīdam, sāksu spriedelēt, zudīs varbūt kas no tā burvīguma, kurā šūpojos, tevī klausīdamies... Bet rakstniecei teicu, ka es lēni domāju un nākošā reizē pateikšu savas domas. Bet arī „nākošā reizē“ man nebija nekā gudra, ko pasacīt, tiešām nē. — Visvairāk tikām runājuši par teiku drāmu *Pastari*, kur viena no rakstnieces zīmīgākām mūža atziņām: sāpes ir pamats visam.

*

1930. gada rudenī iespiesta un Nac. teātrī izrādīta Annas Brigaderes jau minētā jaunā luga *Šuvējas sapnis*. Par lugas vielu rakstniece domājusi jau sen — un lugas dziļākais pamats slēpts autores jaunībā, kad viņa pati bija šuvēja un sapņoja kļūt dziedātāja, tāpat kā (atkal reālas pasakas formā tvertās) lugas varone Marga. Šo lomu — cik zinu, uz autores vēlēšanos — uzņēmās tēlot mūsu skatuves viešņa Annija Simsone, kas jau priekš 7 gadiem bija viesojusies Ilgas lomā; par viņas tēlojumu toreiz autore teica: bija daudz ļoti skaistu vietu. Par Margas lomu A. Simsone bažījies; viņa būšot tai par vecu, lugā notiek, ka Marga, ārzemēs aizkluvusi, top revijas gerla; autore nav zinājusi, ka par šādām gerlām vispār nevar kļūt jaunavas vecākas par 20 gadiem. Tomēr A. Simsones tēlojums bija inteligents un, var teikt, savdabīgs, bet luga sevišķu piekrišanu neguva.

Dzīvāku atbalsi neatrada arī gadu vēlāk klajā laistais un Nac. teātri izrādītais daudz

ievērojamākais drāmatisks darbs — drūmā teiku luga *Pastari*. Lugas pirmuzmetums ar tādu pat vielu rakstīts jau 90. gadu sākumā, dzejnieces darbības pašos pirmajos laikos. Par šo vielu dzejniece domājusi visu mūžu, laiku laikiem sākdamā to veidot, bet atkal pametusi. *Pastarus* var saukt par Brigaderes mūža darbu, un tomer *Pastaru* trochaji vērtībā neaizsniedz autores labākā darba — *Princeses Gundegas un karaļa Brusubārdas* atskaņotos jambus. (Arī *Pastariem* daži uzmetumi atskaņoti jambos.) — Aktieri: Ģērmanis, Lejiņš, Špilberģe, jaunā Milda Zilava, vēl citi, strādāja nopietni un ar milestību. Jānis Ģērmanis teicis: te nu esot atkal reiz luga, kur aktieris varot sevi sajost par mākslinieku, ne par kumēdiņu rādītāju. Bet — publika jau, laikam, bija pārāk pieradusi tādām lugām, kur aktieris var būt tikai kumēdiņu rādītājs.

Mūža pēdējos gados Brigadere bieži slimoja. Reizēm viņa juta kā nāves ēnu tuvojamies. Bet interese par vispārības lietām, par tautu, nezuda. Jau minēju dzejnieces sašutumu par dažu latviešu glēvo nenacionālo izturēšanos Māras baznīcas lietā. Viņas dusmas par personīgu aizkārums vēroju citā gadījumā. Viņa bija nogājusi uz kādas no vācu valodas tulkotas bērnu pasaciņas izrādi Nacionālā teātrī. Šī teātra direktors, viņu satiekot, uzrunājis: „Nu, vai atnācāt mācīties, kā bērnu lugas jāraksta?“ Varbūt nekad nebiju redzējis rakstnieci tik apvainotu un sarūgtinātu, kāda viņa bija, stāstot par šiem teātra darbinieka vārdiem. „Un viņš var man teikt, ka man jānācās no tāda vācu bleķa.“

Mūža beigās vairojās dzejnieces tieksme uz mistiku. Jau minēju, ka viņai patika mistiskie vilcieni manos stāstos. Saistīja, interesēja arī austrumu mācības. Atceros, ieteica lasīt grāmatu *Morijas dārza lapas* un izrakstīja no turienes izteicienus, ko likt *Daugavas Gada grāmatas* kalendāra daļā. Ļoti nopietni sekoja Mazdaznāna mācībām

un arī mani mēģināja atrunāt no gaļas ēšanas, bet kur nu! — Interesei par austrumu mistiku radniecīga arī rakstnieces milestība uz Rabindranata Tagores dzeju. Pirmā grāmata, ko aizņemos no Brigaderes lasīt, bija Tagores romāna *Māja un pasaule* vāciskais tulkojums, par ko rakstniece teica: „Tā nu tiešām ir gudrības grāmata.“ *Lolitas brīnumputnā* princeses vārds ņemts no cildenākā sievietes tēla Tagores romānā *Gora*. Vēlāk gan rakstniece bija nemierā ar Tagores filozofijas it kā pārāk pasīvo garu.

Annai Brigaderei bija svešs viss dogmatiskais un neiecietīgais. Viņa stāstīja: bērniībā visjaukāk licies, ka Jēzus gājis uz kalnu Dievu pielūgt. Norvēģu dižrakstnieci Sigridu Undseti Brigadere augsti cienī kā mākslinieci, bet nepatīk, ka viņa „sāk krāvēties ap savu katolismu.“ Pasvītroti rakstniece man izteikusies: „*Katra veida fanatisms man svešs.*“ Ļoti bija nemierā, ja kaut kur kritikā viņa tika dēvēta par sausu morālisti vai līdzīgi; reizēm sūdzējās: „Tas un tas mani atkal ir pilnīgi pārpratis.“

*

Brigaderes dzīves un darbu apceres rakstīšana ievilkās gaŗumā, pa vidam man allaž gadījās citi darbi un darbiņi. Tad nu beidzot 1931. gadā vasarā J. Rapa, allaž savaldīgais un mierīgais, personīga likteņa sitiena satraukts, man diezgan skarbi noprasīja: kad tad es reiz došot biografijas manuskriptu? Rudenī ierados agrāk Rīgā, ķeros pie darba un uz Ziemassvētkiem, saimnieciskās krīzes pašā niknākā laikā, mana grāmata iznāca. Izdevēji gan nebija mierā, ka es savu darbu nosaucu tikai par materiāliem, bet es to neiedrošinājos citādi vērtēt. Varbūt cits autors — varbūt P. Jēger-Freimane, kas Brigaderes pētīšanai ziedojusi lielu daļu sava mūža darba — reiz sniegs īsti zinātnisku biografisku pētījumu.

Un divaini — pēc šīs grāmatas iznākšanas es savus apciemojumus pārtraucu un sa-

tikties man ar mīlo un cienījamo rakstnieci iznāca vairs tikai divas reizes. Mēs nebijām sastrīdējušies — vispār starp mums nebija radies nekāds pārpratums. Bet — es to īsti neprotu izsacīt — varbūt katrā draudzīgā attieksmē reiz pienāk brīdis, kad gribas no šīs draudzības it kā atpūsties, tā sakot, pauzēt. Zenta Mauriņa savā ievērojamā grāmatā *Baltais ceļš* stāsta par rakstnieces mūža pēdējo gadu: Anna Brigadere ar zināmu smeldzi žēlojusies — daži, kas agrāk bieži nākuši ciemā, nu vairs nerādotos: „Varbūt, viņiem ar mani nav interesanti!“ — Nu, vismaz par sevi varu noteikti sacīt, ka man ar dzeļnieci nav bijis nekad neinteresanti. Bet — — kā jau teicu... Un tie citi? Dažu varbūt zināmā mērā atbaidīja, ka rakstniece, satiekoties, runāja ar bažām par savu nākotni materiālā stāvokļa ziņā, par penzijām u. t. t. Anna Brigadere bija materiāli labi situēta, bet zināmā tālā mūža posmā jau rūpes stiprāk māc nekā jaunībā un spēka gados. Bet dažam šādas rakstnieces bažas varēja likties kā zūdišanās, runājot bibeles valodā. Ko darīt: dažs gan, teiksim, gribētu nākt pie rakstnieces ar savām bēdām, bet kļūst nepacietīgs, ja viņa teic savējās bažas. Tāda ir cilvēka daba.

Literārie nodomi mūža beigās Annai Brigaderei vēl bija dažādi. Viņa runāja par romānu *Māte*, kur būtu literāri ievaidots kādas tuvas draudzenes un radnieces mūžs. Gribēja rakstīt traģēdiju par zemgaļu vadoni Viesturu. Jaunā pasaku lugā domāja rādīt *Misiņbārdi un stipro kalpu*. Kādā stāstā par mākslinieku varoņa prototips būtu agri aizgājušais, dzīvē brāzmainais un traģiskais gleznotājs Arturs Baumanis. Vel bija rakstāma komēdija *Rozā abažurs*. Par šo darbu rakstniece izteica bažas: „Man nu vairs nevar būt atļauts ilgs laiks darbam. Nezin, vai tad ir labi, ka es vēl gribu rakstīt tādas vieglas lietas?“

Nē, Anna Brigadere neuzrakstīja šo „vieglo“ darbu. Viņas pēdējā luga atkal bija

nopietna teiku drāma trochajos *Karalīene Jāna* (1932). Skaistāk un zīmīgāk dzejniece nevarēja noslēgt savu drāmatikā darbu kā ar šo lugu, lai arī vērtībā tā nav viņas augstākā virsotne — tāda gan laikam ir pasaka par princesi Gundēgu, bet zīmīga šī pēdējā luga tai ziņā, ka viņas varonei sava līdzība ar lugas autori. Karalīeni Jānu izstumj un padzen tādēļ, ka viņai nav bērnu; bet viņa top garīga māte un vadone veselai tautai un beigās glābj tos, kas viņu aizdzinuši: arī Annai Brigaderei nevarēja būt bērnu; tās bija kādas operācijas sekas — traģiskas sekas, jo rakstniecei bērni ļoti mīli. Rakstniece liktenis gan citādi nebija tik baigi traģisks kā lugas varonei, bet līdzība te tāda, ka mātes laimes nesasniedzamība varbūt lika dzejniecei jo kvēlāk mīlēt tautu, sāpēt par tautas bēdām. Un, savus mākslas darbus tautai sniegdama, viņa kļuvusi garīga māte daudziem, daudziem.

Kad luga vēl tikai bija sāktā rakstīt, dzejniece izteicās, ka pirmizrādi viņa labprāt vēlētos Dailē teātrī, jo tur būtu labākā, piemērotākā Jānas tēlotāja — Emilija Viesture. Bet pirmizrāde, kā visām pēdējo 14 gadu Brigaderes lugām, arī šai notika Nacionālā teātrī. Panākumu arī šai lugai nebija, tāpat kā *Pastariem*, un aiz tiem pašiem iemesliem. Man iznāca noskatīties pašu pēdējo izrādi, un tā šķita bāla, tēlotāji likās kā noguruši.

1932. gada rudenī apciemoju Annu Brigaderi pēdējo reizi, lai gan nezināju, ka tā būs pēdējā. Nogājām pie rakstnieces trīs: es, literātūras zinātnieks un Misiņa bibliotēkas direktors Kārlis Egle un entuziasma un smalkjūtības aparotais pianists Džonnijs Cucho, mūsu rakstnieces, var teikt, pielūdžēs, tas, kam viņa veltījusi dzejoli *Beeth vena op. 2 nr. 1*, tas, ko viņa apdziedājusi dzejolī *Viesis* (Tu no kādas malas, viesi mans?) Dzejniece man iedāvināja tikko grāmatā iznākūšo *Karalīeni Jānu* — un tā bija pēdējā grāmata ar ierakstu, ko no dzej-

nieces saņēmu. Pirmā bija *Ilga*, pēdēja — *Karalīena Jāna*. Abu šo lugu varoncs cildenas un traģiskas, abas pārtrauj dzīvi pašnāvībā un solis dziļi motivēts, jo citas izejas nav. — Tikai... te man jāatceras, ka Anna Brigadere ļoti nemīlēja darbus, kas beidzās ar varoņu pašnāvību. Vienīgais viegli izteiktais pārmetums, ko viņa man par kādu manu darbu sacījusi, ir par *Daug. Gada grāmatai* iesniegtu gluži mazvērtīgu stāstiņu *Brāļi Smilgas*: Man gan nemaz nepatīk, ka viņš beigās pakaras.“ — Un kad Jānis Grīns gribēja *Daugavas Gada grāmatai* dot Saulieša stāstu *Bēris*, rakstniece teica: „Gribētos gan ļoti, lai man reiz arī no Saulieša kāds stāsts būtu, bet viņam tas cilvēks beigās nonāvējas — un es *nevaru* tādu stāstu likt *Gada Grāmatā*.“

Pieminēju pēdējo apciemojumu. Pēdējā redzēšanās tā tomēr nebija. Tā notika dažas dienas vēlāk, svētdienā, Nac. teātrī. Tas bija 1932. gada 6. novembris un teātrī svinīga izrāde, piemierot dižā zviedru ķēniņa Gustava Adolfa 300. nāves dienu. Izrādīja Franča Hedberga lugu *Kāzas Ulvosā* — autors tēvs tam pašam Toram Hedbergam, kas priekš dažiem gadiem bija viesojies Latvijā un uzturējies pie Brigaderiem. Deklamēja Osis, referātu lasīja prof. Švābe un sūtnis Zariņš. Man vieta gadījās tuvu direkcijas ložai, kur sēdēja rakstniece ar saviem tuviniekiem. Ko runājām, neatceros. Atmiņā tikai maza meitiņa, kas starpbrīžos skraidīja pa celiņu un ēda vienu ābolu pēc otra, ka skraukšķēja vien. Brigadere viņu vēroja un smiedamās man pačukstēja: „Bet var gan tā mazā ēst ābolus!“

Krīzes laika nedienas spiests, likvidēju savu Rīgas dzīvi jau 1932. gada pavasarī un pārcēlos atkal laukos. Nākošā 1933. gada ziemas beigu pusē, Rīgā iebraucis, dabūju zināt: Anna Brigadere diezgan nopietni slimojot. Būtu tā kā jāpmeklē. Bet diezin, vai var traucēt. Gan jau kādu citu reizi...

Un tad īsi pēc Jāņiem mums zvanīja sie-

vas radiece no Smiltenes. Pie tālruņa gadījos es. Starp citu viņa iesacījās: „Ak jā, tā rakstniece Brigadere ir mirusi.“ Izrādījās, šī vēsts man tika paziņota taisni rakstnieces bērū dienā. Staigāju pa dārzu, domāju, atcerējos daudz ko un skumu; nekad vairs nepiezvanīšu pie tavām durvīm, nekad tu neparādīsies jauka un smaidoša, nelasīsi, nestāstīsi nekad, nekad.

*

Un tagad es rakstu trimdā šis atmiņas. Vēl briesmīgāks kašs izpostījis visu mūsu

zemi, izklīdinājis tautu pa vēju vējiem. Mīlā baltā! Nāk atmiņā tavas tautas mīlestībā liesmojošās grāmatas: *Paisums, Dzelzs dūre, Kvēlošā lokā*, kur tādā spēkā runā tavas sāpes, tavs naidis, tava gaismas ticība mūsu tautas pirmajā, ietējā pārbaudīšanas laikā. Vai tu, nemirstības ticētāja, savā augstajā mūžībā zini, kas tagad notiek ar mums, ar tautu? Vai tev zināms, kas vēl mūs gaida, vai tev zināms lielais iznākums? Lai tavs gars ir mums klāt, lai tava ticība mūs stiprina šais dienās.

Anna Brigadere

LATVIJAS SIRDS

*Kā esi tu drebējusi
Dienā liktenīgā
Šausmās un liesmās,
Kā skanējusi
Varoņu dziesmās,
Kā kokeles stīga
Lielmeistara rokā
Tu, Latvijas sirds, Rīga.
Dzelmju nirēji,*

*Pērļu zvejnieki
Varoņi, varoņi,
Nu jūs atradāt
Mantu vēl nesaprastu,
Naktī ieguvāt,
Pērli atguvāt,
Lai līdz ar sauli,
Kā rasas dimants,
Pāri mežiem nu mirdz
Rīga — Latvijas sirds!*

1919. g.

Anna Brigadere

TAUTAS DZIESMA

*Tautas dziesma, brīvā dziesma,
Cauri vergu laikiem gaŗiem
Gāji tu kā uguns liesma
Priekšā tautas gaiŗiem gariem.*

*Zemē mūtā, pelnos grūztā
Baigā pusnakststundā vēlā,
Paŗu velnu neizpūstā
Dieva dvaŗa, ogle kvēlā.*

*Dzīvā maize, tuksneŗgaitā
Gurdo sirŗu remdētāja,
Bāŗa bērniem dienu skaitā
Zelta laiku zilētāja.*

*Dziļos mūŗu krastos veŗu
Upes lenā viŗņu ŷalka:
Augstāk dzidrēs cīruŗtreŗu
Pirmā pavasara alka.*

*Jaunu dienu templi zvanī
Jaunu garu! Baltā liesma,
Dvēŗŗu koklēs lejies! Skani,
Skani, tautas brīvā dziesma!*

C H R O N I K A

TĀLIE APVĀRŠŅI

Tāluma baltis nekad mums nav devušas miera. Jau Juŗa Alunāna Dziesmiņās tās skan kā tāli zvani. Tur Rikerts, Ūlands, pat Ovīdijs no tālās Romas. Bez tāluma smeldzes nav pat paši tautiskās atmodas istākie dziesminieki. „Burvīgā senatne“ ir viņu tālie krasti. Ar „sava kaktiņa, sava stūriša“ perspektīvi vien mūsu rakstniecība nekad uz ilgāku laiku nav varējusi samierināties. Neviena cits kā taisni Rūdolfis Blaumanis, vispilgtākais mūsu noslēgtās lauku dzīves tēlotājs, ir pirmais, kas noteikti un apzinīgi centās rakstniecību atbrīvot no šāda vai tāda veida iešaurināšanas sadzīves utilitārajos mērķos. Vecstenderiskā didaktika, kuŗas aizvējā izaugši visi Neikena un Apsīšu Ķekaba varoņi, Blaumani skārusi vairs tikai pašos pirmajos stāstos, piemēram, Aizvien lillā u. c. Bet reizē ar šādu emancipēšanos viņš arī pacēla savus varoņus tādos mākslas augstumos, ka tiem uz reizi atklājās pavisam citi apvāršņi. Ne bez pamata Blaumanis ir pirmais mūsu agrās rakstniecības autors, kam jau toreiz samērā plaši pavērsās aizrobežas vārti.

Sodien, kad stāvam atkal reiz lielās vēstures krustceļos un reizē ar visas mūsu tautas likteni zīlējam arī mūsu rakstniecības rītdienu, mēs mierīgu sirdi apzināties, ka mūsu neatkarības gados savas rakstniecības tālākveidošanā esam prāvu soli pavirzījušies uz priekšu. — Un tomēr! Jā, un tomēr — jaunu aizrobežas apvāršņu pavēršanā diezin kur tālu vis neesam tikuši.

Ko tad īsti varam nosaukt no mūsu rakstniecības populārākajiem tulkojumiem, kas ar izcilākiem panākumiem jau skatījuši tālākus svešu zemju apvāršņus? Ar labu meklēšanu kādus pāris trīs darbus varētu pieminēt, par kādas latviešu vietas iegūšanu Eiropas rakstniecībā ir nerunājot.

Es saku Eiropas rakstniecībā, jo tā sauktā pasaules rakstniecība mums vairāk tikai fikcija, ne īstenība. Bet tad kādas kontūras jāapvelk arī pašam Eiropas rakstniecības jēdzienam. Tā sauktās Vispārīgajās literatūras vēsturēs bieži vien par to nav ne vārda. Tur vienkārši tika; sarindotas dažādu tautu literatūras viena aiz otras.

Pirmais, kas nepieciešams kādam darbam, lai tas ieietu Eiropas vispārīgajā literatūrā, ir savas oriģinālvalodas nacionālo robežu pārkāpšana. Bez laba tulkojuma un bez plašas atbalss citu zemju

lasītājos neviens darbs literatūras plašajā pasaulē neiekļūst.

Atbalss plašums ir pirmais priekšnoteikums, tomēr ne vienīgais. Ja tas būtu vienīgais kritērijs, ko tad lai iesāktu, piem., Don Kichota jūsmīgs cienītājs, ja viņa cēlajam patiesības bruņiniekam nokrautu līdzās mūsu dienu Uollesa sarāžoto grāmatu grēdas tulkojumu tulkojumos? Nelaimīgo mīlētāju un cietēju Verteru ar visu viņa slaveno autoru pavisam viegli pārspētu viena pati Kurts Mālere ar savu mīlestības stāstu nebeidzamajām seriņām.

Ar atbalss plašumu vien tātad tālu vēl par maz.

Ir vajadzīga vēl otra mēraukla — **atbalss ilgums**. Un nu izrādās, ka telpu daudz vieglāk pārvarēt nekā laiku. Lielākā tiesa plaši izplatīto grāmatu aizmirstas jau tūliņ pēc to izlasīšanas. Vienīgi patiesi vērtīgi darbi pārvar laiku un kļūst nemirstīgi. Par šiem rakstiem tad nu arī domājam, kad runājam par Eiropas literatūru.

Bet kāpēc tie tādi? Kāpēc tiem tādas iespējas pārkāpt telpas un laika robežas? — Lūk, jautājumi, uz kuŗiem agrākos laikos atbildi meklēja tikai poētikas formulās. Šķirstīja standartizētos kanonus un bija priecīgi, kad atrada saskaņu ar tiem. „Slavenu vīru slaveni darbi“ — tā toreiz formulēja atbildes. Īsi gan un arī vienkārši, bet izskaidrots ar to nebija tikpat kā nekas.

Līdz problēmas kodolam nonākam vienīgi tad, ja nodziļināties Eiropas literatūras būtībā. Eiropas literatūra ir gandrīz tikpat veca kā pati Eiropas kultūra, tomēr tās jēdziena būtība sāka noteiktāk skaidroties tikai pašos jaunākajos laikos. Herdera Stimmen der Völker in Liedern ir pirmā nozīmīgākā grāmata Eiropas literatūras uz tverē. „Tautu balsis...“, cik vienkārša un skaidra atbilde.

Ne Eiropas kultūra, ne Eiropas literatūra nav kādas vienas izredzētas tautas vai arī kādu atsevišķu „slavenu vīru“ nopelnis. Tā ir visa mūsu kontinenta aktīvāko tautu kopsniegums; tā ir organisks veidojums, kas aug un attīstās tikpat kā koks, kā kuŗš katrs stāds.

Ne Iliādu, ne Odiseju nevarēja radīt neviena cita Eiropas tauta kā grieķi, tāpat kā Dievišķīgā komēdija vareja rasties vienīgi Itālijas katoliskajos viduslaikos, kur paauzdu paauzdzēs cilvēks tā bija

alcis pēc dvēseles šķīstīšanas. Ne bez pamata taisni bruņnieciskā Spānija ir cēlā taisnības bruņinieka Don Kichota dzimtene, un nekur citur nebūtu varējis tik baismīgi monumentāls izaugt Hamleta skeptiķa tēls kā klasiskajā skepticisma zemē Anglijā. Tāpat līdzās vāciskajam Faustam alkātīgi bezdibinīgi liekas Tolstoja un Dostojevskā Krievzemes cilvēki. Klinšaini šķautnainais Brands nevarēja citur augt kā Norvēģijā, tāpat kā sikstais cīnītājs Veinemeinens Somijā. Un vai beidzot mūsu pašu Mērnieku laiku ļaudis domājami vēl kaut kur citur ārpus Vidzemes lauku sētas, vai arī Straumēni bez Zemgales?

Katra tauta sniedz tikai viņai būtisko, un nav neviens ievērojamāka literāra darba, kas būtu izaudzis kādā internacionālā bezkrāsainā bezdzimtenē vai visdzimtenē.

Un tā nu, lūk, mūsu rakstniecības jēga un ataisnojums. Arī mēs esam kaut kam vajadzīgi. Arī mūsu balsij tautu lielajā korī ir sava vietīņa. To redzam jau pieminētajā Herdera grāmatā: visa Eiropas rakstniecība bez latviešu un leišu dainu mikstās lulināšanas tur būtu kā brangi briedusi druva bez brīnumaini vientiesīgā rudzu puķu ziluma.

Un jo pilnīgāk kāds darbs izteic savas nācijas gara dzīvi, jo nozīmīgāks tas arī ir Eiropas un pasaules kopīgajai literatūrai. Otrādi — jo nozīmīgāks kāds darbs ir savas paša tautas dzīvē, jo bezkrāsaināks tas ir arī Eiropas literatūras kopīgajā attīstībā. Ne Uollesos, ne Kōnan-Doiļos, ne Mimi Blietas, ne Māleros nav nekā nacionāla un tāpēc tie arī pilnīgi bez nozīmes vispārīgajā rakstniecībā.

Un ja mēs, latvieši, vispārīgajā rakstniecībā varam dot tikai to pašu, ko jau līdzīgos variantos snieguši angļi, norvēģi, somi vai pat krievi, tad mēs vispārīgi tur nemaz neesam vajadzīgi. Oriģināli šeit vajadzīgi, ne kopijas, ne varianti! Ar interesantām stila manierēm vien Eiropas literatūrā neviens neieis.

Eiropas literatūra tāpat kā visa Eiropas kultūra ir kā mūžu mūžos sakņojies koks, kam saknes nemināmā tālā pagātnē, bet kuplā lapotne gadu pēc gada liec arvien jaunus un atkal jaunus zaru vaiņagus. Mūsu dzejnieks Fricis Bārda šo pašu atziņu ietvēris šādā tēlā:

Tu lielais, lielais Dzīvības Koks!
Tev saulēm pilni visi zari.
Tev galotnēs šūpojas zvaigžņu bari
Un zariem līgojot, rasa kad laistās,
Pasaules jaunas rīst mirdzoši skaistas.

Bet te nu mums, tādai mazai tautai, kādi esam, rodas vēl dažī pavisam speciāli jautājumi.

Pirmkārt, jau tas vien, ka esam mazi. Georgs Brandess, rakstot monografiju par Ibsenu, teica: Kādas lielas tautas trešās šķiras rakstniekam ir vieglāk pasaulei darīt sevi pazīstamu nekā mazas tautas pirmās šķiras garam.

Un ir daudz motīvu, kuŗu dēļ mums šim Brandesa izteicienam jāpievienojas. Mēs pasaulē varam iziet tikai ar tulkojuma palīdzību, bet vislabākais tulkojums ir tikai oriģināla ēna. Turklāt vēl ne visi rakstniecības veidi vienādā mērā tulkošanai padodas. Visgrūtāk pārtulkojama ir lirika. Bet šī ir taisni mūsu visizcilākā nacionālās rakstniecības nozare. Ar tulkojumu mēs nevaram Eiropas literatūrā ievest ne vienu vienīgu mūsu dainas pantu. Bet to mums simtiem tūkstošu. Lirika visas mūsu folkloras pamats.

Labam lirikas pantam tikpat kā sava smarža, kas tulkojumā nekad nav ne atdarināma, ne par jaunu uzbūrama. Jau pati vārdu nosakaņa, tad vēl ritms, atskaņas un vārdu kārtība.

Vieglāk tautu robežas pārkāpt romānam, drāmai.

No mūsu līdzšinējās rakstniecības pēc Blaumaņa vistālākās svešās zemes izstaigājis Brigaderes Sprīdītis un Raiņa Jāzeps. Labu tiesu gar mūsu rakstu tulkojumiem nopūlējis savā laikā Ansis Gulbis. Bet visā tai lietā bija vairāk labas gribas nekā laimes, un beigu beigās viņa pasākumam gribot negribot bija jāpastājas. Visplašāko atbalsi ārzemes guvuši Virzas Straumēni.

Mūsu pašreizējā rakstniecībā vistālākajiem lidojumiem gatavs ir mūsu šī laika spēcīgākais drāmatīķis Mārtiņš Zīverts. Par viņa darbu tulkojumiem un uzvedumiem nāk jau vēstis no vairākām vietām, sevišķi Skandināvijā. Bez izredzēm nav arī romāns, kaut gan acumirkli nav īsta pārskata.

Visumā tomēr mums šeit nav daudz ko teikt. Reizēm mums pat liekas, ka visu laiku esam bijuši lielo ēnā par daudz nomākti.

Bet mūsu tulkojumu „tonnāza“ nav jau pats galvenais. Pats svarīgākais iekvienas tautas dzīvē ir viņas ieešana citu tautu kopīgajā gara dzīvē, šai gadījumā — mūsu ieešana Eiropas tautu literatūrā.

Neviens tauta tur nav iegājusi bez laika. Ikvienai tautai sava „zvaigžņu stunda“. Tā renesanses laikā ienāca itāļi, tā klasicisma laikmetā franči, tā vēlāk savā laikā vācieši, krievi, norvēģi.

Un vēl kas: var gadu simti aiztecēt gaŗām, bet patiesas gaŗīgas vērtības laika smiltīm tie gaŗīgi aprakt nespē.

Klasiskā senatne pat veselu gadu tūkstoti bija „aprakta“, bet renesansā tā cēlās atkal augšā. Ser-

vantess un Šekspīrs vairākas paaudzes bija izslīdējuši no Eiropas apziņas. Vēlāk tie cēlas par jaunu.

Arī mums, latviešiem, mūsu zvaigžņu stunda garām nepaies, ja vien tikai paši šim brīdim būsim gatavi. Ja patiesas vērtības mums būs, tās nezudīs.

E. Aistars

PIRMAIS DZEJAS KRĀJUMS TRIMDĀ

Veronika Strēlerte, Mēness upe.

Apgāds Zelta Ābele. Stokholmā, 1945.

Apgāda Zelta Ābele īpašnieks M. Goppers Stokholmā nodibinājis teicamu pasākumu — Universālās bibliotēkas sēriju, parastajā šāda veida izdevumu formātā, petit salikumā. Ka darbs nav viegls, to rāda jau daži tīri tehniski apstākļi (latvisko zīmju trūkums), bet visumā tas veikts godam: glīts iekārtojums, labs papīrs. Ir sevišķs prieks pašreizējos apstākļos šādu grāmatu turēt rokā. Zēl, ka pie mums šie jaukie izdevumi varēs nokļūt tikai retos izņēmuma gadījumos. Cik zināms, tad minētajā sērijā iznākušas jau trīs grāmatas: Raiņa Uguns un nakts, Strēlertes dzejas Mēness upe un antoloģija Cerību zeme.

Veronikas Strēlertes vārdam mūsu literātūrā laba skaņa jau kopš viņas pirmā krājuma Vienkārši vārdi iznākšanas (1937. g.). Viņas otra grāmata Lietus lāse, kas parādījās liktenīgā 1940. gada pirmajā pusē, jau nodibinājušos reputāciju tikai pastiprināja, uzrādot lielāku tehnisku gatavību un briedumu, bet neienesdama nekādu redzamāku pārmaiņu dzejnieces iekšējā pasaulē. Visumā abus krājumus raksturo liela korektība izteiksmes līdzekļu izvēlē un lietāšanā, ļoti vispārīgi izsakoties — augsta literārā kultūra un gara disciplīna, bet reizē arī zināma atturība, pat vēsums, ko varbūt diezgan pareizi raksturo otra krājuma nosaukums. Zīmīgi, ka abās pieminētajās grāmatās tikpat kā pavisam trūka mīlestības motīvu, kas ir katra jauna lirika gandrīz vai dzelzs inventārs. Turpretī koši reprezentēta patriotiskā dzeja, un ar savu īpatību saistīta dabas un pārdomu lirika. Abi pēdējie motīvi savijās cieši kopā, liecinādami par jaunībai gluži neparastu nopietnību, domas un uztveres asumu.

Jaunajā krājumā ir dzejolis ar virsrakstu Atvēršanās. Šis apzīmējums ļoti labi varētu raksturot tagadējo dzejnieces noskaņojumu un pārvērtību, kas notikusi viņas iekšējā pasaulē. Zudis pavēss, distancētais un diezgan abstraktais vērojums, Dzejniece kļuvusi intīmāka, siltāka personīgo jūtu tēlotāja un dedzīga tautas likteņu līdzgaitniece. Līdz ar to atraisījušās visas pārdzīvo-

juma un jūtu gammas, sasniegdamas tādu intensitāti, izteiksmes gatavību un spēku, ka šīs vārsmas nevar lasīt bez dziļāka savilņojuma. Liekas, ka šī grāmata būs pieskaitāma izcilākajiem sniegtiem mūsu lirikā. Daži tās dzejoļi noteikti sašņiedz izteiksmes iespēju robežas, pavērdami mums nemināmas nojautu pasaules bezgalību (piem., kaut vai astoņās rindiņās ietvertais veltījums aizgājušiem darba biedriem). Ar ko izskaidrojama šāda pārmaiņa un straujā augšana? Bez šaubām, te sava daļa ieskaitāma vispārējās talanta izveidošanās kontā, kas ir dabīga norise katrā apdāvinātā rakstnieka attīstībā. Iespējams arī, ka šo procesu veicinājuši kādi individuāli motīvi. Bet galvenā tiesa gan piederēs laikmeta notikumiem, tiem kopīgiem likteņiem, kas kā viesulis sagrābuši visu mūsu tautu, pavērdami sāpju un posta bezdibeņus, bet arī ļaudami saskatīt mūžības gaismu spilgtāk, nekā tas notiktu mierīgā ikdienā. Raksturīgs šīnī ziņā varētu būt dzejolis Slāpes, kur teiktis:

Bet tās slāpes, tās slāpes,
Dzīvi kas tuksnesī bed,
Mani kā briesmīgas kāpes
Lēni uz augšu ved. (7. lpp.)

Šis process, blakus minot, nav nekāds izņēmums: tas vairāk vai mazāk vērojams visu mūsu trimdas rakstnieku darbos. Un tā ir laba zīme.

Grāmata iedalīta 7 nodaļās, kuřām doti poētiskā noslēpumainībā iepļīvuroti nosaukumi: Zvaigžņu kauss, Vadītāja, Burvība, Guloša, Mēness upe, atskaitot 5. nodaļu, kas, saukdamās Nāves uguns, pārceļ mūs baigas mistiskas piesātinātā īstenībā un 6. nodaļu — Trimdā, kas jau tieši atgādina mūsu tagadni.

Varbūt pats jaukākais šīnī krājumā ir tas, ka pašu reālītāti dzejniece paceļ kādas augstākas irreālītātes plāksnē, ne brīdī tomēr neieslēgdama bezcerīgā sapņojumā, bet stingri paturēdama dzīvinātāju zemi zem kājām un ticības un pārliecības spēku sirdī. Tā nu šīnī poētiskajā irreālītātē, kur „nakts lēni šķirsta gaismas plīvurus un visas lietas pasakainas dara“ (21), droši skan kā vadmotīvs:

Bet kad uz dzīves slieģšņa sava
Tu apskaties, kas ņemts, kas dots,
Spīd tavas mīlestības slava
Un ticības un drosmes gods. (11)

Pēdējās divi vārsmas mēs mierīgi varam attiecināt uz dzejnieci pašu un viņas sniegumu.

Līdz ar autori mēs soli pa solim izstaigājam krāšņus mīlestības lirikas dārzus. Un jāsaprot, arī šajos liegas dvesmas šūpotajos ziedos mēs jaužam kādas lielas liktenības tuvumu. Jā, vai tad tiem pāri neblāzmo nāves uguns?

Tālāk nonākam pie atziņas ceļa, virs kuŗa vārtiem dzejniece ar drošu roku raksta:

Un augstāk tad pa patiesības kāpēm
Es tevi vedīšu, līdz vārgs un slims
Tu savus maldus atzīsi ar sāpēm. (39)

Tas nu ir atkal zīmīgi, ka taisni šādos lielu pār-dzīvojumu laikos dzejnieki pievēŗšas galējiem bū-tības un esības jautājumiem:

Raugies tu tāli un kļu
Acīm, kas aizvērtas ciet,
Gaisma tev uzaususi,
Gaisma, kas mūŗīga ŗķiet. (55)

Nav svarīgi, vai no tā izaug kāda droŗa un ne-ŗaubīga pārliecība, vai tikai ŗķietamība, vai, beid-
zot, ŗie jautājumi paliek neatbildēti (jā, kas tad
tos vispār atbildējis?):

Vaigam kad liktens dvesmu
Manīsi pieskarāmieš,
Drebēsi: kādēŗ gan esmu?
Augstumos kluŗēs Dievs. (54)

Svarīgi ir, ka tiem tuvojamies ar pienācīgo pie-
tāti, svarīga ir pati meklēŗana. Tā pieŗķīŗ visam
mūŗu — un īpaŗi dzejnieka — darbam dziļuma
perspektīvi. Un daŗbrīd mūŗu apsūbējuŗa dzīvitē
un ikdienas sēkli iemet kā nokaitētu akmeni rā-
mā līmenī:

Bet Dieva kluŗumā, kas dziļi, dziļi pētī,
Kad mokās kūŗam mēŗ kā zeme, kad ir liŗis,
Skan kāda balss, kas biedina un svēti:
Cik gaiŗš tu pats tai tumsas naktī bijis? (81)

Ko varam pateikt par lappusēm, kuŗās kā asi-
nis no svaigām rētām lāsmo mūŗu vakarēŗās un
ŗisdienas sāpes? Kluŗēsīm — bijībā, ka tās var-
būt ŗobrīd laŗa Likteŗu Lēmējs.

J. Kadilīa

SKOLAS SVEŗUMA

Organizētas cilvēku sabiedrības vienmēŗ ir pra-
ŗiŗuŗas no atseviŗķā indivīda viŗa ieaugŗanu jeb
iesakņoŗanos ŗis sabiedrības kultūrā. Skola ir viens
no faktoriem, kas palīdz jaunajam indivīdam
laist saknes savas tautas kultūras daŗādaŗos laukos,
lai viŗŗ ŗemtu no turienes sev ne tikai saturu vien,
bet arī lai tur stingri turētos. Augŗanas procesu
ŗai nozīmē netieŗi veicina gan paŗi cilvēki ar savu
paraugu, gan viŗu radītās lietas, gan arī dzimtenes
daba un zeme. Audzinātāji, skolotāji un skola ar
savām ierīcēm, mācības līdzekļiem un grāmatām
ķeŗas pie ŗi uzdevuma realizēŗanas tieŗi. Miera un
normālos apstāķļos visu ŗo faktoru iedarbība uz
jauno garu ir izlīdzināta, un rezultāts apmierina
kā darba darītājus tā arī sabiedrību.

Kaŗa apstāķļos daudzi no audzinātājiem fakto-
riem saŗķobās vai pilnīgi izkrīt. Audzināŗanas un
mācīŗanas darbā rodas nopietni traucējumi, un
mēŗķi realizējas tikai daļēji. Vēl lielākus traucēju-
mus nes sev līdzi uzturēŗšanās sveŗā zemē: dzim-
tenes dabas vietā stājas cita; saliedētas tautas sa-
biedrības vietā stājas grupējumi ar gadījuma
raksturu un sveŗnieku sabiedrība; paŗu tautas kul-
tūras lietas zūd, gars sāk apsīkt, grāmatu nav. Lie-
ķas, ka sveŗumā esoŗās jaunās paaudzes ieaugŗana
savas tautas kultūrā ir tapusi neiespējama. Audzi-
nātāji rādās kā cilvēki, kas nopūlas izrautam au-
gam izaudzināt saknes tai sauŗā dzimtenes zemes,
kas paņemta līdzi.

Visam par spīti skolotāji ar tādu ticību sirdī,
kas spējīga kalnus pārcelt, iesāka savu darbu arī
sveŗumā tik grūtos apstāķļos, kādu priekŗā nav
stāvējusi neviena skolotāju paaudze Latvijā. Bla-
kus tīri materiālas dabas grūtību risināŗnai katrā
lielākā nometnē, kur apmetās Jātvieŗi, paceļas arī
vispāŗīgi organizatoriskas dabas jautājumi: kādu
skolas sistēmu paturēt, kādu vielu ievietot mācību
programmāŗ, kāds būs mācības gada ilgums, kā-
dus pārcelŗanas un kursa nobeŗģanas noteikumus
paturēt u. t. t.? ŗķiet, ka nebūtu bijis lietderīgi
ārkārtējos apstāķļos izdarīt kādas reformas skolu
sistēmā. (Piemēŗam, izdarīt pāreju no 5-klasīgas
ģimnazijas uz 4-klasīgu, kā tas darīts kādā no-
metnē.) Skolu darba centrāla vadīŗana vēl vien-
mēŗ ārkārtīgi apgrūtināta. Tāpēc vēl vienmēŗ
katrā nometnē it kā kādā izolētā salā jārisina pat-
stāŗīgi tādi vispāŗēji jautājumi, kā skolnieku uz-
ņēmŗana klasēs, liecību izsnieģŗana, pārcelŗana,
mācības gada iedalģjums u. c. — Tā kā mums ir
gadu desmitos izveidotas skolu tradīvijās, tad sa-
protama un pilnīgi pareiza ir neatkarīgas Latvijas
skolu prakses respektēŗana, kārtojot minētos jau-
tājumus.

Noteicot programmāŗ uzņēmamo vielu, ne-
driķstēja aizmirst to faktu, ka mums nav un arī
tik drīz nebūs mācības grāmatu. Labākajā gadī-
jumā tādas ir varbūt tikai skolotājam, par rokas
grāmatām nemaz nerunāŗot. Tādos apstāķļos iespē-
jams skoloniekkiem izņemt tikai to vielu un tik
daudz, cik skolotāja atmiņā tās saglabāts. Tāpēc ŗķita
neiespējami izdarīt kādus jauninājumus mācāmajā
vielā, jo skolotāji varētu to nepārzināt. Līdzi ar
to likās atkrītam tālāk uzstādītā jautājuma pirmā
puse — sastādīt jaunas programmas vai pieņemt,
mazliet pārveidojot, pēdējos gados lietotās? Jā-
atzīst, ka vacu okupācijas laikā ir izdevies pasar-
ģāt skolu un jaunatni no nacionālsociālistu nodo-
mu uzmāķŗšanās. Skolu un jaunatnes darbinieku
sastāvs bij un palika uzticģgs brīvības un Vakarū
demokratijās valdoŗajām idejām. ŗim apstāķlim bij
izŗķīŗēja nozīme, jo ar to bij aizkvēta vacu

priekšrakstu realizēšanās uz vietām. Nebij audzināšanas darbinieku spēkos aizkavēt šādu priekšrakstu došanu no vācu puses, bet šo priekšrakstu sabotāža izdevās pilnīgi. Caur to arī nedaudz vācu iestarpinājumi, piemēram dabas mācību un ģeografijas vielā, palika tikai svešķermeņi un bez kādas ietekmes visumā. Ciņa par skolu pasargāšanu no svešajām ietekmēm bija tik sīva, ka skolu vadība pat labāk atteicās no dažu mācības grāmatu klajā laišanas pavisam, nekā pielaida tajās vācu nodomu iespiešanos. Tautskolu programmas šīs pašas ciņas rezultātā savā vielas izvēlē neuzrādīja svešu nodomu iespiešanos, izņemot pāris teikumus, bet visumā deva iespējas mūsu neatkarības laika ideālu kopšanai. Tāpēc šķita gluži pielaižama un, no lietderības viedokļa raugoties, pašreizējos apstākļos arī vēlama pēdējo tautskolu programmu paturēšana. Vajadzēja izdarīt tikai dažus grozījumus vielas izvēlē. Tāpat šķita nevajadzīgi pieblīvēt programmas ar norādījumiem par to, kādā garā mācīt un uz ko audzināt. Tas darīts tikai pāris vietās dabas mācībās un vēsturē, kur vāciešiem bij izdevies iespieties ar savām mācībām. Visumā par demokrātiski — kristīga virziena atjaunošanu liecina jau ticības mācības programmas ieviešana kopīgajās programmās, kas pēdējos 6 gados nebij atļauts. Pie tam nebij nekādu šaubu par to, ka, šo vielu dodot tālāk skolniekiem, kaut arī bez mācības grāmatām, skolotāji reālizēs demokrātiskus uzskatus, jo viņi jau to bij darījuši tāpat kā citi jaunatnes darbinieki vienmēr arī pēdējos gados, lai gan ar zināmu konspirācijas nokrāsu.

No praktiskā viedokļa raugoties, šķita nepieciešami bez tematu uzskaitījuma atzīmēt sīkāk apskatāmos jēdzienus un ievietot dažus iemācāmos terminus, lai atvieglinātu skolotājam pašam reproducēšanu pēc atmiņas un lai neievistos sajukums terminoloģijā.

Kā mācības priekšmets no jauna ievesta angļu valoda. Vācu valodas svars samazināts. Šiem

priekšmetiem būtu bijis nepieciešami sastādīt pārējas laika programmas tikai šim gadam. Lai neaizkavētu pārējo programmu drīzāku klajā nākšanu, šis darbs tika atstāts īpašam nokārtojumam vēlāk. Nav programmu arī dziedāšanai, vingrošanai, zīmēšanai, rokdarbiem un māsaimniecībai, jo šo priekšmetu mācīšanu tik ļoti ietekmē dažādi specifiski apstākļi uz vietām, ka programmas šē nekādu darba vienveidošanu nebūtu spējušas radīt. Jāšaubās arī par iespējām vispār šos priekšmetus plānveidīgi mācīt pašlaik.

Laižot klajā ģimnaziju programmas, izlietoti pēdējie neatkarības laika plāni, izdarot gandrīz tikai redakcionālas dabas grozījumus. Tā kā nebij pieejams neviens pilnīgs programmu eksemplārs, bet vienīgi tikai reālģimnazijas kursam, tad vielas iekārtojums humanitārajai ģimnazijai jāuzskata par nepilnīgu, īpaši tāpēc vēl, ka programmu izstrādāšanu veica tikai divi cilvēki, bet nevis komisija. Dziļāki pārkārtojumi izdarīti vēstures, īpaši Latvijas vēstures programmās. Pilnīgi jaunā pieejā sastādīts Ievads sabiedriskajās zinātnēs.

Apzinoties visa šī darba trūkumus, tomēr jāatzīmē, ka esam tikuši solīti uz priekšu. Tagad gaidīsim mācības grāmatu parādīšanos, kurās arī varēs būt tikai pēdējos gados lietoto rediģēti pārspiedumi. Līdzšinējiem pasākumiem šai virzienā bijusi tikai vietēja nozīme. Tālā varam teikt, ka mācības grāmatu mums vēl vienmēr nav, un darbu nasta smagi nospiež skolotāju plecus. Tomēr, vērojot paveikto, varam būt apmierināti (patiesībā vieta pat pārsteigumam) sasniegtā rezultāta ziņā kā darbā, tā skolu skaitā. Jāvēlē skolotājiem tikai — lai ārējie apstākļi nepasliktinātos, lai skolotājiem nepietrūktu spēka, ticības un darba prieka arī turpmāk. Tad drikstēsīm cerēt, ka viņiem izdosies sākumā šķietami neiespējamais — ieaudzināt jaunatnei saknes tai sauja tautas kultūras zemes, kas paņemta svešumā līdz.

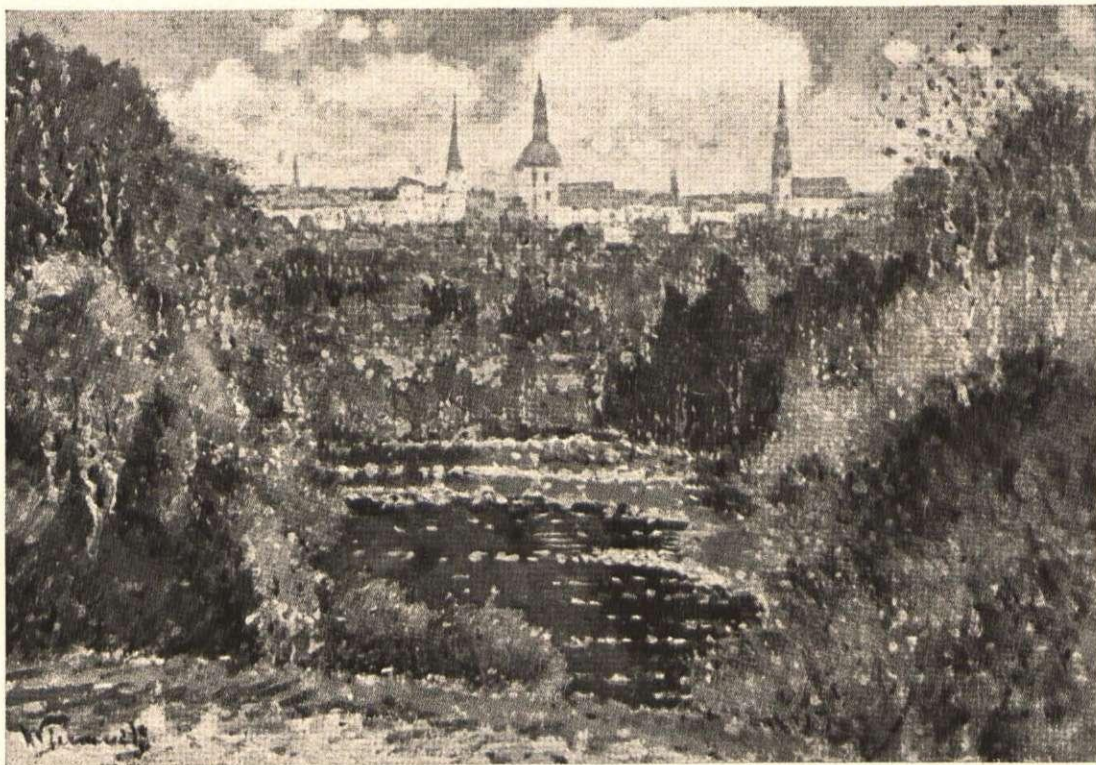
J. Čermaks

Permitted by Military Government.

Editor — atb. redaktors V. Mežezers, redaktors J. Kadilis. — Apgāds „Ceļš“ Vircburgā Centralajā DP nometnē.

Druck: Konrad Triltsch, Druck- und Verlagsanstalt Würzburg.
(Unter Verwaltung der Militär-Regierung.)

V. Purvītis

Rīga